

LUNAPARK: FUAR'IN GÜLÜ

Üçüncü 9 Eylül Panayırı'nda eğlence ve kültürel faaliyetler de ihmal edilmemişti.

ASANSÖR

Mithatpaşa'dan Halilrifat'a doğru çıkmak isteyen halkın ulaşım sorununa çözümü Museviler bulmuştu.

BİR EFSANENİN YENİDEN DOĞUŞU

Uyuyan dev Göztepe 50 yıl sonra uyandı...

İZMİR'DE VEZİR VE PAŞA ADLARI

İzmir'de yer adlarını incelediğimizde farklı dönem ve farklı kültür köklerinden gelme çok değişik, ilginç adlara rastlanmaktadır.

KEMERALTI

Döne döne okunacak bir kitap, tezgahlara serilmiş yürekler dolusu bir anı, kocaman bir sevdâ...

İZMİR PANAYIRLARI

Panayır sayesinde İzmir'e her konuda hareket, canlılık gelmişti. Varyeteler, tiyatrolar ve oyun gruplarına, Komik Naşit Bey ile Meddah Sururi Bey'e özel yerler ayrılmıştı.

KNK

YAZ 2017 / 32

KONAK BELEDİYESİ ADINA SAHİBİ

Sema PEKDAŞ
Konak Belediye Başkanı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Işık TEOMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

YAYIN DANIŞMANLARI

Ozan YAYMAN - Fırat SOYLU

HUKUK DANIŞMANI

Mine GENÇ

KÜLTÜR SANAT

M. Salim ÇETİN

HALKLA İLİŞKİLER

Emine KALABALIK

KATKIDA BULUNANLAR

Gökhan AKÇURA - Yaşar AKSOY
Tufan ATAKIŞI - Orhan BEŞİKÇİ
Siren BORA - Hürol DAĞDELEN
Lütfü DAĞTAŞ - Sinan DOĞAN
Saadet ERCİYAS - Hüseyin ERCİYAS
Gürkan ERTAÇ - Tayfur GÖÇMENOĞLU
Mehmet GÜLÜMSER - Ahmet GÜREL
Nalan KOLAĞASI İMRE - Asil KAYA
Mevlüt KAYA - Atilla KÖPRÜLÜOĞLU
Sancar MARUFLU - Başak OCAK
Uğur ORAL - Atilla ÖZDEMİR
Tayyar ÖZDEMİR - Metin ÖZER
Neslihan PERŞEMBE - Umut SÖNMEZDAĞ
Ayşe TEOMAN - Hüdayi ÜLKER
Yaşar ÜRÜK - Mazlum VESEK
Mihriban YANIK - Engin YAVUZ
Duygu ÖZSÜPHANDAĞ YAYMAN
Okan YÜKSEL

EDİTÖR

Ayşe TEOMAN

GRAFİK

Emre FEDAKER

Kapak fotoğrafı

FUAR KÜLTÜRPARK
PARAŞÜT KULESİ
Yaşar ÜRÜK

BASKI TARİHİ

TEMMUZ 2017

YÖNETİM YERİ

İzmir Konak Belediyesi
Dokuz Eylül Meydanı No:6 **Basmane/İZMİR**
Tel: +90 (232) 484 53 00 / 1590 - 1591
Internet: www.konak.bel.tr

BASILDIĞI YER: Anadolu Matbaacılık Ltd. Şti.
Çamdibi No: 6 Bornova / İZMİR

YAYIN TÜRÜ

Yerel-sürelî-üç ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz.

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.

Fotoğraf: Nilgün ÖZDEMİR

Merhaba,

Dergimiz KNK, bu sayısında sizi yine büyümlü bir yolculuğa çıkarıyor. Kadim şehrimizin dile getireceğı nice gerçek öykü var tarihinden ince ince süzup, ustaca bugüne taşıdığı...

115 yıl öncesine, o dönemin İzmir'ine götürüyor KNK bizi... O yıllara, 1902'de İzmir'e gelen Alman gazeteci, yazar ve tiyatro eleştirmeni Alfred Kerr'in izlenimleriyle bakacağız.

Basmane'de, Kumrulu Mescit'in karşısındaki bir taş evde yaşamını sürdüren, Atatürk Lisesi'nin kuruculuğunu ve yedi yıl müdürlüğünü yapan Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey... Onun hayat hikâyesi de bu sayfalardan alıp o döneme götürecek hepimizi...

Atlıkarıncalar, dönmedolaplar, salıncaklar... 1940'lı yıllarda tanıştığımız lunaparkların da tarihini bulacaksınız sayfalarımızda, enter-nasyonal fuarımızın öncüsü olan, 1933-1934 ve 1935 İzmir Panayırıları'nın da...

İşte Kemeraltı'nın, Asansör'ün tarihi... İşte İzmir Fuarı'nın simgesi, kentin bereketi İzmirli Dördüzler... İşte Nebahat Tabak Evi'nden Basmane Semt Merkezimize uzanan kurtuluş öyküsü...

Yine pek çok konu başlığıyla karşınızda olmaktan ve bu çabayı sizinle paylaşmaktan duyduğumuz mutluluk ölçülemez...

Şimdi KNK okumanın vakti; çünkü yankılanacak olan, şehrimizin sesidir...

Sema PEKDAŞ / Konak Belediye Başkanı

Kemeraltı

6

İzmir panayırları

14

Lunapark Fuar'ın gülü

38

Yüz yıllık romantik bir anıt: Asansör

48

Basmane Semt Merkezi

54

Kocakapı

60

Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey

72

Kimler geldi kimler geçti bu kervandan

74

İngiliz Nevzat

76

Pelin Buzluk

22

Kültürpark eğlenceleri

26

Fuar'ın gazinoları

44

Şampiyon Göztepe

42

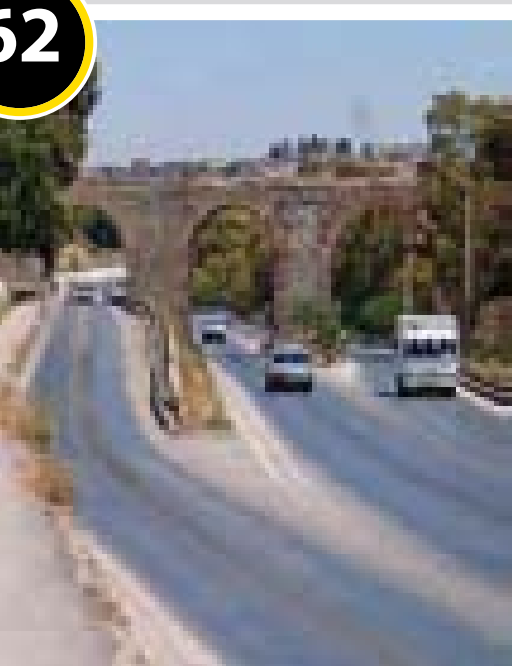
Bir sevdadır Kemeraltı

Altay'ın kuruluşu ve Ankara seyahati

66

62

İzmir'de vezir ve paşa adları

78

115 yıl önce İzmir

İzmir Enternasyonal Fuarı öncüsü

İZMİR PANAYIRLARI

Panayır sayesinde İzmir'e her konuda hareket, canlılık gelmişti. İstanbul'dan gelen müracaatlar arasında varyete, tiyatro, oyun grupları, komik Naşit Bey ile meddah Sururi Bey de yer alıyordu. Onlara özel yerler ayrılmıştı.

■ **Umur SÖNMEZDAĞ**

Bu derginin geçmiş sayılarında 1936 yılından itibaren Kültürpark alanında kurulan İzmir Fuarı ile ilgili olarak pek çok bilgi yer aldı. Ben de fuarımızın öncüsü olan 1933-1934-1935 İzmir panayırlarına kısaca yer vermek istiyorum. Gerçekte işin temelinde 1923 İzmir İktisat Kongresi sırasında kurulan 'Numune Sergisi' bulunmaktadır. Kongrede ekonomik alanda alınan tavsiye niteliğindeki kararlarla Numune Ser-

gisi Vali Kazım Dirik başkanlığında İzmir Ticaret ve Sanayi Odası, Belediye ve Yerli Malları Koruma Cemiyeti yöneticilerine ışık olmuştur. Yapılan güzel işbirliği sonucunda her türlü maddi sıkıntıya rağmen 1927 ve 1928 yıllarında iki defa '9 Eylül Sergileri' Sanatlar Mektebi'nde (bugünkü Mithatpaşa Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi) açıldı.

1928 Sergisi kapanırken 3 yıl sonra yine 9

Eylül Sergisi açılın diye karar verilmiş ise de 1931'de maddi imkânsızlıklar nedeniyle açılmamıştı. 1929 yılındaki 'Dünya Ekonomik Krizi'nin etkileri İzmir'de de hissedildiğinden, yöneticilerimiz çaresizlikten bir müddet bu faydalı sergi çalışmalarına ara vermek mecburiyetinde kaldılar. Buna rağmen serginin 9 Eylül 1932'de 10 gün veya arzu edilirse 15 gün süre ile açılacağı belediye tarafından bildirilmişti. Yeniden

panayır alanı

langıçtan itibaren değişik kararlar aldığı görülüyordu. Zira bir kısmı, serginin eskisi gibi Sanatlar Mektebi binası ile yanındaki Karantina Merkez Hastanesi (bugünkü MSB İzmir İnşaat Emlak Bölge Başkanlığı'nın bulunduğu bina) ve bunların geniş bahçelerinde açılmasını savunurken, diğer kısım da yangın sahasının düzeltilmesini teklif ediyordu. Ancak bazı görüşlere göre o saha 100 senelik çalışma neticesinde bile kaldırılamazdı. Şayet kısa zamanda kalkacak olursa da toz, toprak yığınının kurtulmuş olunacaktı.

Yangından sonra

Ekonomiyi canlandırmak için gösterilen bu teşebbüslerin yanı sıra şehrin yapısal acıları devam ediyordu. 9 Eylül 1922 gününden sonra çıkan büyük yangından sonra bugünkü Kültürpark sahası, Mustafa Bey, Pasaport, Alsancak, Kahramanlar, Basmane semtlerinin büyük bir kısmını içeren yaklaşık 300 hektarlık bir alanda yıkıntı olduğu gibi duruyordu. Başta Cumhurbaşkanı M. Kemal Paşa ve Başbakan İsmet Paşa olmak üzere Cumhuriyet hükümeti burasıyla ilgilenmişti. Gerçekten bu, belediyenin kendi gücü ile temizleyeceği bir yara değildi. Yangından sonra üç temel sorun vardı. Birincisi yanmamış yerlerin temizlik, aydınlanma, su ve benzeri ihtiyaçlarının giderilmesi, ikincisi yangın yerinin imarı ve denetimsizliği, üçüncüsü de yangın nedeniyle büyük ölçüde tahrip olan kanalizasyon şebekesiydi. Ayrıca kentte gelen mübadil ve iç göçmenlerden dolayı ortaya çıkan konut sorunu ve hayat pahalılığı da vardı. Avrupa'dan getirtilen şehircilik uzmanları bir takım çalışmalar

yaptılar. Sonuçta 1925 yılında olumlu bakılan 'Danger-Prost' projesi kabul edildi. Fakat zamanla üzerinde çok tartışma yaratıldı. Bu plana göre bir tek Gazi Bulvarı açılabilirdi.

İzmir'in kaderi değişti

Çocuk Doktoru Behçet Salih (Uz) Bey 10 Kasım 1931'de belediye başkanı olarak göreve başladıktan sonra İzmir'in kaderi de değişmeye başlamıştır. İzmir için bir şans olan bu kişi, geceli gündüzlü çalışmalarla şehre şekil vermeye başlamıştır. Maddi sorunları kendi borçlanarak aşmıştır. İlk yaptığı iş yukarıda belirtilen planda yer alan bugünkü 'Cumhuriyet Meydanı'nı açmak ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya İzmirliğin şükran armağanı olarak 'Atatürk Anıtı'nı dikmek olmuştur. Bu konuyu 1977 yılında bana şöyle anlatmıştı: "1924 yılında hazırlanan Danger-Prost şehir planına göre Cumhuriyet Alanı açılacaktı. Buraya Atatürk'ün bir heykelinin dikilmesi ve hemen arkasına da Karşıyaka'da kabri bulunan annesi Zübeyde Hanım için de bir anıt mezar yapılması ve kabrinin buraya nakli projesini hazırladık. Ankara'ya giderek Atatürk'e projeyi sundum. Bana annesinin kabrinin bozulmamasını, mezarının kaybolmaması için de üzerine büyük bir taş konmasının yeterli olacağını belirtti. Bu istek üzerine Yamanlar Dağı'ndan temin edilen kaya parçası getirtilerek bugünkü Zübeyde Hanım'ın mezarının üzerine konuldu. Heykel de İtalya'da hazırlandıktan sonra 11 Şubat 1932 günü İzmir'e getirildi. İstanbul'daki Taksim Cumhuriyet Anıtı'nı ve Ankara Etnografya binası önündeki Atatürk heykelini de yapan İtalyan heykeltıraşı Pietro Canonica tarafından yapılan heykelin kaide tasarımı Y. Mimar Asım Kömürcü'ye aittir. Mühendis Lütfi ve Nihat beyler tarafından da inşa edilmiştir. Bu anıt İzmirliğin Atatürk'e bir teşekkürü amacı ile yaptırılmıştır. Heykelin yapımına 180.000, kaidesine de 40.000 TL harcanmıştır."

Sergi için öneriler

Heykel çalışmaları esnasında Anadolu gazetesinde 'Halkın Dilekleri Köşesi'nde okuyuculardan Hüsamettin imzası ile yayınlanan yazıda İzmirliğin derdine tercüman olunmaktadır: "9 Eylül Sergisi pek mühim iktisadi faydalar doğuracak bir eserdir. Bunu yüzüstü bırakmak İzmir için hakikaten bir yürek acısıdır. Serginin bu sene geri kalması gariptir. Aynı zamanda yabancılar Türkler için iyi düşünmüyorlar. Vali Kazım Paşa'nın da ilgilenmemesi hayreti mucip oluyor" gibi cümlelerden sonra sergi için önerilerde

açılacak 9 Eylül Sergisi'ne katılmak için birçok yabancı müessese, Ticaret ve Sanayi Odası'ndan ve şehirde ticaret yaptıkları bazı tüccarlardan bilgi istemişti. Çünkü 1927 ve 1928 sergileri sonucunda gayet güzel satışlar yapmışlardı. Üstelik yabancılar kendi pavyonlarını inşa etmek için de müracaat ediyorlardı. Kısacası ilgi fazlaydı, fakat belediye yetkilileri daha sergi yerini tespit etmemişti. Sergi komitesinin baş-

Adapazarı bez fabrikaları da panayıra katılmıştı.

bulunuyordu: “Sanatlar Mektebi’ndeki sergiden sonra bina harap oluyor ve bir sürü tamirata ihtiyaç gösteriyor. Yangın yerinde bir arsayı sergi için hazırlamak ancak devlet kuvvetine bağlıdır. Hem orası uzaktır. Bir Göztepe’li, bir Reşadiyeli (Güzelyalı) oralara kadar ziyaret için gidecek olursa çok para sarf etmek mecburiyetinde kalır. Şu halde, eski Jandarma Mektebi elverişlidir. Zira geniş arazi civarında eski Türk Ocağı, İsmet Gazinosu, tramvay hareket merkezi, vapur iskelesi yakındır. Şimdi askeri kışla haline dönüştürülen bu binada (Sarıkışla) bu aylarda asker bulunmadığından sergi için uygundur.”

Panayır hazırlıkları başlar

Belirtildiği gibi halk, yabancılar, müesseseler alıştıkları sergileri aramaktaydılar. Yeni Belediye Başkanı Dr. Behçet Salih Bey de bu konuya yabancı değildi. Kendisi 1923 İzmir İktisat Kongresine Buldan dokumacıları işçi üyesi olarak katılmış, ilk Numune Sergisi’nin faydalarını gördükten sonra Avrupa’daki seyahatleri sırasında dünyanın başlıca panayır, fuar gibi tesislerini değişik açılardan incelemiştir. Daha pek çok kimse fuar kelimesini bilmediği sırada o tam anlamıyla önemini biliyordu. 1932 yılındaki heykel uğraşısından sonra sıra yukarıda belirttiğimiz gibi panayıra gelmişti. Konuyu ileri görüşlü, yenilik taraftarı devrin valisi General Kazım (Dirik) Paşa’ya arz edince derhal kabul etmiş ve Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Balcıade Hakkı Bey, bankacılar ve o günkü iktisadi durumu idare etmekte olanlarla bir toplantı yapılmıştır. (29 Mayıs 1933) Bu toplantı sonunda bir komite kurulmasına ve hemen panayır hazırlıklarına başlanmasına karar verilmişti.

1933 İzmir 9 Eylül Panayırı çalışmaları

27 Temmuz 1932 günü Atatürk heykelinin açılış töreninde Dr. Behçet Bey yaptığı konuşma sırasında, açılış için gelen Başbakan İsmet Paşa’ya (İnönü) yangın sahasını bundan sonra temizlemek için gayret gösterileceğini ifade etmişti. Panayır komitesinin kararı üzerine bugünkü Swiss Efes Otel’inin bulunduğu yerde, moloz dolu 32.000 m² saha üzerinde hafriyat çalışmalarına 4 mühendis ve 170 işçi ile başlandı. Etrafı duvar ile çevrelenip panayır yeri planları çıkartıldı. Panayırın 9 Eylül 1933 günü açılmasına karar verildi. Zaman az olduğu için komite aşağı yukarı her gün toplanıyordu. Komite, 44 adet üzerinde “İzmir 9 Eylül Panayırını Görünüz” ibareli posta damgası yaptırmış ve postanelere dağıtmıştı. İktisat, Bayındırlık Bakanlıkları ile Devlet Demiryolları’na ve devlete ait vapurlara müracaat edilerek gerekli kolaylıklar istenmişti. Hazırlanan broşürler, memleketin her yerindeki ticaret ve sanayi odalarına, resmi makamlara, tanınmış müesseselere gönderilmişti. Panayır pavyonlarını inşa etmek için Sinop Zingal Kereste Fabrikası’na talepte bulunulmuştu. İstanbul ve Ankara radyolarına mektuplar yazılmış, panayır hakkında devamlı radyo yayını yapılması rica olunmuştu.

O günün koşullarında yol yapmak büyük işlerdi

Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanı Balıkesir Milletvekili Hacim Muhiddin Bey, 13 Temmuz’da verdiği demecinde, “Şimdi duvarların etrafı yapılmaya başlanmıştır. Tozdan kurtulmak ve daha temiz bir manzara göstermek için panayır yerinin meydan ve yolları çakıl taşı ile döşenecektir. Reklâmlarımız

Dr. Behçet Uz (1893-1986)

Panayır alanına her yıl yeni binalar yapılıyordu.

güzel ve ilgili olacaktır. Münevver İzmir iktisatçıları panayıra katılmakla bu yurt borcunu ödeyeceklerdir” demişti. Buradaki konular bugün için basit görülebilir, fakat o günün şartları içinde atlı arabalarla Foça, Yenikale, Kuşadası ve Karaburun’dan siyah ve beyaz yassı çakıl taş getirtip yol yapmak büyük işlerdi. Hele kazma ve kürek ile çalışmak, günümüz makinelerinin yanında çok ilkel kalmaktadır.

Alınan kararlar basında duyuruluyordu

26 Temmuz tarihinde büyük (60 m²), orta, küçük olarak pavyonların 3 tip yapılmasına; lokanta ve gazinonun bulunacağı yerde İzmir’in meşhur Vezir Osman Ağa suyunun doldurulacağı havuz yaptırılmasına karar verildi. Alınan kararlar ve çalışmalar için gazeteler de haber yapıyordu. Bir haberde;

“Sergi idare heyeti tarafından 5x3 m² ölçüsünde 200 adet, 2x2 m² ölçüsünde 100 adet pavyon inşa ettirilecektir. Açık kalan yerlere arzu eden firmalar özel bir tarzda, planları komitenin onayı alındıktan sonra pavyon inşa ettirebileceklerdir. Panayırda yerli mallarıyla beraber memleketimizde yerleşmiş yabancı firmaların getirmiş oldukları mallar da sergilenecek ve satılacaktır. Panayır, Ege Bölgesi’nin ihracat mevsiminde yapılacağı için, İzmir limanına birçok vapurun uğradığı bu aylarda binlerce turist de gelmiş olacaktır” diye yazıyordu.

Broşürler basılıyor

Panayırın propagandasını yapmak üzere İstanbul’da açılacak 5. Yerli Malları Galatasaray Sergisi’nde bir köşe açılması işi, eski İzmir Polis Müdürü Ömer Bey’in dahil ol-

duğu Öz Türk firmasına verilmişti. Böylece kurulan irtibat bürosu sayesinde İstanbul’daki firmalarla yakın ilişki kurulabilmişti. Komite, propagandasız başarılı olamayacağını anladığından devamlı olarak yeni Türkçe, Fransızca broşürler bastırıyor ve bunları gerekli yerlere dağıtıyordu. Hatta Vali Bey kendi arabasını bu iş için 3 günlüğüne komite emrine vermişti.

Cazip indirimler yapılıyor

Denizyolları vapurları panayıra katılacaklara %30, teşhir edilecek malların nakliyesi için de %50 indirim yapılacağını duyururken, İtalyan vapurlarının İtalya’dan 9 Eylül Panayırı’nı ziyarette gelecek olanlara %50 indirim yapacağı ve 100 kg’a kadar eşyadan da navlun almayacağı bildirilmişti. Aynı günlerde Atina ve Pire Ticaret Mümessilliği, İktisat Bakanlığı’na müracaat ederek Yunanların kendi ürün ve mallarını İzmir’de teşhir etmek için bir daimi sergi kurmak istediklerini bildirmişti. Bakanlık, şehrimiz Ticaret ve Sanayi Odası’na durumu bildirince oda bir sakınca olmayacağını belirtmiş ve Birinci Kordon’da Ticaret ve Sanayi Odası’nın alt katındaki mağazalarda serginin açılmasına yardımcı olmuştur.

Elektrik işleri Mösyö Ziffer’e

Panayır sayesinde İzmir’e her konuda hareket, canlılık gelmişti. İstanbul’dan gelen müracaatlar arasında varyete, tiyatro, oyun grupları, komik Naşit Bey ile meddah Sururi Bey de yer alıyordu. Onlara özel yerler ayrılmıştı. Panayır komitesi futbol, güreş, boks müsabakalarını organize ederken, daha önceki 9 Eylül Sergilerinde olduğu gibi muhteşem 3 garden parti vermeyi de kararlaştırmıştı. 5 liraya bir tek bilet alan beyler, 2 hanımla birlikte her 3 garden partiye girebilecekti. Otomatik telefon şirketi de panayır sahasında 3 yere telefon kulübesi açmış, konuşma ücretini 5 kuruş olarak tespit etmişti. Büyük firmaların veya arzu edenlerin 21 gün süre için 10 lira karşılığında telefon alabileceklerini duyurmuştu. Panayır sahasının aydınlatılması için yapılan teklifler incelendikten sonra bu iş, İzmir’de elektrik malzemeleri satan firmanın sahibi Mösyö Ziffer’e verilmişti.

Panayır sahasındaki çalışmalar gerçekten yoğunlu. Yeni ışıklı havuzlar, pavyonları korumak için tenteler, WC, bir berber dükkanı, görkemli bir giriş kapısı yapılmıştı. Bu kapının her iki yanında panayır süresince Ege’nin sembolü 2 zeybek durmuştu. Ayrıca, belediye parkında ve Ziraat Mektebi’nde hazırlanmış olan 600’den fazla saksı, ağaç fidanları ve zarif çiçekler yer-

lerine konmuştu. Şehrin değişik yerlerine, tramvaylara, trenlere üzerinde ‘9 Eylül Panayırı’ yazılı bayraklar asılmıştı.

İzmir’in kurtuluş günü ve açılış töreni

1923 yılından beri ‘9 Eylül İzmir’in Kurtuluş Günü’ görkemli törenlerle kutlanıyordu. Özellikle Cumhuriyet’in 10. yılı yaşandığından 1933 yılının 9 Eylül’ü İzmir’de muhteşem bir şekilde kutlandı. Daha sabahın ilk saatlerinde on binlerce kasabalı ve köylü vatandaş, İzmir’in ana caddelerini doldurmuşlardı. Görkemli bir şekilde gerçekleşen 9 Eylül törenleri saat 16.00 civarında sona erdiği zaman, büyük bir kalabalığın bugünkü Swiss Efes Otelinin bulunduğu eski yangın yerinde toplandığı görülüyordu. Zira ‘1933 İzmir 9 Eylül Panayırı’nın açılışı saat 17.00’de yapılacaktı. Zafer alayını, asker geçidini seyretmek için toplanmış olan 100.000 civarında vatandaş, aynı zamanda panayırın açılışına geldi. Açılış töreninde Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa, Ordu Müfettişi Fahrettin Paşa, Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanı Hacim Muhiddin Bey, Belediye Başkanı Dr. Behçet Salih Bey, Vali Kazım Paşa, Belediye meclis üyeleri, panayıra katılan pavyon temsilcileri ve gazeteciler protokoldeki yerlerini aldılar. Açılış töreni İpek Film tarafından sesli olarak filme alındı. Konuşmacılardan Vali Paşa, “Bu panayır Türk azminin, Türk hareketinin canlı bir misalidir. Bundan 4 ay önce şimdi gördüğünüz bu mamurenin yerinde perçinlenmiş, betonlaşmış harabelerin çirkin manzaraları vardı” dedikten sonra Fevzi Paşa açılış yaptı. Fevzi Paşa, panayır sahasını gezdikten sonra Başbakanlığa çektiği telgrafta, “Bugün İzmir’in kurtuluş töreninde bulundum. Halkın Cumhuriyet idaremize karşı gösterdiği coşkunluk ve ilgi şayanı şükrandır. Açılması bugün yapılan İzmir Panayırı’nı da gezdim. Her şeyi yerinde ve pekiyi düzenlenmiş buldum. Yerli mallarımızın her alanda gelişmişliğini ve mükemmelliğini arz ederim” demişti.

9 Eylül Panayırı renkli geçiyor

23 yabancı firma ve kurum ile 130 yerli firmanın yanı sıra 20 Ticaret ve Sanayi Odası ile bankaların katıldığı 9 Eylül Panayırı gerçekten renkli ve hareketli geçmişti. Büyüklere 5 kuruş, küçüklere 100 para olan giriş ücretiyle panayırı ziyaret edenlerin 21 günlük sürede sayısı 168.877 kişi olmuştu. İlkokulların açık olduğu bir döneme rastlamasından da öğretmenler istifade etmişler, ders saatlerinde inceleme ve tetkik gezi-

Panayır -1935

lerine önem vermişlerdi. Bu panayıra komite tarafından İstanbul'dan davet edilen dünyanın meşhur ihtiyarı Zaro Ağa da renk katmıştı. Kendisi 1774-1934 yılları arasında 160 yıl yaşadı. Bitlis doğumluydu. 18. yüzyıl sonlarında İstanbul'a gitmiş, Selimiye Kışlası, Tophane ve Ortaköy camii inşaatlarında amele olarak çalışmıştı. Uzun yıllar hamal başı olarak çalıştıktan sonra İstanbul Şehremini'de (belediye) 'Serhademe' olarak ölümüne kadar görev yaptı. Dünya basınının en uzun yaşayan insan olması nedeniyle odak noktası oldu. 1925'te İtalya'ya, 1930'da Yunanistan ve ABD'ye, 1931'de İngiltere'ye gitti. Şişli Eftal Hastanesi'nde prostat kanserinden öldü. 10 padişah, 1 cumhurbaşkanı görmüştü.

Panayır nedeniyle donanmamız İzmir'i ziyaret etmiş, Atatürk heykeli önünde denizde zaman zaman hortumla havaya sular fışkırtılarak ve reflektörlerle ışık aksettirilerek değişik ve eğlenceli manzaralar elde edilmiş, geceleri de ışıklandırmalarıyla ışıltılı olmuştur.

Ziyaretçilere panayırın pek çok yerinde soğuk Yamanlar, Foça ve Şaşal sularından ücretsiz olarak ikram edilmişti. Salihli Gürbüzler Yurdu bandosu ile askeri bando sık sık panayır sahasında konserler vermiş, İzmir Marşı'nı çalmışlardı. Bugün de rastlanabildiği gibi 14 Eylül'de bir çıkın içinde 20 lira bulunduğu anonsu yapılmış ve kumaş satan pavyonlardan birinde çıkan yangın, sahada hazır bulunan itfaiye tarafından büyümeden söndürülmüştü.

Yunanistan ile dostluk ilişkileri başlıyor

Bu arada yerli ziyaretçilerle birlikte Yunan ve İtalyanların çoğunluğunu teşkil ettiği pek çok yabancı da panayıra gezmışti. Acılı

savaş yıllarından sonra 1930 yılından itibaren Yunanistan ile yeniden dostluk kurulmasıyla başlayan bazı ticaret ilişkileri nedeniyle Yunanistan'ın ünlü Olympiakos

futbol takımı da İzmir'e davet edildi. Panayır için komite tarafından davet edilen Yunan Olympiakos Altınordu'ya 2-1, Altay ve Göztepe'ye de 3-1 mağlup olmuştu. Fakat bunun ilginç yönü, takım onuruna panayır gazinosunda 17 Eylül'de bir ziyafet verilmiş ve panayır sahası Türk-Yunan bayraklarıyla donatılmıştı. Bu da Cumhuriyet döneminde barış ve dostluğa ne kadar önem verdiğimizizi göstermeye yeterlidir. Zira Yunanların İzmir'den ayrılırken çok zarar verdikleri yerler üzerinde meydana getirdiğimiz eserde, onların bayraklarını kendiliğimizden asabiliyorduk. Diğer spor müsabakalarının galiplerine de panayırın son günü Alsancak Stadyumu'nda tertip edilen spor bayramında ödülleri verilmişti.

Anket yapılıyor

Panayırın son günlerinde katılan firmalara komite tarafından bir anket yapılmıştı. Bu ankette panayır hakkındaki fikirleri, neler

Panayır Gazinosu ve İnhisarlar (Tekel) Pavyonu.

Panayır Gazinosu

istedikleri, daha iyi olabilmesi için ihtiyaçlarının neler olduğu, şehirdeki lokanta, otel, hamam gibi yerlerden şikayetleri sorulmuştu. Böylece komite üyeleri gelecek panayırlarda görev almayacak olsalar dahi sonraki panayırın daha iyi olmasını arzu ettiklerini göstermişlerdi.

37 bin lira sarf ediliyor

Başlangıçta 100 kişiden 90'ının bu yangın sahasında panayır açılmaz demesine rağmen panayır, 21 gün başarılı bir şekilde açık kaldıktan sonra 30 Eylül gecesi bir tören ile kapanmıştı. Törende Belediye Başkanı Dr. Behçet Bey, "Panayırın bu hale gelmesi için 37 bin lira sarf edilmiştir. Bunun 10 bin lirası yalnız arsa temizliğine harcanmıştır. Önümüzdeki sene için burasını ağaçlandıracağız ve gelecek seneki beynelmilel panayır daha geniş ve ağaçlar içinde güzel bir yerde olacaktır" demişti. Vali Bey de konuşmasında buranın artık beynelmilel bir panayır olması gerektiğini belirtmişti. Fakat sahası dar gelecekti. Ayrıca çeşitli eksiklikleri de ortadan kaldırmak için Belediye, kapanıştan hemen sonra 1934 panayırının hazırlıklarına başlamıştı.

1934 Beynelmillel İzmir 9 Eylül Panayırı

1933 yılının milli panayırından sonra 4. Beynelmillel İzmir 9 Eylül Panayırı aynı yerde 26 Ağustos-15 Eylül tarihleri arasında açılmıştır. Artık panayır, İzmir'in malı olmuştu. Panayır komitesi 4. panayır için özel bir talimatname yayınlamıştı. Bu panayırın beynelmillel bir hüviyet alması sonucunda panayır komitesinin yanı sıra bir de yabancı dil bilenlerden ranseyman (danışma) komitesi kurulmuştu. Komitenin çalışmaları sonucunda Ulaştırma Bakanı Ali Bey, İzmir'e gelmiş ve panayır süresince Devlet Demiryolları'nın İzmir'e geliş ve gidiş ücretlerinde indirim yapılacağını ifade etmişti. Tespit edilen fiyatlardan birine göre Sivas'tan İzmir'e geliş ve gidiş 7 lira olmuştu. Bu arada Gülcemal vapurunda İstanbul-İzmir geliş ve gidiş ikinci mevki fiyatının 9 lira, güverte yolculuğunun da 340 kuruş olduğu ilan edilmişti. Komite Başkanı Dr. Behçet Bey ve diğer üyeler, her gün gece gündüz devam eden panayır yerindeki çalışmaları tetkik ediyorlardı. Panayıra belediyenin Şehitler'deki un fabrikasında bulunan güvercinleri getirtilmiş, onlara özel yuvalar yapılmıştı. Ayrıca tavuskuşları da panayır sahasına bırakılmıştı. Bu arada panayır sahasındaki inşaatlar da yoğun bir şekilde devam ediyordu. Bilhassa büyük ve devamlı açık kalacak olan gazino inşaatı ile

Atatürk heykelinin açılışında Başbakan İsmet İnönü konuşuyor.

Rusların inşa ettikleri kendi pavyonları ve fiskiyeli havuz en önemlileriydi.

Panayır alanında yapılan çalışmalar

Belediye fidanlığında tenekeler içinde hazırlanan 2 bin ağaç fidanı panayır yerine yerleştirilmişti. Şaşal suyunu halka tanıtmak için bin tane mukavva su kupası hazırlanmıştı. Panayırın tanıtılması için komitenin hazırladığı broşürler, İzmir'in değişik manzaralarına ait 50 bin kartpostal ve bin 500 afiş vardı.

İzmir'de faaliyet gösteren Asar-ı Atika Muhipleri Cemiyeti tarafından Türkiye Turing Kulübü İzmir Şubesi'nin de desteğiyle 1934 yılında Fransızca, İngilizce ve Türkçe olarak bastırılan İzmir ve Efes tarihi yerlerinin resimli rehberleri, yurtdışında turizmle ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtılmıştı. İzmir'e gelecek yabancılar dağıtılmak üzere de İstanbul'da Fransızca olarak Büyük İzmir Rehberi bastırıldı. Bunlardan başka 1934 yılından itibaren ihraç mallarında kalite kontrolü ve teftiş görevi yanında, piyasa araştırmaları yapma ve uluslararası ticaret ve ödeme anlaşmalarını hazırlama görevi olan resmi birim Türk Ofis Müdürlüğü de çeşitli ürünlerimiz hakkında Fransızca, İngilizce, Almanca ve İtalyanca broşürler hazırlamıştı.

Açılış İsmet Paşa tarafından yapıldı

Katılacak firmaların günlük gazetelere verdikleri ilanlarla kendilerini daha fazla tanıtmak yolundaki girişimleri de panayırın önemini artırıyordu. Bu arada gazetelerdeki şu ilan dikkat çekiyordu: "İki hanıma ihtiyaç var. 9 Eylül Panayırı'nın devam ettiği sürece bir pavyonda çalışmak üzere 2 Türk hanıma

ihtiyaç vardır. Arzu edenlerin Başdurak'ta Hamdi Nüzhet Eczanesi'ne müracaatları rica olunur." Ancak o yıl Aralık ayında kanun karşısında erkeklerle tam eşit olacak kadınların da erkeklerle beraber çalışmaları için ortam hazırlanması İzmir görüş ve düşüncesine uygundu.

Nihayet 26 Ağustos 1934 tarihinde Başbakan İsmet Paşa tarafından 4. Beynelmillel İzmir 9 Eylül Panayırı açılmıştı. İngiltere, Irak ve Sovyetler Birliği'nin resmen katıldığı bu panayırı 20 günde 286 bin 259 kişi gezmişti. Panayıra 30 yabancı firma ile birlikte 30 Ticaret ve Sanayi Odası ve 136 yerli firma iştirak etmişti. Katılımcı firmalardan bazıları şunlardı: Halıda dünya markası olan İzmirli firma Oriental Carpet and Manufacture, kumaşta İzmir Şark Sanayi, Chevrolet Otomobil, elektroteknikte Burla Bıraderler, Ömer Muharrem Sabunları, Aydın Bira Fabrikası, İş Bankası, Sümerbank, Kuş Tüyü Fabrikası, Kristal Ayna Fabrikası, Çivi Fabrikası, Havagazı Fabrikası, İzmir Sanatlar Okulu, Nermin Tuhafiye... Ayrıca Kartal, Piyale gibi İzmirli makarna fabrikaları, Çeşmeli Hasan'ın gazoz standı, kolonyacılar, bıçakçılar, trikotaj atölyesi ilgi çekmiştir. Panayırda dikkat çeken köşeler arasında Ankara Gazi Çiftliği Müdürlüğü'nün çeşitli ürünleri ile katıldığı pavyon da vardı. İnhisarlar Umum Müdürlüğü'nün yaklaşık bin m² lik bir sahada kurduğu makinelerde tütünün sigara haline geçişini göstermesi ve bunları satması halkın ilgisini çekmişti. Sovyetler Birliği, beş yıllık Rus kalkınma planı eserlerini, M. Kemal Paşa ve İsmet Paşa'nın anod lambalarla Rus fabrikalarında yapılmış büyük portrelerini sergilemişti. Özellikle bu anod lambalarla yapılmış portreler henüz dünyanın hiçbir yerinde uygulanmamıştı. Eğlence yerinde Mısır'dan gelen atraksiyon grubunun gösterileri de ilgi ile izlenmişti.

Açılışlara ilk yıllardan itibaren resmi kuruluşlar da katılıyordu.

Panayır döneminde atlıkarıncalar büyük ilgi görüyordu.

Panayır için İktisat Bakanlığı, komite emrine 12 bin lira göndermişti. Bununla gelir miktarı 32 bin lira olurken, masrafların 40 bin liraya ulaşması neticesinde komitenin çare bulamadığı 8 bin liralık bir açık oluşmuştu.

1935 Arsiulusal İzmir 9 Eylül Panayırı

Bir evvelki panayırdan da alınan önerilerle çalışmalara değişik bir yön verilmişti. Bizzat Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz, İstanbul ve Bursa şehirlerine gitmiş, oradaki firmalarla temasa geçmişti. Çünkü bu şehirlerimizde yerli malları yapan pek çok müessesemiz vardı. Sanayi bakımından ilerlemiş olan müesseselerin, Türkiye'nin önem kazanan tek panayırında değerli mallarını teşhir etmeleri gerektiğini anlatmıştı.

Yapılan çalışmalar arasında Türkiye'den mübadele suretiyle ayrılmış Rumların da panayır günlerinde İzmir'e serbestçe girebileceklerinin duyurulması önemliydi. Yan-

gın yerini bırakanlara bir kez daha dostluğumuzu ve misafirperverliğimizi gösteriyorduk. Geniş propagandalar sonucunda hazırlanan bütün pavyonlar açılıştan 15 gün önce katılacak firmalara satılınca, ko-

İnhisar Tekel Pavyonu

mite acele olarak portatif, çabuk kurulabilecek yedek pavyonlar inşa ettirmişti.

Panayır, 21 Ağustos 1935 günü parlak bir tören ile İktisat Bakanı Celal Bayar tarafından açılmıştı. İran, İtalya, Sovyetler Birliği, Yugoslavya ve Yunanistan devletlerinden 38 yabancı firmanın yanında bizden de 165 firma ve 38 Ticaret ve Sanayi Odası ile bankalar katılmıştı. 311 bin 9 kişinin ziyaret ettiği 5. Arsiulusal İzmir 9 Eylül Panayırı'nda ilk defa İstanbul'dan alınan makine ile panayır sahasının yolları asfalt yapılmıştı. Panayır ziyaretçilerine seslenebilmek için çeşitli yerlere hoparlörler yerleştirilmiş, bu ses düzeni vasıtasıyla konferanslar yayınlanmış, bildiriler ve bilhassa Anadolu Ajansı haberleri okunmuş, gelişmekte olan Hava Kurumu hakkında tanıtıcı bilgiler verilmişti. Bu arada kaybolan 34 çocuk anons edilerek velilerine verilmişti. Açılan Posta İdaresi

Panayır girişindeki havuz kenarında vatandaşlar dinleniyordu. (1933)

1933'te Atatürk heykelinin arkasında 32 bin m² lik saha üzerinde hafriyat çalışmaları yapıldı.

Zaro Ağ-1774

Pavyonu'nda gerekli tanıtıcı yayın ile birlikte şehirlerarası telefon konuşması da yapılabiliyordu. Panayırın önündeki Atatürk heykeli, panayır geceleri özellikle çok aydınlatılmıştı. Giriş kapısına yakın olan heykelin bu şekilde aydınlatılması görünüm bakımından bir güzellik veriyordu.

Panayıra iştirak eden beş radyo fabrikasının radyoları için müsabaka tertip edilmişti. Panayırın son pazar günü ziyaretçilere girişte biletle birlikte bir de oy pusulası verilmiş, ziyaretçiler o gece beş fabrikanın

1933'te kurulmuş olan Sümerbank da ürettiklerini sergilemiştir.

radyolarından çaldıkları parçaları dinledikten sonra tercihlerini bir tanesine oy vererek göstermişlerdi. Böylece tasnif sonucunda birinci tespit edilmişti.

Efes Oteli yapıldı

Bu panayır da sona ererken istenilen amaca ulaşılmıştı. Fakat asıl düşünülmeye başlanmış olan Kültürpark meselesi, zihinleri kuralıyordu. Daha büyük, daha güzel bir panayır yapılabilir miydi? Yetkililer buna cevap aramaya bu panayırdan hemen sonra başlamıştı. Nitekim yoğun çalışmalar ile bu panayır alanı 1936 yılında boşaltılmış ve Kültürpark'a taşınmıştır. Panayır alanında yalnız Panayır Gazinosu bırakılmış, burası da İzmirliğin 'Nikah Salonu' olmuştur. Alan

bu taşınma işleminden sonra ağaçlandırılmış ve oturma banklarıyla aynı zamanda bir dinlenme yeri olmuştur. 'Nikah Salonu' 1956 yılında Kültürpark içindeki yeni binasına taşındıktan sonra da bu alana Emekli Sandığı tarafından 1964 yılında 'Büyük Efes Oteli' yapılmıştır.

Kaynakça:

Dr. Behçet Uz ile 1977 yılında yaptığım görüşmeler.
Umur Sönmezdağ: Atatürk Ormanı ve Kurtuluş Zafer Abidesi, İzmir Tarihinde Sergi, Panayır, Fuar ve Kültürpark, Ege Üniversitesi Matbaası, 1978, İzmir.
Yeni Asır ve Anadolu gazeteleri (1933-1935).

Lunapark: Fuar'ın gülü

Büyük olsun, küçük olsun herkesin mutlu olduğu bir masal ülkesiydi Lunapark. Sadece dönmedolabı, atlıkarıncaları, çarpışan otomobilleri, insanların birbirini tekmelediği uçan salıncakları ve daha nice oyuncakları ile değil, insanların Medrano Sirki gibi dünyanın en ünlü sirklerini, buz revülerini izleme; ünlü ses ve saz sanatçılarını dinleme olanağını buldukları farklı bir eğlence diyarıydı.

■ **Gökhan AKÇURA**

■ **Fotoğraflar: (APİKAM)**

*Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi
Gökhan Akçura Arşivi*

Lunaparklar yirminci yüzyıl ürünü. Bize girişi ise kırklı yılları bulur. Daha önceleri, mevsimlik olarak açılan panayrlardaki eğlence yerleri ile bayram günlerinde kurulan 'bayram yerleri' bulunmakta. Bunlarda atlıkarıncalar, dönmedolaplar, çeşit çeşit salıncaklar vardır. Hepsi de el kuvvetiyle çalışır. Yaş ve kuru yemişçiler, şekerciler, helvacılar, şerbetçiler, muhallebiciler, aşureciler, dondurmacılar hatta turşucular hazır ve nazırdırlar. Panayrlarda ayrıca tulûat tiyatroları, cambazlar, hokkabazlar da bulunur.

İzmir'deki eski bayram yerlerini Şahabettin Ege hatırlar. Bayram yerinde ilk göze çarpanlar salıncaklar ve dönmedolaplardır. "Sal salıncaklara on beş kadar çocuk biner, hep birlikte türkü söylenirdi; salıncakçının 'yandı' demesiyle salıncak durur, sıra bekleyen diğer çocukların binmesiyle bu neşe devam

eder idi. Dönmedolaplar ise ağaçtan yapılmış dört küfesi olan döner bir dolap idi. Her küfeye iki çocuk biner, salıncakçı bu dolabı döndürürdü; dolap dönerken Anadolu kağınları gibi ses çıkarmaması için ara sıra milini yağlar ve dolaba binilirken 'kızlar saçlarını toplasın' diye uyarılar yapardı."¹

Hüseyin Baradan da İzmir'de Pazaryeri'nde kurulan bayram yerine anılarında yer verir: "Dönmedolaplar, salıncaklar, köfteciler, piyangocular, tatlıcılar, faytonlar, at ve eşekler hepsi bayram yerinin renk cümbüşüydüler ve ancak hatıralarda kaldılar. Hele Hayati Altıok'un kahvede kurduğu perdede oynattığı 'Karagöz ve Kukla' dün gibi belleğimde. Benim tüm topladığım bahşiş, ya Karagöz'e veya at ve eşeğe binerek tükenirdi. Harçlığım bir de Atatürk heykeline kadar gidip gelen faytonlara binerek biterdi. Sonra yine kardeşlerimden borç alarak yine Karagöz'e giderdim"²

İstanbul'da ilk lunapark

İstanbul'da ilk 'lunapark' sözcüğü 1931 yılının 11 Ağustos tarihinde açılan 'Üçüncü Yerli

Mallar Sergisi'nde karşımıza çıkar. Ama pek başarılı bir şey olmamış ki, gazetelerde bununla ilgili bilgi bulamayız. 1933 yılında ise Akşam gazetesi eğlence arayanlar için en elverişli yerin o yıl açılan beşinci 'Yerli Mallar Sergisi' olduğunu söyler. Çünkü Sergi'de artık bir Lunapark bulunmaktadır. Kayık sallıncaklar, atlıkarınca, tüfekte nişan tezgahları, yalancı bisikletler gibi birbirinden ilginç aletler burada yer almaktadır. Hikmet Feridun Es anlatıyor: "Bahçede belki kırk pavyon eğlenceye tahsis olunmuş. Kolundaki kuvveti denemek için ağır bir demir torpili sallayıp sallayıp bir demiryol üzerinde itenler! Eğer bu torpili iten kuvvetli ise o zaman Yerli Mallar Sergisi'nin bahçesinde kocaman bir transatlantik batıyor. Ağır torpil demiryolun nihayetine kadar gidiyor ve oradaki transatlantik taklidi tenekeye çarpıyor. Bir infilâk! Ve transatlantik batıyor!"³ Sonraki yıllarda da bu serginin içinde lunaparklar açılır, ama yerinin sınırlı olması ve kurulan aletlerin daha 'modern' olamayışı yüzünden bu lunaparkların bayram yerlerinden pek bir farkı olduğunu sanmıyorum.

Bir de 1930'ların başında kurulması gündeme gelen, ama nedense gerçekleşmeyen bir lunapark projesi var. 1 Temmuz 1931 tarihli gazetelerde çıkan habere göre, Peşte Lunaparkı'nın sahibi, Taksim Bahçesi'ne lunapark kurmak için talip olmuştur. Burası kendisine verilirse, Dolmabahçe yönündeki bostanları da satın alarak Peşte Lunaparkı'na benzer bir park oluşturabileceğini belirtmiştir. 1932 başlarında ise bu Macar grubu adına Alman mühendis M. Maynhart, belediyeye öneride bulunmak üzere İstanbul'a gelir.⁴ 1933 yılında ise gazetelerdeki haberleri takip ederek Taksim Bahçesi'ndeki lunapark kurma girişiminin halen incelenmekte olduğunu öğreniriz. Ama bu girişimin arkası gelmez.

1932 yılı Ağustos ayında Lunapark'ın yönü birden değişir. Gazetelerde yer alan ilana

göre 7 Ağustos 1932 günü saat 15.00'te Tepebaşı Bahçesi'nde lunapark açılmaktadır. İlanda yer aldığına göre burada 'Fevkalâde eğlenceler/ Küçük ve büyüklerin neşesi' Türkiye'de ilk defa olarak bizi beklemektedir.⁵ Aynı yıl 16 Eylül'de yayınlanan bir ilanda ise Tepebaşı Bahçesi Lunapark'ında meşhur

motosiklet koşucusu Billy Williams ve sanat arkadaşını 'Ölüm Kulesi Koşusu'nda seyredebileceğimizi öğreniriz. 29 Eylül'de yayınlanan ilanda ise adres birden değişir. Şişhane'de lunaparkın duhuliyesi 6 kuruştur. Tam olarak bilmiyoruz ama birileri, kuranları "Burası Tepebaşı sayılmaz, Şişhane demeli" diye uyarılmışlar gibi geliyor bize... Çünkü Ölüm Kulesi burada da var. Ayrıca "20 muhtelif Amerikanvari eğlence/ Elektrikli eğlence/ Uçan sandalyeler/ Hediyeli nişan atış talimleri/ Sıhhi Müze/ Balık ve ördek avları/ Müzik ve dans" Lunapark'ta bizi beklemektedir. İlane inanırsak "İstanbul halkının yarısı geceleri Şişhane'deki Lunapark'ta buluşmaktadır..."⁶ Bir sonraki ilanda adres; "Şişhane Karakolu civarındaki Lunapark" şeklinde biraz daha netleşir. 1936 yılında bir gazete haberinden lunaparkın devam ettiğini, yanında da bir çiçek mezar yeri açılacağını öğreniriz.⁷

1933 yazında verilen bir ilan sayesinde Büyükdere Lunaparkı'ndan da haberdar oluruz.⁸ Ama ilanlarda klasik lunapark etkinliklerinin burada yer aldığı yolunda bir bilgi yoktur. Örneğin 21 Eylül 1933 tarihli bir ilanda

burada "Mevsim sonu büyük balosu"nın Blue Bells Caz ve Tropikal Ekspres artistlerinin iştirakiyle düzenlendiğini görürüz. 1935 yılında benzer ilanların başında "Büyükdere eski Lunapark" ve devamında da "Yeni Beyazpark" bilgisini okuruz. Anlaşılağı üzere burası Büyükdere Beyazpark Gazinosu olacak mekandır.

1940 yılında Vali Lütfi Kırdar şehrin imarı için yapılacak işleri sıralarken "Taksim-Eminnönü gezgisi ve Dolmabahçe'ye kadar inen Lunapark Sahası"ndan da söz eder.⁹ Ama bir türlü modern bir lunapark yaptırlamaktadır. Refik Halid 1945 yılında yakınıyor: "Şehrimizde niçin bir lunapark yoktur? Yaşlıları, gençleri, çocukları, her sınıf halkı açık havada zararsız oyunlar ve eğlencelerle avutan, oyalayan, kahkahalarla güldüren bir lunapark, belli başlı ihtiyaçlarımızın başında gelir; adeta sıhhat bakımından lüzumlu bir müessesedir. Bunun ispatı da şudur: Hangi mesut memlekette lunaparkdan çıkanların yüzüne baktımsa hepsini neşeli, halinden memnun, gününü iyi geçirdiğinden emin buldum."¹⁰ İstanbul'un çağdaş bir lunaparka kuvuşması ancak ellili yıllarda, Harbiye'de açılan 'İstanbul Sergileri'si sırasında mümkün olacaktır.

İzmir fuarları ve lunapark

Bilineceği gibi İzmir'de önceleri fuar değil '9 Eylül Panayırı' açılırdı. Hemen hemen bugün Efes Oteli'nin bulunduğu yerde... 1933 yılında 9 Eylül'de açılıp 21 gün süren 'Üçüncü 9 Eylül Panayırı'nda eğlence ve kültürel faaliyetler de ihmal edilmemişti. İstanbul'dan çeşitli tiyatrolar ve komedyenler geliyor, spor şöleni, futbol, güreş, boks karşılaşmaları düzenleniyordu. Gazeteler panayır alanında bir lunapark kurulduğunu yazsalar da, bu konuda ayrıntılı bir bilgi vermezler. Lunapark,

1934 yılının '9 Eylül Panayırı'nda açılır. Bu biraz panayırı andıran lunaparkı ziyaret eden Hafta dergisi muhabiri Cemil Fikret izlenimlerini şöyle aktarır: "Panayırda asıl alem hokkabazların ve diğer eğlencelerin bulunduğu kısımdadır. Zaten kalabalıktan anlaşıyor ki çoluğunu çocuğunu toplayan İzmirli, doğru buraya koşmuş. İrili ufaklı bir sürü halk atlıkarınca ile salıncak arasında mekik dokuyor. Yaşlıca bir zat elime, birbirine geçmiş namütenahi ip verdi. Ve adeta amir bir eda ile:

- Çek bakalım beyim, dedi, çek.
- Ne olacak?
- Talihine...

Bir tanesini çektim. Küçücük bir şişe çıktı. Sürme imiş. Yaşlı zata borcum olan beş kuruşu verdim ve sürmeyi açtım. Şişenin üzerinde fiatını gösteren rakam karalanmıştı. Dikkat ederek okudum: Fiatı 100 paradır: 2.5 kuruş.

Az ileride elinde büyücek bir çingirakla bir adam bağıyor:

- Başı aşağıda, ayakları yukarıda dünya şampiyonu... İlk defa panayıra iştirak ediyor. Haydi var mı?

İlan şeklinden dünya şampiyonunu tanıdım. Bir aralık Taksim'de Talimhane Meydanı'nda baraka kuran ve motosikletle, rivayete nazaran, tavanda dolaşan malûm zat..."¹¹

1935 yılı Fuar'ında Lunapark biraz daha büyümüştür ve büyük rağbet görmektedir. Bir pavyonda ray üzerinde mini otomobillerle yarış yaptırılmakta, birinciliği kazananlara bir kilo şarap, yahut lokum ve şeker verilmektedir. Anadolu gazetesi bu olayı şöyle anlatıyor:

"Yürürken bir pavyondan sesler geliyor:

- Otomobiller yarışa başlıyor. Bir otomobil beş kuruş!

Sokuluyorsunuz. Üzerinde numaraları yazılı altı çocuk oyuncağı otomobil beş metre uzunluğunda bir tahta üzerinde, tekerleklerinin yana kaçmaması için yapılmış rayların üzerinde koşuya hazırlanmış duruyor. Birinciliği kazanana bir kilo şarap, yahut lokum ve şeker veriliyor. Tahtanın yanbaşınde elle çevrilecek manivelalar bekliyor. Koşu tertip eden oyuncu bağıyor:

- Baylar! Hedefe ilk varacak otomobili idare eden kazanıyor!

Herkes beşer kuruş veriyor ve oyuncu:

- Bir, iki, üç! diyor; manivelalar harekete geçiyor, kollar eller mütemadiyen işliyor. Nihayet zorlu bir kol hareketinden sonra otomobillerden biri hedefe varıyor ve hedefte bir numara kalkıyor:

- 2 numara kazandı. Buyurun şarabı!"

"Beri tarafta nişan atıp kuklalara trampet çaldıranlar, kadınları kaplanlarla boğuşturanlar, çocuklara kızak kaydırınlar tümen tümen!" Bunlara halka atıcıları da ekleyebilirsiniz. Anadolu gazetesi muhabiri geçen yıl tanık olduğu bir olayı da anlatıyor. Yaşlı bir kişi, bu tür bir pavyonda, topla üst üste dizilmiş beş tenekeyi birden devirir ve ödül olarak kendisine çocukların binmesine yarayan bir tahta at verirler. Adam haklı olarak 'Ne yapayım ben bunu? Bekar yaşamış ve bekar yaşayacak bir adamım,' diye sızlanır. Etraftan laf atan atana: "Evlenirsiniz bayım, çocuğunuz olduğu zaman biner, yarışa çıkar!"¹²

Perili ev, dönerdolap, makine adam

Bu lunaparklar yetersiz kalmış olmalı ki, 1938 yılında artık Kültürpark'a taşınmış olan İzmir Enternasyonal Fuarı Komitesi lunapark tesisatı yaptırılacağını ve 'proje ve şartname ile komite riyasetine' başvurulmasını ilan eder. Gelişmeler nasıl oldu, kim başvurdu, kim kazandı ve açtı bilmiyoruz, ama 1939 yılında İzmir'in artık uluslararası bir lunaparkı vardır. Lunapark'ta Perili Ev, Viyana'nın ünlü Döner Dolap'ı ve Makine Adam bulunmaktadır.¹³ Lunapark'taki pavyonlardan birinde Bilecik'in Abbaslı köyünden 18 yaşındaki Ömer Özkan teşhir edilmektedir. 2 metre 40 santim uzunluğunda olan bu genç, daha sonraki yıllarda Uzun Ömer olarak tanınacak ve İstanbul'da Milli Piyango bayiliği yapacaktır. Yanındaki pavyonda ise 'Dünyanın en şişman kadını' iddiasıyla bir Çek kadını, 220 kiloluk Matmazel Rozetta sergilenmektedir.¹⁴ 1941

yılında da lunaparkın manzarası pek değişmez: "Perili ev, kahkahalar pavyonu, mağaralar, Viyana dönerdolabı, Alp tepesi, Lunapark saat 16'dan itibaren her gece yarısına kadar halkın dolup boşaldığı yerler halindedir."¹⁵

1943 yılı Fuar broşürü Lunapark'ın bu yıl içerdiği bölümleri şöyle özetler:

Perili ev (buraya girenlerin başına buradan çıkıncaya kadar ummadıkları birçok gülünç vakalar gelecektir), kahkaha sarayı (aynalar galerisi), uçan ördekler ve atlıkarınca, esrarengiz dehliz, fuar dönüyor (dönmedolap), şeytan dolabı.

Aynı yıl Akşam gazetesinin muhabiri de Lunapark'ta en beğenilen kesimlerin dönerdolap, perili ev, kahkaha pavyonu ve esrarlı mağara olduğunu belirtiyor. Dönmedolap otuz metre yüksektedir ve elektrikle çalışmaktadır. "Birkaç gün evvel merak edip nasılsa binen bir köylü, acıklı feryatlar kopararak Lunapark'ta bulunan kalabalık halkı dönerdolabın önüne toplamıştır." Ardından 'Perili Ev'i anlatıyor: "Bu pavyona girenlere periler muhakkak ki bir şeyler yapıyorlar. İnsan, düz bir yerde yürürken ayağı altındaki tabanın birdenbire hareket ettiğini duyuyor ve düşmemek için tutunacak bir yer arıyor. Oradan geçince büyük bir üstüvane (silindir) içinden geçmek lâzım. Oradan geçerken de sallanmamak, hatta dikkat edilmezse düşmemek mümkün değil gibi."

Denizkızı

Muhabirimiz yeni oldukları için herkesin dikkatini çok çeken denizkızı ve şahmaran pavyonlarına da uğramayı ihmal etmiyor:

"Denizkızı, fizikteki aynalardan istifade edilerek iyi hazırlanmış. Pavyona girince bir tarafı camlı bir sandık karşısında kalıyorsunuz. Oradaki çığırtkan şunları söylüyor: 'Şu gördüğünüz denizkızı, dünyada iki tane idi. Denizlerde başkaları da olsa gerek, amma balıkçılar tarafından bu ikisi tutulmuştu. Biri, geçen sene bulunduğu sandığı kırıp kaçmış, fakat sudan çıkınca telef olmuştur. Burada gördüğünüz ikinci denizkızıdır.' Dikkatli bakınca denizkızının göbekten aşağıya kadar çıplak olduğunu anlıyorsunuz. Havaya doğru kalkmış olan memelerinin uçları kol ve elleriyle örtülü duruyor. Yüzü çok güzel, gözlerini ara sıra açıp kapıyor. Seyirciler arasında onunla konuşmaya kalkanlara çığırtkan cevap veriyor: 'Bu denizkızı Pasifik'te Katakofiti Denizi'nde yakalanmıştır. Balık Türkçe bilir mi?' Buradan çıkınca seyirciler Şahmaran'ın bulunduğu çadıra giriyorlar. Şahmaran'ın kızı da boğazına kadar yılan gömleğine bürünmüş uzun saçlı, güzel bir kızdır. Onu da Seylan Adası'nın güneş görmeyen ormanlarında tutmuşlar (!)"¹⁶

Yedi boynuzlu koç

1947 yılı Fuarı'nın lunaparkını ise **İktisadi Yürüyüş** dergisinin muhabiri İlhan Müren ile gezeriz. O yıl Lunapark'ın arka bölümüne ek pavyonlar yapılmıştır. Ama bunlar biraz panayır havasında, satış ve şans pavyonlarıdır. Şöyle anlatıyor Müren: "Saçma sapan yüzlerce dükkan müsvettesi, kimi ayakta dem tezgahı, kimi peykeli meyhane, kiminin önünde bir çığırtkan ve içerde bir zimbirtı; varyete numaraları, rövü bozuntuları. Bazılarının önünde iğri büğrü hayvan resimleri, içerde yedi boynuzlu koç, kuyruğunu taşıyamayan kuzu gibi hilkat ucubeleri teşhir ediliyor. Ayaklarıyla bütün işlerini görebilen hünerbazlar da burada..."

On kuruşa dört kasnak

Biraz daha yaklaşıp bu 'dükkan'lardan birini seyre başlıyoruz: "Bir sürü dükkanın önüne tahtadan hudutlar konmuş, iki üç metre içerde de meyilli birer masa ve üstünde kararsızca dizilmiş cins cins sigara paketleri. Bayanların elişi yaptıkları kasnakların da küçültülmüş şeklini göz önüne getirin; tamam. İşte on kuruşa bu kasnaktan dört adetini elinize tutuşturuyorlar. Şimdi bunları atıp sigara paketine geçirmek kalıyor. Eğer muvaffak olursanız, kafese giren paket cebinize de girdi demektir. Fakat heyhat, tahta masaya çarpan tahta kasnak zıp zıp sıcıyor. Ben otuz altı kasnak atıp otuz beş kuruşluk Kulüp sigarasını alamayanı seyrettim. İş inada binmişti. Bozuk parası tükenen meraklı atıcı cebinden bütününü çıkarırken, açık göz dükkanıcı da, kasnakları topladığı kalın tel sopayı suratıma doğru sallayarak:

-Efendi, atıcı mısın, bakıcı mısın? diye azarladı. Öyle ya, bu işe pek aklım ermediği herhalde suratımdan da belli. Boşu boşuna adamın üç karış dükkanının önünde ikinci gölgesi gibi dikilmekte mana var mı? Merakım içimde düğümlendi kaldı, acaba şans yaver meraklı kaçınıcı lirayı bozdurduktan sonra bir paket sigara kazanabildi..."

Dönmedolap

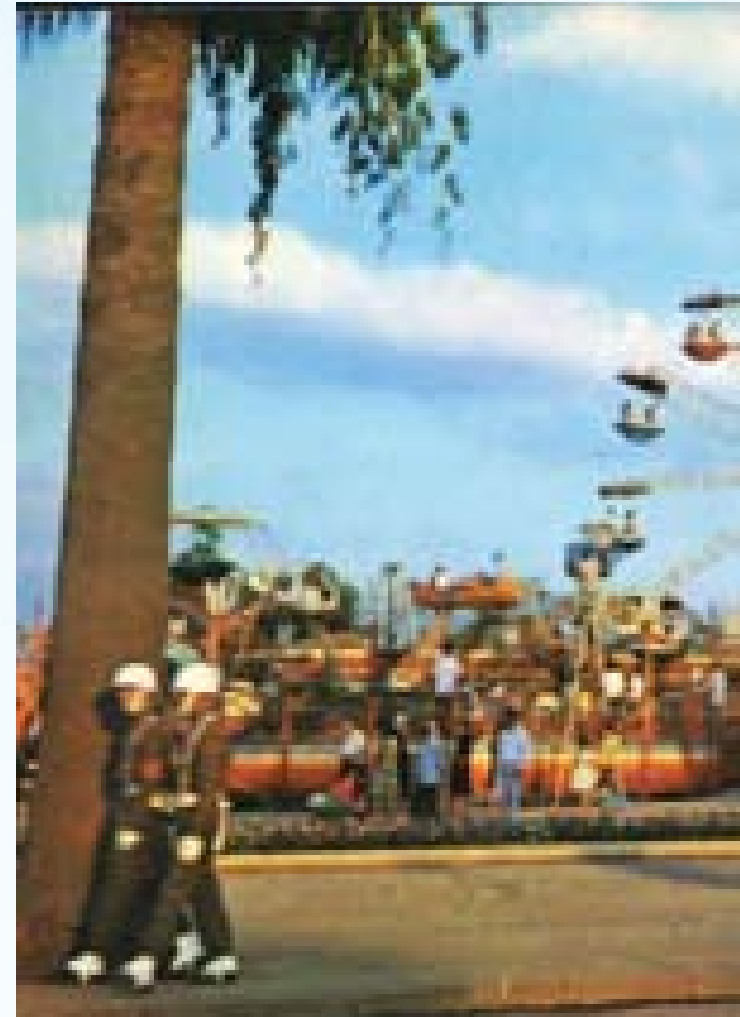
Muhabirimiz dükkanlar bölümünden ayrılıp ön bahçeye geçer. Burada ilk olarak dönmedolapla karşılaşır. Bir bilet alıp sırasını bekler. Önünde iki küçük torununa eşlik eden 70'lik bir ihtiyar kadın vardır. Ama dolaba binilirken küçük kızlar bir bölüme, ihtiyar hanım ise bizim adamımızın bölümüne düşer: "Taksimata tamam, hareket ettik. Daha ilk turda ihtiyar yüzünü avuçlayıp fer-yadı bastı. Yükselirken o da ayaklanıyor, aşağı inerken çeşitli dualar mırıldanarak ye-

rine oturuyor. Bu arada geriden küçük bayanlar makaraları koyuvermesinler mi, hatun beyninden vurulmuşa döndü. Eğer birkaç tur daha yapsaydık, öyle zannediyorum ki asabiyet ve helecanın şiddetinden kadıncağız dünyasını son defa bu şeytan çıkırığının tepesinden görmüş olacaktı."¹⁷

1950 yılının Fuar kataloğunda lunaparktaki eğlence tesisleri şöyle sıralanıyor: Uçakla seyahat (dönen model uçaklar), timsahlı pavyon (üstüne binilen bir hareketli timsah), kahkaha sarayı (aynalar pavyonu), uçan ördekler (atlıkarınca), fuar dönüyor (dönmedolap), şeytan dolabı, atlıkarınca.

1951 yılında ise lunapark'ı ziyaret eden Yeni Asır muhabiri tam bir panayırdan söz ediyor:

1943'lü yıllar.

"Baskülle kilo ölçenler, ciklet satıcıları (şiklet yazılmış), kakhahalar evi, motorsikletlerin döndüğü ölüm üstüvaneleri, robot adam, piyango pavyonları dediği nişan atılan rulet masaları, halka atılan sigara pavyonları, yılanlar kralı ve denizkızı teşhir edilen çadırlar. Hayvanat Bahçesi'nde ise yeni gelen Mohini'yi görmek mümkün."¹⁸

Lunapark bayram yeri

Yeni Asır gazetesinde 1951 yılının Mayıs ayı sonunda çıkan bir habere göre, Fuar'da lunapark için bir İtalyan firmasıyla anlaşmaya varılmıştır. "Buna göre geçen seneki otopist tamamen yeni malzemeye yeniden yapıla-

cak; ayrıyeten Montagne Russe ve daha bazı cazip yenilikler, yepyeni çeşitli oyuncaklar Luna Park'ı süsleyecektir."¹⁹ Necati Cumalı da, **Aşk da Gezer** romanında Hemen hemen aynı yıllardaki İzmir Fuarı Lunapark'ını şöyle anlatır: "Lunapark bir bayram yeri. Büyük dolabın dönüşü Fuar'ın neresinden bakılsa görülüyordu. Atış yerlerinde yara aldıkça batan gemilerin, devrilen av hayvanlarının, ölen vahşilerin çıkardığı madensel tıkrıdmalar, elektrikli otomobillerin çarpışmaları, eksenleri ucunda havalanan uçakların inip kalkmaları, atlıkarıncaların, firdöndü salıncakların vınlamaları, ölüm kulesinde dönen motosikletlerin cehennemsel gürültüsü, kakhahalar, gülüşler, sevinçli konuşmalarla karışıyor. Ayakta yiyecek satan bütün yerlerin önünde kuyruk vardı."²⁰

Şato Fantoma

Gazeteleri tarayarak lunaparkı gezmeye devam edelim. 1953 yılında Yeni Asır muhabiri Nevzat Göktaş, lunaparkı ziyaret ediyor. İlk olarak salıncaklı büyük çark gözüne çarpıyor. "Bu güzel, iri oyuncak yalnız çocukların değil, Fuar'a tepeden bakmak ve ihtişamını görmek isteyenlerin de işine yarıyor. Çarkın önünü dolduran yüzlerce meraklıya bakarak o tarafa yürürken, sağdan madeni bir ses: 'Beş dakikada Amerika'ya giden transatlantik; 15 kuruşa beş dakika sonra New York'tasınız, haydi acele edin, gemi doluyor, baylar bayanlar haydi. Sadece 15 kuruş!' diye avaz avaz bağırıyordu.

Merak ettim, içeri girince hakikaten güzel yapılmış, ince bir zengin eser, iki metrelik bir gemi maketi ve arkasında New York'un büyük bir resmi... Bu seyahat beş dakika değil, bir dakikada oldu sayılır.

(...)

Bu pavyondan çıktım... Yan tarafta İtalyanların getirdikleri eğlence aletleri tıklım tıklım. Her sınıf ve yaşta insanlar dolu. Bunların arasında 'Şato Fantoma' en enteresan olanıdır. Şato Fantoma, her tarafı kapalı bir pavyon, yalnız dışarıda tek rayda çalışan birkaç vagonet var. Bunlardan birine bindim. Elektrikle çalışan bu vagonet, büyük bir hızla önümüzdeki kapalı kapılara toslayarak içeri daldı. Zifiri bir karanlıkta zikzaklar yaparak gidiyorum. Birden bir ışıltı göründü ve ayağa kalkan bir iskelet, arkasından şeytana benzer dili ve yüzü ışıktandırılmış 'ölüm'ün yanından geçtik. Daha ileride karanlıklar arasında loş bir ışık ve arkasında insanla hayvan arası bir mahlûk göründü. Vagonet son süratle

Ömer Özkan

1960'lı yıllar.

onun önüne kadar geldi ve ani bir dönüşle başka tarafa saptı. Korkulu bir heyecan yaratan bu maceradan sonra, yapmacık otomobil kullanma pistine gittim. Elektrikle çalışan ön ve arka tamponları kauçuk ufak otomobilleri birer kişi kullanıyor. Fakat dar bir sahada onlarcası hareket halinde olduğundan, birçok zararsız çarpışmalar heyecanlı dakikalar birbirini kovalamakta. Dikkat ediyorum güzel bir genç kızın kullandığı otomobil hep büyük talihsizliklere uğruyor. Genç delikanlılar önden, arkadan mütemadiyen bu hanım kızın otomobilini mahmuzluyorlar. Çocuklardan ziyade yüzlerce ehli-yetsiz oto meraklılarının tatmin edildiği bu eğlence pavyonu da epey alâka çekici. Fuar'da Lunapark'ın çocuklar için yegane imtiyazlı bir yeri, yürüyen itfaiye otomobilleri pavyonudur. Buradaki yapmacık arazözlerle, kumandan arabasına, yangın tulumbası ve hortumlar taşıyan otomobillere yalnız küçükler rağbet gösteriyorlar. Neşe içinde yüzlerce çocuk bu manken otoların çanlarını çalarak neşeleniyorlar.

(...)

Lunapark'ın diğer bir hususiyetini de Suriye'den gelen Arap tatlıcılar yaratmıştır. Şam işi baklavalara, çeşitli arap tatlıları, başlarındaki kırmızı feslerle ve acaip bir şive ile konuşan bu insanlar da epey alaka topluyor.

(...)

Halkın en çok alakasını çeken diğer bir köşe de motorsikletle içinde dönülen ölüm varilidir. Büyük bir gürültü ile tehlikeli numaralar yapan motorsikletçilerin hiçbiri durmuyor. Hilkatın garibesi birçok hayvanları teşhir eden çadır şeklindeki pavyonlar da devamlı dolup boşalmakta... Velhasıl Lunapark her zevki tatmin edecek çeşitli eğlenceleriyle Fuar'ı gezenleri dinlendiren bir yer olarak bu sene de bütün imkansızlıklara rağmen vazifesini yapmaktadır.²¹

İtalyan Luizi Penovi

Ellili yıllarda, İstanbul'da kurulan İstanbul Sergisi'ne gelen İtalyan Lunaparkı, buradaki faaliyetleri bitince İzmir'e taşınmaya başladı. İtalyan Lunaparkı'nın mühendisi Luizi Penovi kendisiyle yapılan bir konuşmada şunları anlatır: "Eğlence teşkilatımızın patronu yoktur. Ben organizasyon işleriyle meşgul oluyordum. Bizde herkes kendi sahasının bir patronudur. Teşkilatımızda vazifeli olanların hepsi ayrı ayrı mütehassısı bulundukları işlerle enterese olurlar. Geçen sene İzmir Fuarı'na bir tetkik seyahati yapmıştık. Anladık ki Türkler, sosyal eğlenceleri seven ve ona lâik olduğu alâkayı gösteren bir millettir. Bizim eğlencelerimiz de kimseye zarar verecek mahiyette olmadığından, bu sene Lunapark'ı Sergi'ye getirmeyi faydeli bulduk." Mühendisin anlattığına göre, Lunapark tüm dünyayı dolaşmaktadır: Malta, Tunus, Kanarya

Adaları gezi güzergahları arasındadır. Toplamı on iki çeşit olan tüm aletleri 1250 metrekairelik bir yer tutmaktadır.²²

Robot Adam

1954 yılında Fuar'daki en önemli yeniliklerden olan Akvaryum, İtalyan Lunaparkı tarafından getirilir. 1956 yılında ise Lunapark'ta "Devrimizin en büyük hadisesi: Robot Adam," bulunmaktadır. Gazete ilanları şöyle tanıtır: "Yürüyen, sigara içen, dans eden, çalgı çalan, aşık olan, her dilde konuşan harika makine adamı görünüz. Gösteriler saat 7'den itibaren İç Lunapark'ta. " 1957 yılında Lunapark'la birlikte Medrano Sirki ve Collien Buz Revü de gelir. O yıl Fuar, en görkemli sezonlarından birini geçirir. 1959 yılında ise Lunapark'ın yanına Magyar Sirki kurulur. Montemar Revüsü de Fuar içinde gösteriler yapar. Bu dönemin lunaparkını eski bir İzmirli olan Tekin Özertem anlatıyor: "Büyük olsun, küçük olsun, tüm insanların mutlu olduğu bir masal ülkesiydi Lunapark. Sadece dönmedolabı, atlıkarıncaları, çarpışan otomobilleri, insanların birbirini tekmelediği uçan salıncakları ve daha nice oyuncakları ile değil, insanların Medrano Sirki gibi dünyanın en ünlü sirklerini, buz revülerini izleme; ünlü ses ve saz sanatçıları dinleme olanağını buldukları farklı bir eğlence diyarıydı.

(...)

Lunapark'ın en heyecan verici oyuncakları, yerden oldukça yüksek, inişli çıkışlı, keskin virajlı raylar üzerinde büyük bir hızla hareket eden radar ile neredeyse tam tur atacakmış gibi sallanan kocaman kayık salıncaktı. Bir de Marilyn Monroe'nunki gibi uçmuş eteklerinde oturan insanları dönerken sağa sola savuran balerina diye bir oyuncak vardı. Bu heyecan verici oyuncaklara binen insanların çığlıkları zaman zaman lunaparkın gürültüsünü bastırırdı.

(...)

Küçükken sadece atlıkarıncaya binerdim. Biraz büyüdüğümde de çarpışan otomobillerle, levyesini çekince yükselen, itince alçalan minik uçaklara ve bugi bugilere... Oyuncaklara binmek kadar etrafı seyretmek de bir o kadar hoş ve eğlenceliydi. Çarkıfelekte şanslarını deneyenleri, hafif eğilimli büyücek bir tabla üstüne ustaca yerleştirilmiş sigara paketlerine kasnak atanları, boksörlerin antrenmanda kullandıkları armudiye topun benzerini yumruklayıp güçlerini sınananları, kartondan tavşanları havalı tüfeklerle vurmaya çalışanları, korku tünelinden dışarıya çıkanların yüzlerindeki ifadeleri seyrettikten sonra birer sandviç yedikten sonra lunaparkın o renkli ve ısl ısl dünyasını arkamızda bırakıp Lozan kapısının yolunu tutardık.”²³

1960'lı yıllardan bu yana değişiklikler gösterse de, lunapark hala aynı yerde insanları eğlendirmeye devam ediyor.

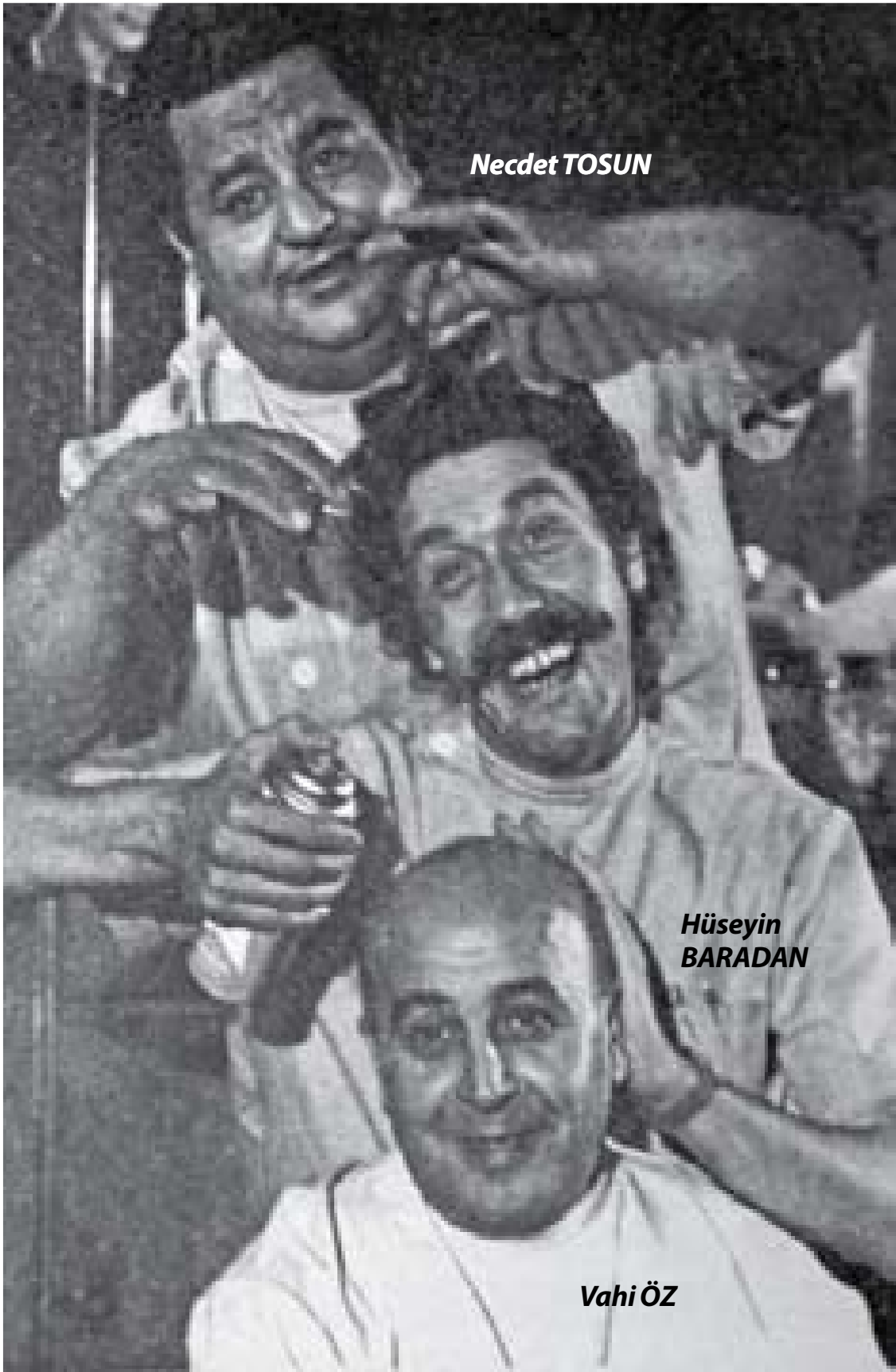
Kaynakça:

- 1- A. Şahabettin Ege, *Eski İzmir'den Anılar*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2002.
- 2- Hüseyin Baradan, *Bu Gözler Neler Gördü*, Ege-Koop Yayını, İzmir t.y.
- 3- *Akşam*, 5 Ağustos 1933.
- 4- *Cumhuriyet*, 7 Nisan 1932.
- 5- *Cumhuriyet*, 7 Ağustos 1932.
- 6- *Cumhuriyet*, 29 Eylül 1932.
- 7- *Cumhuriyet*, 6 Şubat 1936.
- 8- *Akşam*, 9 Ağustos 1933.
- 9- *Cumhuriyet*, 10 Kasım 1940.
- 10- Refik Halid Karay, *“Avunulamayan Şehir,” Akşam*, 6 Haziran 1945, *Memleket Yazıları 1: Hep İstanbul içinde*, Hazırlayan: Tuncay Birkan, *İnkılap Kitabevi Yayınları*, İstanbul 2014, s.201.
- 11- *Hafta*, 12 Eylül 1934.
- 12- *Anadolu*, 4 Eylül 1935.
- 13- *Akşam*, 28 ağustos 1939.
- 14- *Akşam*, 29 Ağustos 1939.
- 15- *Akşam*, 23 Ağustos 1942.
- 16- *Akşam*, 18 Eylül 1943.
- 17- *İktisadi Yürüyüş*, *Fuar Özel Sayısı*, İstanbul 1947.
- 18- *Yeni Asır*, 30 Ağustos 1951.
- 19- *Yeni Asır*, 30 Mayıs 1951.
- 20- Necati Cumalı, *Aşk da Gezer*, Sander Yayınları, İstanbul 1975.
- 21- *Yeni Asır*, 17 Eylül 1953.
- 22- *İstanbul Sergisi gazetesi*, 24 Temmuz 1951.
- 23- Tekin Özertem, *Geride Kalan*, Bence Kitap, İstanbul 2015.

Kültürpark eğlenceleri

İzmir Uluslararası Fuarı 86'ncı yılını yine Kültürpark alanı içerisinde kutlayacak. 1960'ların, 1970'lerin, hatta 1980'lerin Kültürpark'ta gerçekleştirilen fuarlarının bahsi geçtiğinde; "Nerede o eski fuarlar!" serzenişlerini hep duyarız.

Necdet TOSUN

Hüseyin
BARADAN

Vahi ÖZ

1949 İEF dolasıyla yayımlanan
İktisadi Yürüyüş.

Ajda Pekkan Kübana Gazinosu'nda.

■ Lütfü DAĞTAŞ

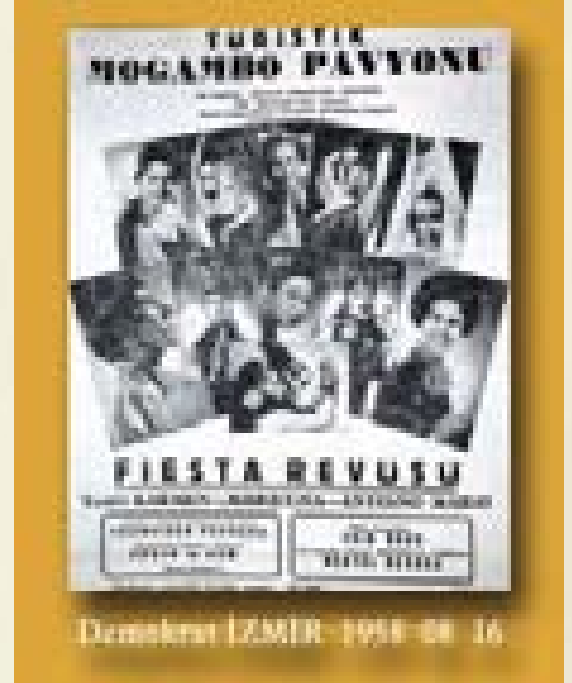
Gelişen teknolojinin, ekonomik nedenlerin çoğu şeyde olduğu gibi fuarlarda da niteliksel değişime neden olmaları elbette kaçınılmaz. İzmir Uluslararası Fuarı da tüm bunlardan payını aldı, ihtisas fuarları kimliğine dönüşerek Kültürpark dışarısına çıktı, Gaziemir ilçemiz sınırları içerisindeki alana taşındı.

Kültürpark içerisinde bugün artık 20 Ağustos'ta açılıp 20 Eylül'de kapanan Zeki Mürenli Manolya Gazinosu'yla, markalaşan gece kulüpleri Mogambo ve Kübana'daki nitelikli konserlerle yıldızlanan Fuar'ın anıları arasında gezinirken, pek çok ayrıntının zamanla ortaya çıkması bizi şaşırtıyor. O nedenle

anılardan hareketle bir dönem birbirinden ayrılması asla düşünülemez Kültürpark ile Uluslararası Fuar'ın anıları arasında gezinmemizi sürdürelim.

Müzeyyen Senar ve adına gazino

Kültürpark'ın Basmane tarafından kapısı Dokuz Eylül girişindeki, şimdi yeri otoparka dönüşmüş; isim babası Zeki Müren'in ilk halk konserini verdiği, onun için kurulmuş Manolya Gazinosu gibi diğer önemli bir gazino da Çamlık Senar Gazinosu'ydu. "Peki bu Senar adı nereden geliyordu?" diye soracak olursanız gazinonun işletmecisi Kürt Beşir'in, diva TSM Sanatçısı Müzeyyen Senar'a olan aşkından derim.

Hüseyin
BARADAN

İzzet
GÜNAY

Aradan yıllar geçecek, içinden ağaçlar çıkan gazino tarihe karışırken Diva, Kültürpark alanındaki son konserini yine uluslararası bir fuar döneminde ama bu kez gazinoda değil Montrö girişi ile Kaskatlı Havuz arasındaki açık alanda verecek, hayranlarıyla böylelikle vedalaşacaktı.

Semih Balcıoğlu'yla İsmail Sivri'nin Fuar buluşması

Semih Balcıoğlu; dünyaca ünlü karikatü-

Fuar Gazinosu

ristimiz, Türkiye Gazeteciler Sendikası'nda genel başkanlık yapmış büyüğümüz, Karikatür Müzesi kurucularından.

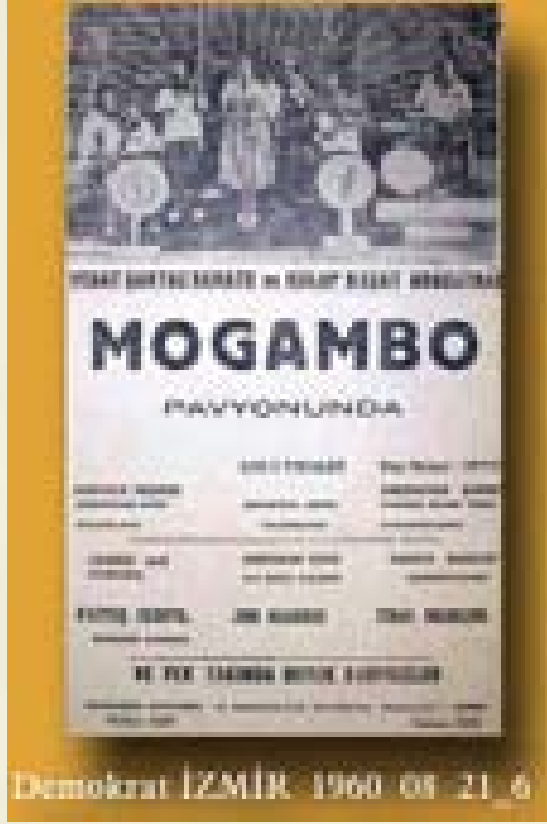
İsmail Sivri, Ege Üniversitesi Gazetecilik'ten hocam, gazetede şefimiz, İzmir Gazeteciler Cemiyeti'ne başkan olarak iz bırakmış ağabeyimiz.

Ben, çiçeği burnunda bir gazeteciyim ama Semih Balcıoğlu ağabeyim, İsmail Sivri hocamız da ağabeyim. Uluslararası İzmir Fuarı'nın açık olduğu bir gün bir araya geldik, Menekşe Bahçesi'ne oturduk. Ben, saatlerin karşılıklı sıralanan espriler ve patlatılan kahkahalarla bu denli hızlı geçtiği bir günü bir daha yaşamadım. İkisi de ortak yaşadıkları yıllardan bir şeyler anımsıyorlar, "İsmail, sen şöyle yapmıştın!", "Semih sen böyle yapmıştın!"lar havada uçuşuyor. Semih Ağabey'in kahkahası pek ünlüdür. İşte o kahkaha Kültürpark'ın altı ayrı kapısından aynı anda duyuluyor. Olasılıkla öbür tarafta yine kahkaha attıklarını, esprileri sıraladıklarını düşünüyorum.

Hüseyin Baradan kartpostal satıyor

Sonraki kuşakların beyaz perdede kötü adam tiplmesi olarak tanıdığı, İzmir doğumlu, gazetecilik mesleğine Demokrat İzmir gazetesinde foto muhabiri olarak başlayan, ardından Yeşilçam'a geçerek pek çok filmde önemli roller üstlenen, ardından yine kentine dönerek foto muhabirliğini sürdüren Hüseyin Baradan Ağabeyimizin de Uluslararası İzmir Fuarı ile ilgili anıları olmaz mı? İşte onlardan bir tanesi, kendi ağzından:

"İzmir'in en hareketli günleri başlıyor. Fuar o zaman 20 Ağustos'ta açılıyor, 20 Eylül'de kapanıyor. Ve ilgi son derece yoğun, tam manasıyla Enternasyonal Fuar. Ben gündüzleri fuarda şipşakçılık yapıyorum. Geceleri de, Allah uzun ömür versin, bugün bile hâlâ duvarlarımızı süsleyen İzmir'in eski fotoğraflarını çeken, Beyler Sokağı'nda dükkanı olan Foto Cemal'den aldığım İzmir manzaralarını içeren kartpostalları gazino gazino dolaşarak satıyorum ve iyi de para kazanıyorum. O zamanlar böyle şimdiki gibi ofset baskılı, cicili bicili posta kartları olmadığından, herkes kapış kapış alıyor, bilhassa yabancılar, en iyi müşterilerim oluyor. En fazla satışı da şimdiki Fuar'da, büyük havuzun olduğu yerde bulunan Tefik Esen ve kardeşinin çalıştırdığı son derece lüks olan Fuar Gazinosu'nda yapıyordum. Bu gazinoda bugün bile hâlâ İzmir'de bulunmayan yabancı orkestralar, yabancı bale toplulukları gösteri yapıyordu.

Nefis bir mutfağı vardı Fuar Gazinosu'nun. Smokinli garsonları ile de süksesi son derece büyüktü bu gazononun. Gazino aşığı Esen kardeşler, uzun yıllar Birinci Kordon'da NATO binası olarak kullanılan binayı Şehir Gazinosu olarak bugün bile eşi bulunmayan bir gazino yapmışlar, eski Konak Vapur İskelesi üzerinde de Deniz Gazinosu'nu kurarak İzmir'de, Gazinocular Kralı unvanını almışlardı. Tefik Esen Bey ve kardeşinin vefatı ile İzmir'in bu güzel gazonları da tarih sahifelerine gömüldü."

Karşıyakalı Erdem'in Mogambo anısı

İzmir Uluslararası Fuarı'nın Kültürpark'ta açıldığı dönemlerde iki önemli gece kulübünden birisi Kübana, diğeri Mogambo'dur. Mogambo'nun İstanbul'da da bilinen haklı bir ünü vardır. Mogambo, caz müziği ağırlıklı programlara yer veren bir kulüptür. 1955-1957 arası Atıf Gönülşen, 1960'lı yıllarda ise Saffet Kuyaş tarafından işletilmiştir.

İzmir, 1949 doğumlu Erdem Kandemir, Mogambo'da icra edilen kaliteli Batı Müziği'nin tadını unutamayanlardan. Anlatıyor:

"Lise yıllarımızdı. Mogambo'da kaliteli müzik yapıldığının ayırındaydık. Ne çare ki Fuar-Karşıyaka otobüsünün kalkış saati gece 11'di. O nedenle programı her defasında yarım bırakmak zorundaydık. Programı yarım bırakmak zorundaydık, derken; o yıllar öğrenciyiz. Cepte öyle gaziolara, gece kulüplerine girecek denli para ne gezer, ağaçlara tırmanır, öyle dinlerdik sanatçıları. Hiç unutmuyorum; bir defasında Mogambo'nun bekçisi bizi ağaçta yakaladı ama derdimizin yaramazlık olmadığını, tersine gerçekten müzik dinlemek adına orada olduğumuzu anlamıştı. Anlayış gösterdi; bize, 'Çocuklar, müşterilerimizi rahatsız etmemek koşuluyla olduğunuz yerden izleyebilirsiniz' demişti."

Erdem Kandemir'in Mogambo'dan iyi anımsadığı sanatçılardan birisi Engelbert Humperdinck ile Tom Jones arası sesi olan, 'İki Çift Laf', 'İnce Memed', 'Spanish Eyes' adlı şarkıları söyleyen esmer, uzun favorili, kıvrıkcık gür saçlı, yakışıklı Tayfun adlı şarkıcıydı.

Daha Kültürpark'taki Uluslararası İzmir Fuarı dönemlerinden anılar mı? Öylesine çok ki! Batı Anadolu kıyı şeridinin en elverişli noktasında yapılanmış, Evliya Çelebi'nin de Seyahatnamesi'nde, "Tüm halkı tüccar olup; varlıklı ve dindar kişileri ile pek çok seçkin ve kibarları vardır" diye anlattığı İzmir nerede? Gören varsa haber versin!

Fuar'ın gazinoları

Dr. Behçet Uz, İzmir Fuarı'nı tasarlarken; eğlenceye dönük misyonunu da dikkate almıştı. Ancak, alanda kurulacak eğlence mekanlarının ileriye dönük düzenlenmesi, onun geleceği ne kadar net görebildiğinin de bir işaretiydi.

Paraşüt Kule Gazinosu sahibi Ali Bey.

Tayfur GÖÇMENOĞLU

Efsane Başkan Dr. Behçet Uz, sık sık Avrupa'ya gidişinde bu alanda da incelemeler yapma fırsatı buldu. Özellikle İtalya'da eğlence sektörünün ne kadar canlı olduğunu gördüğünde çok şaşırmıştı. İkinci Dünya Savaşı'ndan önce İtalya, Avrupa'da en çok eğlence merkezine sahip ülkelerden biriydi.

İklim benzerliği nedeniyle yazlık mekanların bu ülkede çok yaygın olması, Dr. Behçet Uz'a Fuar'da da benzerlerinin kurulabileceği ilhamını verdi. İlk olarak şimdiki İsmet İnönü Sanat Merkezi'nin hemen arkasında, Şehir Gazinosu'nu kurdu. Bu gazinoda öğleden sonraları gramofonla müzik yayını

Akasyalar'ın sahibi Atalay Noyaner.

yapılıyor; akşamları da üç kişilik saz takımı, yemek müziği seslendiriyordu. Dönemin zenginleri için böyle bir mekanda eğlenmek keyif vericiydi. Daha sonra tadilatla amfiteatr haline getirilen mekanda hem müzik programı yapılıyor hem de tiyatro sergilenebiliyordu. Mehtap Bahçesi adı verilen mekan sonraları, Safiye Ayla'nın burada sıkça sahneye çıkması nedeniyle Ayla Bahçesi adını aldı. 1990 yılında da yıkılarak İsmet İnönü Sanat Merkezi'ne dönüştürüldü.

İzmir Fuarı inşa edilirken, göl oluşturmak için kazılan toprağı taşımak hayli masraflı olmaya başlamıştı. Müteahhit Kürt Niyazi (Ersoy), bu toprakla gölün hemen kenarında yüksek bir mekan oluşturulabileceği fikrini ortaya attı; bu fikri de Dr. Behçet Uz beğenince, Ada Gazinosu ortaya çıktı. 1937 yılında burası, Fuar'a gelen annelerin çocuklarını emzirmeleri için kullanıldı. Hanımlar, üstte yapılan küçük kulübede hem bebeklerini emziriyor hem de dinlenirken çay, kahve içebiliyorlardı. 1957 yılında burası, şimdiki bina yapılarak gazino haline çevrildi. Dönemin Fuar yönetimi, Ada Gazinosu'nu Arjantin tangosunun yapılabileceği bir mekan olarak tasarlamıştı. Şimdi de korunan güzel pistinde ne yazık ki, uzun yıllar böyle bir tango gösterisi sergilenemedi. Açılışında büyük bir orkestra yer almasına rağmen, uzun yıllar düğün salonu olarak kullanıldı. Fuar'ın bir ay açık kaldığı yıllarda, her ülkenin geleneksel kokteyllerine ev sahipliği yaptı. Müsteciri Hüseyin Türkmenoğlu, aslında Behçet Uz'un eğlence kültürüne hizmet amaçlı projesini hayata geçirmek için çok uğraştı ama isteği gerçekleşmedi.

Çamlık Senar'ın işletmecisi Beşir Üge (Kürt Beşir).

Ada Gazinosu'nun müsteciri Hüseyin Türkmenoğlu.

Göl Gazinosu'nun 1960'lı yıllardan sonra müsteciri Necdet Yazar.

Aynı yıllarda Rauf Onursal, Göl Gazinosu'nu yaptırdı. Göl Gazinosu, Fuar'ın en gözde eğlence merkezlerinden biri oldu.

Kübana ve Mogambo kurulunca, buranın işletmeciliğini Murat Türkmenoğlu, kardeşi Mustafa Türkmenoğlu ve Mehmet Ulutanır üstlendiler. Üçlü, Birinci Kordon'daki Turistik Sibel Gazinosu'nu da işletiyordu. Ancak daha sonra Türkmenoğlu kardeşler ortaklıktan ayrılınca, Kübana ile Mogambo'yu Mehmet Ulutanır tek başına işletmeye başladı. İkisini birlikte yürütmek zor olunca Mogambo'yu Gönülşen ailesine devretti. Atıf Gönülşen Mogambo'yu 10 yıl kadar gazino ve restoran olarak çalıştırdı, sonra Saffet Kuyaş'a devretti. Kuyaş döneminde Mogambo, bir disko olarak hizmet verdi. Mogambo, İzmir sosyetesinin vazgeçilmez bir eğlence merkezi idi. Restoranlarda yiyip içenler dans etmek için buraya gelirler, sabaha kadar dans ederlerdi. Renkli kişiliğiyle Saffet Kuyaş her müşteriyle ayrı ayrı ilgilenirdi, insanlar kendilerini bir aile ortamında hissedilerdi. Kapıdan girişte hemen soldaki masa Mustafa Denizli'ye aitti. Hemen her gece bu diskoya takılır, dans edenleri izlemekle yetinirdi.

Roof'un sahibi Aydın Kapkın.

Fuar'ın bir önemli eğlence merkezi de Çamlık Gazinosu'ydu. Çamlık Gazinosu'nu uzun yıllar Beşir Üge çalıştırdı. İstiklal Savaşı Gazisi olan Beşir Üge, Müzeyyen Senar'a aşıktı. Ünlü sanatçı hemen her yıl gelişinde bu bahçede birkaç hafta çalışırdı. Üge, 'Kürt Beşir' adıyla ünlenmişti. Müzeyyen Senar'a olan hayranlığı nedeniyle bahçenin adını Çamlık Senar olarak değiştirdi.

Hemen karşıda yer alan gül bahçesinin önündeki Akasyalar Çay Bahçesi'ni de Çeş-

Benelüks Gazinosu sahibi Recep Özgen'in Çamlık Senar'ı çalıştırdığı yıllar. (Ortada Orhan Göktürk ve sağda Neşe Karaböcek'le, sene 1951)

Füsün Önal, Benelüks'teki bir programında.

Ada Gazinosu, ilk açıldığı yıl müzikli olarak hizmet verdi.

meli Cemal Noyaner çalıştırdı bir süre. O ölünce oğulları Ata ve Atalay, müşteriden giriş ücreti almadan, sadece çay ve meşrubat satarak para kazanıp her gece zengin programlar sundular burada. Fuar döneminde Ersen ve Dadaşlar, bu bahçede sahneye çıkmayı gelenek haline getirmişlerdi. Sahibi Atalay Noyaner de Ersen'i bahçenin bir uğuru kabul etmişti.

Talat Över (Ekici Över Gazinosu ortaklarından)

Nuri Yalçuk'un eşi Zühre Hanım tarafından çalıştırılan Golf Gazinosu da özellikle Klasik Türk Sanat Müziği sunulan bir mekandı. Muazzez Abacı, Mediha Şen Sancakoğlu ya da aynı müziği icra eden önemli sanatçılar, tek tabanca olarak bu mekanda sahne aldılar. Golf, mutfağıyla ön plana çıkmaya çalışırken, bu yönüyle de önüne gelecek eğlence merkezlerinden biriydi.

Açık hava Tiyatrosu, mayıs ayı geldiğinde özel tiyatrolara tahsis edilirdi. İstanbul Tiyatrosu, bu mekanın abonesi olmuştu. Fuar dönemine kadar oyunlarını sergilerdi. Fuar döneminde de Açık hava Tiyatrosu'nda ve İzmir Tiyatrosu'nda kış sezonu boyunca gösterime sunulan oyunlar, ikişer üçer gün de onu seyredemeyenler için sahnelenirdi. Sonraki yıllarda Atatürk Açık hava Tiyatrosu olarak adı değişen mekan, büyük müzik organizasyonlarına sahne oldu.

Kaskatlı Havuz'un karşısında Belçika, Lüksemburg ve Hollanda gibi Benelüks ülkelerinin bir arada ürünlerini sergiledikleri pavyon, kış aylarında müzikhol haline getiriliyordu. Ankara'da çay bahçesi çalıştıran ve özellikle nargile müşterilerinin gönlünde taht kuran Recep Özgen, burasını Benelüks Gazinosu adı altında çalıştırdı ve çok zengin programlar sundu. Benelüks'te Gönül Ya-

Çalıklar Benelüks'te-1966

Golf geceleri

Yeşilçam'ın siyah beyaz filmlerinde Türkan Şoray'dan Fatma Girik'e, Filiz Akın'dan Hülya Koçyiğit'e pek çok sanatçının şarkılarını seslendiren Sevim Şengül, Benelüks'te meslektaşları Gönül Seval ile.

Lili İvanova Kübana sahnesinde.

Nevin Tezeren İtalyan Pavyonu'ndaki programında.

Esin Özgener, Paraşüt Kule Gazinosu sahibi Ali Bey ve Enis Berki.

zar'dan Füsün Önal'a, Hamiyet Yüceses'ten Necdet Tosun'a, Nuri Sesigüzel'den Semra Sar'a nice ünlü sanatçı, bu müzikholde sahne aldı. Recep Özgen, nargile müşterisine ayrı bir köşe tahsis ederek, onların da keyifle program izlemelerine imkan sağladı.

Fuar'ın Basmene kapısı girişinde bir solda, bir de sağda iki bahçe vardı. Soldakini pamuk simsarı Talat Över kurmuş, sonra da organizatör Hasan Ekici ile ortak olmuştu. Ekici Över Bahçesi, ailelerin küçük bir bedel ödeyerek girdiği, zengin program sunulan bir mekandı. Talat Över de, Hasan

Ekici de "Nam olsun şan olmasın" diyerek çalıştırdıkları bu bahçede Ajda Pekkan'ı, İsmail Dümbüllü'yü, Ferdi Tayfur'u, Erol Evgin'i sahneye çıkarmayı başardılar. Para kazanmadılar belki ama halka iyi hizmet ettiler.

Basmene kapısının girişinde hemen sağda Manolya Bahçesi vardı. Bu bahçenin yerinde eskiden İzmir Radyosu bulunuyordu. Ahşap bir binadan ibaret olan radyo binası yıkılınca yerine bu bahçe inşa edildi. Zeki Müren, 18 yıl aralıksız sahne aldığı bahçenin adını; ünlü şarkısından esinlenerek 'Manolya' olarak koymuştu. Manolya'da; Zeki Müren ve kadrosundan başka pek çok tiyatro grubu da sahne aldı. Ünlü Yedi Kocalı Hürmüz Müzikali burada kapalı gişe sahnelendi.

Benelüks Gazinosu'nun karşısındaki İtalyan Pavyonu, kış aylarında bir müzikhol gibi faaliyet gösterdi. Keza Amerikan Pavyonu'nun terası da Mavi Saray Gazinosu olarak hizmet verdi. İşletmecisi de Mavi Kelebek'in sahibi meşhur Enişte idi. Fuar'ın Alsancak kapısı girişinde hemen solda

Zeki Müren, eski Fuar yıllarında gelenekselleşen 9 Eylül kutlamaları çerçevesindeki konser gecesinde Göl Gazinosu'nda protokole şarkı söylüyor.

yine ahşap oymalarla inşa edilen Kervan-saray Gazinosu, işletmecisi Fethi Işık tarafından, zengin ama iddiasız programlar sunarak İzmir sosyetesini buluşturmaya başarmıştı. Hemen yanında yer alan Şarapevi de farklı bir ambiyans sunuyordu. Aynı kapının girişinde sağda yer alan Roof, bir disko olarak Aydın Kapkın yönetiminde tam 23 yıl hizmet verdi.

Atlas ve Pakistan pavyonları kış aylarında disko olarak hizmet verdi. Dağ Disko, yaz aylarında serin; kış aylarında sıcak olan mekanıyla aşıklerin buluşma yeri idi. Dağ Restoran'ı çalıştıran İbrahim Kırıl, bütün çabalarına rağmen müşteri toplamayı başaramadı. Burada Lale Oraloğlu başta olmak üzere, bahçesine prestij kazandıracak pek çok sanatçı sahne almasına rağmen beklenen olmadı.

Lunapark'ın yanındaki alana 5 bin kişilik Lunapark Gazinosu yaptırıldı. Burası gerektiğinde 6 bin kişi alabiliyordu. Lunapark'ı uzun yıllar Bornovalı Nuri (Yalçuk) işletti. Burada Emel Sayın'dan Muazzez Abacı'ya, Erol Büyükburç'tan İzzet Günay'a sahne ve sinemanın pek çok ünlüsü sahneye çıktı. Burada sahneye çıkmak, sanatçılar için adeta bir prestij olmuştu.

1990'lı yılların başında; dönemin belediyesi bir Fuar projesi hazırlayarak bu bahçeleri birer birer yıktı.

Fuar'a eğlenmek için bir gecede 20 bin kişi giriyordu. Bu bahçeler yıkılınca eğlence sektörü de iflas bayrağını çekti.

Yıllar sonra özlenenler, şimdi nostalji adıyla sunuluyor. Ama nasıl bir tat alınarak, bilinmez...

Gönül Yazar Göl Gazinosu'nda.

Müzeyyen Senar Kübana'da.

Kentin bereket sembolü:

İZMİRLİ DÖRDÜZLER

“Dördüzlerin bahçeye gelişleri tezahüre geniş bir sevinç dalgasının ruhları sarsmasına vesile oldu... Kendilerini kucaklayan sevgi ve alkış karşısında şaşırdılar; hayretleri arttı, heyecanlandılar, biraz korkak ve çekingen bir hal aldılar. Bütün kucaklar, bütün kollar onlara açılmış bulunuyordu. Nazarlar hep birden kendilerine çevrilmişti, herkes onlardan bahsediyordu. Oradakiler için küçük bir sevinç ve hatta saadet ışıkları haline geldiler. Yalnız yaşları itibariyle bu saadetin heyecanını duyamıyorlardı.”

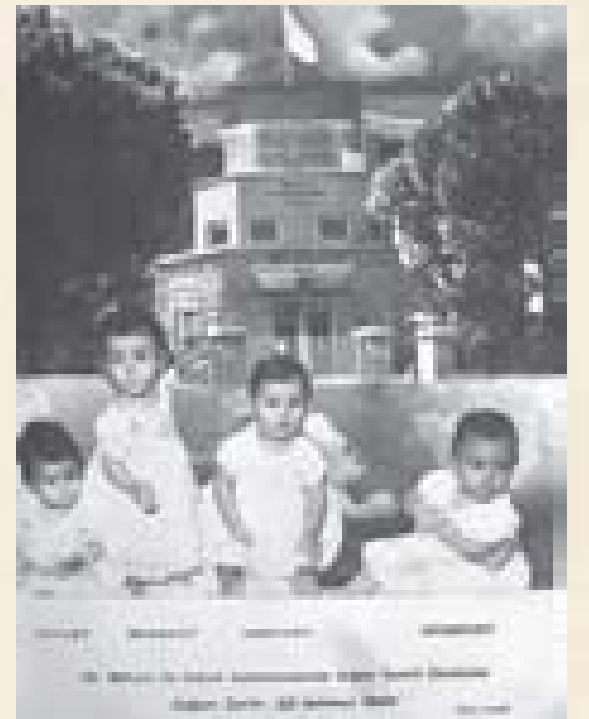

Anne Ayşe Susuzlu ve dördüzler.

■ Hülya GÖLGESİZ GEDİKLER

1 950'li yıllarda Basmane'de yaşayan Kemalpaşalı Ayşe ve Mevlüt Susuzlu çiftinin Hatice, Perihan, Makbule, Güler ve Yeter adında 5 kız çocuğu bulunmaktaydı. Çift, bir erkek çocuğa sahip olmak istemiş ancak olmayınca beşinci çocuklarına Yeter adını koymuştur. Mevlüt Bey'in kahvehaneye gittiğinde arkadaşlarının “Kız babası geldi” diye takılmalarından duyduğu rahatsızlık, çiftin erkek çocuk için şanslarını bir kez daha denemelerine neden olmuştur. Yeter'in doğumundan üç yıl sonra 23 Temmuz 1950 tarihinde Behçet Uz Çocuk Hastanesi'nde yeni doğacak çocuğun heyecanlı bekleyişi vardır. 33 yaşındaki anne Ayşe Susuzlu karını birden fazla çocuk olduğunu hissetmekte, ancak sayısını kestirememektedir. Zorlu bir doğum olacağını bildiklerinden, kızının tuttuğu bir faytonla Behçet Uz Çocuk Hastanesi'ne getirilmiştir. İlk önce bir kız çocuğu dünyaya gelmiş, ardından bir kız çocuğu daha gelince anne üzüntüden ağlamaya başlamıştır. Ancak üçüncü doğanın bir erkek olması üzerine, yüzüne mutlu bir

gülümseme yayılmıştır. Doğumun bittiğini düşünen ebe çocukların bakımıyla uğraşırken, anne yeniden sancılanmış ve plasenta beklenirken 1200 gram ağırlığında bir kız çocuğu daha doğmuştur. Kısacası Ayşe Hanım bir batında dört bebek dünyaya getirmiş

İzmir Belediyesi'nin dördüzlerin 1 yaşında bastırdığı kartpostal.

ve zaten beş çocuğu olan Susuzlu çifti bir anda biri erkek, sekizi kız olmak üzere 9 çocuk sahibi olmuştur. Mevlüt Bey'in erkek çocuk isteği yerine gelmiş ancak yanında üç de kız çocuk gelmiştir ki Mevlüt Bey bu durumu, kız çocuklarına razı gelmeyeşine Tanrının bir uyarısı şeklinde yorumlamıştır. Bu kadar çocukla nasıl baş edebileceğini düşünerek korkmuş olsa da "Bu çocukları veren Allah, rızkını da verir" diyerek kendini teselli etmiştir.

Dördüz doğum, dönemin koşullarına göre oldukça ender rastlanan bir olaydı. Çoklu doğumlar gerçekleşse de o yılların tıbbi olanakları ile yaşatılabilmeleri neredeyse olanaksızdı. 1950'lerde basına yansıyan haberlerden anlaşıldığı kadarıyla dünyada çoklu doğum örnekleri vardır. Örneğin Fransa ve İngiltere'de dördüzler, Kanada'da ise beşizler yaşamaktadır. Dönemin iletişim olanakları bakımından kısıtlılıkları göz önünde bulundurulduğunda; Türkiye'nin herhangi ücra bir köşesinde sessizce dünyaya gelmiş dördüzler yoksa, İzmir'de dünyaya gelen dördüzler Türkiye için bir ilktir ve "Türkiye'nin İlk Yaşayan Dördüzleri" olarak tarih kayıtlarına geçmeyi başarmışlardır. Dönemin basını onlardan "İzmirli Dördüzler" olarak söz etmiş ve halk arasında da öyle anılmışlardır. İzmirli dördüzlerin dünyaya gelişleri çok ilgi görmüş, yerel ve ulusal basında geniş yankı bulmuş olsa da bugün halen onlardan söz ediyor olmamızın nedeni; ilk dördüzler olmalarından çok, ilginç yaşam öyküleridir.

Dördüzlere isim olarak Fransız Devrimi'nin sloganları veriliyor

23 Temmuz 1950'de Behçet Uz Çocuk Hastanesi'nde Başhekim Ali Rıza Bıyıkoglu ve Kadın Doğum Kliniği Şefi Hikmet Aladağ'ın gözetiminde dünyaya gelen çocukların dördüz olarak doğmaları kadar, doğdukları tarih de özel bir anlam taşımaktaydı. Çünkü II. Meşrutiyet'in ilanının yıldönümünde dünyaya gelmişlerdi. Böyle bir günde doğmaları Hikmet Aladağ'ın aklına 1789 Fransız Devrimi'yle dünyaya yayılan "Liberté, égalité, fraternité" sloganlarını getirmiştir ki bu sloganlar aynı zamanda II. Meşrutiyet'in ilanını sağlayan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin de temel ilkelerindendi. Böylece çocuklara Hürriyet (özgürlük), Müsavat (eşitlik), Uhuvvet (kardeşlik) Adalet adları koyulmuştur. Hikmet Aladağ'ın isimlerle ilgili Ege Ekspres'e yaptığı açıklama şöyledir: "22-23 Temmuz, Rumi takvimle 10 Temmuz 1908, II'nci Meşrutiyet ilanı gününe münasip. O isimler o zaman için

17 Temmuz 1951, Demokrat İzmir gazetesi.

17 Temmuz 1951, Demokrat İzmir gazetesi.

15 Eylül 1956, Ekspres gazetesi.

birer prensip ve ideal idi. Bugünkü Birleşmiş Milletler gibi."

Dördüzlerin isimleri her ne kadar 1789 Fransız Devrimi ve 1908 Meşrutiyet'in değerlerini ifade ediyor olsa da 1950'ler Türkiye'sinin siyasal koşullarına da bir gönderme yapılmış olduğu düşünülebilir. 14 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı son bulmuş, ilk iktidar değişikliği yaşanmıştır. Kuşkusuz birçok insanın bu siyasal değişimden beklentisi yüksektir. Bu nedenle dördüzlere isim olarak seçilen özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet kavramlarının bu beklentilerin bir ifadesi olabileceğini düşünmek yanlış olmaz ki dönemin basınında bu düşünceyi destekleyen açıklamalara rastlamaktayız. Ömer Vefa'nın kaleminden şu sözler çıkmıştır: "İzmir için yeni ve pek sevimli bir hususiyet olan ve en aziz idealleri kendilerine ad olarak verdiğimiz bu demokrasi sembollerini böyle yüzüstü bırakamayız. Adalet biraz dermansızdır. Seyirci mi kalalım?"

Dördüzlerin bakımı için dernek kuruluyor

Behçet Uz Çocuk Hastanesi yetkilileri bir tıp mucizesi olarak gördükleri dördüzlerin hayatta kalabilmeleri ve iyi bakılmalarına çok önem vermektedir. Bu nedenle de çocukların bakımını zaten beş çocuğu olan aileye bırakmayarak bizzat üstlenmişlerdir. Hastaneden bir oda onlara ayrılmış; sütanne, bakıcı, giysi gibi gereksinimlerinin karşılanabilmesi için bir yardım komitesi oluşturulmuş, yurt genelinde yardım kampanyaları başlatılmıştır. Özellikle Cumhuriyet gazetesi bu konuda öncü olmuş ve dördüzlerin doğumundan hemen üç gün sonra bir yardım kampanyası başlatmıştır. Bir ay süren bu kampanya kapsamında yapılan bağışlar düzenli olarak Cumhuriyet gazetesinde yayımlanmış ve kampanya bitiminde toplanan 3057 lira 64 kuruş bir basın açıklaması ile hastane komitesine teslim edilmiştir. Bunun dışında bazı yardımsever zenginlerin, resmi kurumların ve işletmelerin de bağışları olmuştur. Dördüzler iki aylık olduklarında babaları iyi bakılmadıkları gerekçesiyle onları eve götürünce, yardım komitesi yetkilileri endişelenerek hemen üst düzey kişilerle bağlantıya geçmişlerdir. İzmir

Milletvekili Osman Kapani ile İzmir eski Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz'un da katılımıyla bir toplantı yapılmış, bebeklerin özel bir bakıma gereksinim duydukları ve ailede bırakılmalarının doğru olmayacağı yönünde karar verilmiştir. Dördüzlerin evi ziyaret edilerek babaları ikna edilmiş ve çocuklar ye-

niden hastaneye getirilmiştir. Bunun üzerine dördüzlerin ailelerinden ayrı geçecek on yıllık yaşam serüvenleri başlamıştır. Susuzlu çifti bu ayrı yaşamdan çok hoşnut olmasa da koşullar gereği kabul etmek durumunda kalmıştır. Dördüzlerden biri olan Hürriyet Susuzlu'nun ailenin tutumuna ilişkin değerlendirmesi şöyledir: "Tavırları olumsuz olsa da dört boğazın eksikliği iyi bir şey. Bir de Demokrat Parti'nin politik güç gösterisi ve baskısı neticesinde vali ve belediye başkanının sahiplenmesi söz konusudur."

Susuzlu ailesinden alınan bebeklerin bakımına hastanede devam edilmekteydi. Ancak yardım komitesinin arzusu dördüzlere özel bir mekanda daha iyi koşullarda bakılmasıydı. Özellikle de hükümet ya da belediyenin dördüzleri himayesine alması yönünde beklentileri bulunmaktaydı. Farklı ülkelerde de bunun örnekleri yaşandığından; toplantılarda, gazete sütunlarında bu konu sıklıkla dile getirilmekteydi. Fransız dördüzleri, Fransız Hükümeti'nin İngiliz dördüzleri ise kraliyet ailesinin himayesi

İzmirli "Dört büyükler" bugün 1 yaşına girdiler

Izmirli "Dört büyükler," bugün 1 yaşına girdiler

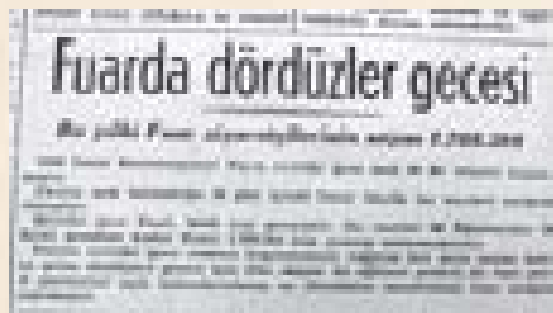
23 Temmuz 1951, Demokrat İzmir gazetesi.

altındaydı. En ilginç olanı ise 1934 yılında Kanada'da dünyaya gelen 'Dionne Beşizleri'nin himaye edilme biçimleriydi. Ontario Hükümeti beşizleri ailelerinden alarak bakımlarını üstlenmiş ve beşizler yaşamlarını dokuz yıl Qnland adı verilen özel sağlık donanımına sahip, ziyaretçilere açık bir binada sürdürmüşlerdir. Yetkililer çocukların bakım sorununu çözmekten öte onları bir kazanç kapısı olarak görmüşler, aileleri çocuklarını geri alabilmek için dokuz yıllık bir hukuk mücadelesi vermek durumunda kalmışlardır. Anlaşıldığı kadarıyla Dionne beşizlerinin yetiştirilme şekli İzmirli dördüzler için önemli bir esin kaynağı olmuştur ki dönemin basınında bunu destekleyen açıklamalar görebilmekteyiz: "Kanada milleti ile beraber bütün dünya efkârı umumiyesi, Kanadalı beşizlerin doğumundan itibaren geçen her anı büyük bir alaka ile takip etmiştir. Evet dört seneden beri biz de böyle bir alaka yaratabilmenin imkan ve fırsatlarına sahip olarak bekledik." (Muzaffer Özey)

Yardım komitesi ile bu işlerin yürütülemediğinin anlaşılması üzerine, kent ileri gelenleriyle yapılan görüşmeler sonucunda dernekleşme kararı alınmıştır. Sonuç olarak doğumdan yaklaşık dokuz ay kadar bir zaman sonra resmi adı "İzmirli Türk Dördüzleri Koruma ve Tanıtma Derneği" olan, halk arasında ise genelde "Dördüzleri Koruma Derneği" olarak bilinen dernek kurulmuştur. İlk genel kurulunu 7 Nisan 1951'de yapan derneğin kurucu üyeleri arasında Vali Osman Sabri Adal, Dr. Behçet Uz, Dr. Selahattin Tekant, Dr. Feridun İzmirli-oglu, Dr. Hikmet Aladağ ve Başhekim Ali Rıza

22 Eylül 1952, Demokrat İzmir gazetesi.

22 Eylül 1959, Yeni Asır gazetesi.

Bıyıklıoğlu bulunmaktadır. Dr. Behçet Uz dernek başkanı, İzmir Yardımseverler Derneği'nin başkanlığını yapan Sekine Tabak ise başkan yardımcısı olmuştur. Dr. Behçet Uz, derneğin kuruluş aşamasında etkin rol üstlense de sonraları milletvekilliği ve bakanlık görevleri nedeniyle başkanlığını sürdürememiştir. Sonraki dönemlerde Sekine Tabak derneğin başkanlığını, Cumhuriyet Kız Enstitüsü Müdürü Seniyeye Yüceyürek ve Nebahat Tansu gibi isimler de başkan yardımcılığını üstlenmişlerdir. Derneğin basına yansıyan toplantıları ve genel kurullarından anlaşıldığı kadarıyla Dr. Hikmet Aladağ, Dr. Ali Rıza Bıyıklıoğlu,

Muzaffer Uraz, Dr. Feridun Tekeş, gazeteci Tefik Durak, tütün tüccarı Ali Arcan gibi isimler derneğin yönetim kurulu üyeleri; Dürdane Taylan, Dr. Fazıl Taluğ, Haydar Aryal ise dernek üyelerinden bazılarıdır. Dönemin belediye başkanları da dernek üyeleri arasında yer almışlardır. Böylece İzmirli dördüzlerin bakımlarını 1960 askeri darbesine kadar Dördüzleri Koruma Derneği üstlenmiştir.

Dördüzler için İzmir Fuarı bir gün uzatıldı

Temel geliri bağışlar olan Dördüzleri Koruma Derneği'nin bir süre sonra, daha fazla gelir elde etmek amacıyla yeni projelere yöneldiğini görmekteyiz. Bunlardan en bilineni İzmir Fuarı'nın bir gün uzatılması ve 21 Eylül'ün 'Dördüzler Festivali' olmasıdır. Planlamaya göre 21 Eylül'de yabancı ve devlet pavyonları kapanacak, özel pavyonlar ve eğlence yerlerinin bazıları açık kalacak ve bu işletmelerin o günkü gelirlerinden bir bölümü dördüzlere aktarılacaktı. Diğer yandan o günün giriş ücretlerinden de pay ayrılacaktı. Sadece açık olduğu dönemlerde ışıklandırılan İzmir Fuarı'nın 21 Eylül'de de ışıklandırılması, planlamalar arasındaydı. İzmir Belediyesi'nin istekleri kabul etmesiyle, ilk uygulama 1951 yılında başlatılmıştır. Basında yer alan "O gün, ışıkları sönmüş bir odada kalan insanlar gibi, kendimizi karanlığın kolları arasında bulurduk. Dördüzlerin ışıklı hayatı sayesinde bu yıl bir gün daha, neşeli, zevkli, eğlenceli ve kederden uzak bir hayat yaşayacağız" gibi açıklamalardan, bu kararın halk arasında olumlu karşılanacağı anlaşılmaktadır. İlk dördüzler festivali hazırlıkları sırasında dolandırıcıların da harekete geçerek, sahte etkinlik biletleri satmaya kalkıştıklarını dönemin gazetelerinden öğrenmekteyiz.

1951 yılında başlatılan fuarın bir gün uzatılması uygulaması yıllarca devam etmiştir. Hatta dördüzlerden Adalet Demirel ve Müsavat Tatar'ın belirttiğine göre aileleriyle yaşadıkları dönemde, muhtemelen 1963'te, İzmir Fuarı bir kez daha uzatılmıştır. 'Dördüzler Festivali'nin bir başka klasiği de o zamanın yaygın söylemiyle 'garden parti' olarak adlandırılan gece eğlencesidir. Her yıl fuardaki değişik eğlence mekanlarında; dernek üyeleri, kentin ileri gelenleri, fuar nedeniyle İzmir'de bulunan yabancı pavyon yetkilileri, görev nedeniyle İzmir'de bulunan kişilerin katılımıyla bir 'Dördüzler Gecesi' yapılmaktaydı. Bu gecelere dönemin ünlüleri, sanatçıları ve güzellik kraliçeleri de katılmaktaydı. 1952 yılında Tenis Kulübü'nde düzenlenen geceye katılan Avrupa Güzeli Günseli Başar büyük ilgi toplamıştır. 1953 yılında Göl Gazinosu'ndaki gecede İlham Gencer arkadaşlarıyla sahne almış ve Türkiye Güzellik Kraliçesi Ayten Akyol da davetliler arasında bulunmuştur. 1954'ün Dör-

22 Temmuz 1954, Yeni Asır gazetesi.

23 Eylül 1954, Ekspres gazetesi.

27 Eylül 1955, Demokrat İzmir gazetesi.

düzler Gecesi, eğlence yaşamına yeni katılan Kübana Pavyonu'nda yapılmıştır. Bu programa Vali Muzaffer Göksenin, Belediye Başkanı Dr. Selahattin Akçiçek ve İzmir'de yaşayan pek çok yerli ve yabancı seçkin kişiler katılmış, Fransız ve Portekiz pavyonlarının yetkilileri ise yapılacak dördüzler piyangosu için değerli hediyeler sunmuşlardır. Dördüzler de bu gecelere aileleriyle katılmakta ve davetlilerden büyük ilgi görmektedirler. Asım Kültür, 1953 yılı izlenimlerini şöyle ifade etmektedir: "Dördüzlerin bahçeye gelişleri tezahüre geniş bir sevinç dalgasının ruhları sarsmasına vesile oldu... Kendilerini kucaklayan sevgi, alkış karşısında şaşırdılar; hayretleri arttı, heyecanlandılar ve biraz korkak ve çekingen bir hal aldılar. Bütün kucaklar, bütün kollar onlara açılmış bulunuyordu. Nazarlar hep birden kendilerine çevrilmişti; herkes onlardan bahsediyordu. Oradakiler için küçük bir sevinç ve hatta saadet ışıkları haline geldiler. Yalnız yaşları itibarıyla bu saadetin heyecanını duyamıyorlardı."

Fuarın 1959 yılında da bir gün uzatıldığını basına yansıyan haberlerden öğrenmekteyiz. Ancak 1960 yılı Türkiye'sinde yaşanan siyasal değişim dördüzlerin hayatını da etkilemiş ve Dördüzler Festivali sona ermiştir. Müsavat ve Adalet'in anımsadığı kadarıyla orta birinci sınıfı okurlarken babaları ikna edilerek, bir kez daha fuar uzatılmış ve geliriyle çocuklara, pardösü, ayakkabı, çanta gibi eşyalar alınmıştır.

21 Eylül gününün halk arasında ne kadar rağbet gördüğü ve açık kalan eğlence yerleri ile işletmelerin o günün gelirlerinden dördüzler için ne kadar pay ayırdıklarını bilemiyoruz. Ancak kısıtlı aydınlatma olanaklarına sahip olan 1950'li yılların İzmirinde, en azından fuarın çevresine bir gün daha renkli ışıklarını saçmasının toplumda olumlu bir etki yaratacağını hayal etmek hiç de zor değildir. Dönemin gazetecisi Asım Kültür'ün; "Dördüzler gecesi, artık Fuar'ın ananesi haline geldi. Fuar onların sayesinde, hayatını bir gün daha uzat-

mak imkanına kavuşuyor. Halk bu gece de Fuar'ın loş yollarında, ışıkları altında geziyor; dolaşıyor..." açıklaması da bu düşüncemizi desteklemektedir. Fuar gecelerinden dördüzlerin belleğinde neler kalmış olabilir diye yokladığımızda, Adalet'in Müzeyyen Senar'ı ve gecelerde tabak kırmalarını unutmamış olduğunu anlıyoruz. Müsavat da Müzeyyen Senar'ın katıldığı geceyi anımsamakta ve Senar'ın çekilişte kazandığı büyük oyuncak gemiyi onlara hediye ettiğini söylemektedir. Ayrıca Müsavat'ın bu döneme ilişkin bir anısı da fuara faytonla getirilişleri ve havuzun çevresinde oynamalarıdır. Hürriyet'in belleğinde Dördüzler Gecesi'ne ilişkin bir şey kalmamış olsa da evleri fuara çok yakın olduğundan fuarın canlı yaşamının içinde büyüdüklerini ve dönemin sanatçılarını dinleme fırsatına sahip olduklarını belirtmektedir.

Hastane odasında geçen beş yıl

Dördüzlerin doğumunun üzerinden uzun zaman geçmesine karşın, başlarda planlanan özel bir mekana yerleştirilmeleri düşüncesi gerçekleşmemiştir. Her ne kadar doktorlar sık sık hastane ortamının çocukların bedensel ve ruhsal gelişimine uygun olmadığı yönünde basına demeçler verseler de dördüzler, beş yıl boyunca Behçet Uz Çocuk Hastanesi'nin bir odasında yaşamlarını sürdürmek durumunda kalmışlardır. Çocuklara üç ay kadar kendi anneleri ve sütanneler bakmış ve emzirmiş, sonrasında da mama verilmeye başlanmıştır. Belirli bir yaşa gelene kadar yüzer liraya tutulmuş olan iki bakıcının gözetiminde kalmışlardır. Bakıcı giderleri ve mama masrafları önceleri komite, sonrasında da dernek bütçesinden karşılanmıştır. Barınma, sağlık ve yemek masraflarını ise Behçet Uz Çocuk Hastanesi üstlenmiştir. Hikmet Aladağ'ın da ifadesiyle dördüzler hastanede hasta muamelesi görüyorlardı. Aileleri dördüzleri istedikleri zaman görebilmekteydi. Ayrıca dernek yetkililerinin bildirdiklerine göre dördüzlerin odası her gün 14.00-15.00 saatleri arasında İzmirli ziyaretine açıktı. Bu nedenle merak edenler hastaneye giderek onları ziyaret edebilmekteydi. Kanadalı beşizlerin Qinland'da yaşadıkları sürede 3 milyon kişi tarafından ziyaret edildikleri bilinmektedir. Dördüzleri ise kimlerin ve ne kadar kişinin ziyaret ettiği, ziyaretçi kayıtlarının tutulup tutulmadığını bilemiyoruz. Yerel basına yansıyan haberlerden dolayı ancak bazı ünlülerin ve basın mensuplarının ziyaretlerinden haberdar olabilmekteyiz. Örneğin 1953 yılında Vali Muzaffer Göksenin'in eşinin yeni yıl nedeniyle gerçekleştirdiği ziyaret, basında geniş yer bulmuştur. Asım Kültür, Tefik Durak, İlhan Esen, Muzaffer Özay ve Şinasi Molo ise röportaj amacıyla dördüzleri ziyaret eden gazetecilerdendir.

1957

Birinci yaş günlerinde dördüzler için hastanede sazlar eşliğinde küçük bir ses sanatçısının konser verdiği bilinmektedir. İkinci yaş günlerinde Belediye Başkanı Rauf Onursal bir ziyaret gerçekleştirmiş ve getirdiği oyuncakları İzmirliiler adına dördüzlere vermiştir.

Duvar dibine yan yana sıralanmış dört küçük bebek karyolası ve birkaç parça eşyanın bulunduğu 86 numaralı küçük oda yıllarca dördüzlerin yaşam alanı olmuştur. İlk başlarda bakıcıları da bu odada kalmaktaydı. Ancak biraz daha büyüdüklerinde artık onlarla hastane personeli ilgilendiğinden, zarar görmeleri için çoğunlukla odanın kapısı kilitli tutulmaktaydı. Dördüzlerin hastanede nasıl bir yaşam sürdürdüklerine ilişkin Hikmet Aladağ'ın, 1953 yılında dönemin gazetecisi Özey'a yaptığı açıklama şöyledir: *"Her sabah hastahane yapılan kahvaltıdan sonra, dördüzleri bir taksi ile İnciraltı'na gönderiyoruz. Orada yapılan sabah banyosundan sonra tekrar hastahaneye gelerek öğle uykusuna yatmaktadırlar. Öğleden sonra da hastahanenin bahçesinde oyun ihtiyaçlarını tatmin ediyorlar."* Aladağ'ın açıkladığı, çocukların yaz programıydı. Kış aylarındaki yaşamlarını ise Özey'in *"Hakikaten dördüzlerin oyun ihtiyacı bir mesele. Bir kere çocuklar bütün kış adeta kuluçkada kalır gibi günlerini kapalı bir odada geçirmek mecburiyetindeler"* sözleri oldukça iyi açıklamaktadır. Odada vakitlerinin çoğunu karyolalarının içinde geçiren çocuklar, kimi zaman kendilerine getirilen oyuncaklarla oynarken kimi zaman da hayali oyuncaklarıyla oyunlar uydurmaktaydılar. Müsavat'ın anımsadığı bir oyun; yorganlarını kayık gibi yapıp, yüzdürmeye çalışmalarıdır. Ayrıca sahip oldukları bir radyonun da onların en büyük eğlencesi olduğu anlaşılmaktadır. Sürekli hastane ortamında yaşamaları, onların gelecek hayallerini de belirlemekteydi. Çünkü gazeteciler büyüyünce ne olmak istediklerini sorduklarında kızlar hemşire olmak istediklerini, Hürriyet ise doktor olacağını söylemekteydi.

Fuar Kübana Pavyonu'nda Adalet, Müsavat ve Hürriyet İlham Gencer'le.

Çocuklar büyüdükçe hastane odasındaki yaşamları da zorlaşmaktaydı. Onlarla ilgilenen personelin durumunun daha da zor olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü çocuklar hem odaya sığmıyorlar hem de fırsatını bulduklarında yeni şeyler keşfetmek üzere hastane içinde gezintiye çıkıyorlardı. Kaybolduklarında ise herkes bir telaşa kapılıyordu. Bu gezintiler hem Adalet'in hem de Müsavat'ın anılarında yer etmiştir. Adalet bir gün hastane içinde kayboldukları için hastabakıcının Hikmet Aladağ'dan azar işittiğini anımsamaktadır. Müsavat'ın belirttiğine göre yine keşfe çıktıkları böyle bir günde kazan dairesine girmişler ve tepeden fokur fokur kaynayan kazanları izlerlerken arkalarından sessizce yaklaşan hasta bakıcı onları yakalayıp geri çekmiştir. Başka bir anıları da farklı çocuklarla ilişki kur-

21 Mart 1952, Demokrat İzmir gazetesi, Amerikan Sefiresi Adalet'le.

maları için hastanede çalışan hizmetlilerden birinin çocuğunun odaya bırakılmasıdır. Ancak dördüzlerin hareketinden ürken çocuk 15 dakika geçmeden ağlamaya başladığından görevliler tarafından odadan çıkarılmıştır.

Dördüzler 5 yaşına geldiklerinde hastane yönetimi çocukların sorumluluğunu daha fazla almak istememiş ve taburcu edilmeleri kararını almıştır. Bu kararın alınmasında hastane olanaklarının yetersizliğinin yanı sıra artık bu ortamın büyümüş olan çocukların gereksinimlerini karşılayamayacak olması, eğitim süreçlerinin başlaması gerektiği gibi nedenler etkili olmuştur. Böylece dördüzler gözlerini dünyaya açtıkları ve evleri olarak gördükleri bu odadan 1955 yılında ayrılmışlardır. Müsavat'ın belirttiğine göre; Behçet Uz Çocuk

Müsavat'ın nikahı, 1972.

Müsavat'ın nikahı Belediye Başkanı Osman Kibar tarafından kıyıldı.

Hastanesi'nde kaldıkları oda, onların anısını yaşatmak amacıyla uzun süre, 2000'li yılların başına kadar olduğu gibi korunmuş ve kapısında da dördüzlerin odası olduğunu belirten bir tabela bulunmaktaymış. Ancak daha sonraki gidişinde odanın normal kullanıma açıldığına tanık olmuştur.

Bakıcıların gözetiminde geçen yıllar ve eğitimleri

1955 yılı Mart ayında taburcu edilen dördüzler ailelerinin yanına gitmişlerdir. Ancak bu durumdan çok hoşnut olmayan kent ileri gelenleri ve dernek yöneticileri, durumu değerlendirmek için bir kez daha bir araya gelmişlerdir. 1955 yılında dönemin İzmir Valisi Kemal Hadımlı, DP İl Başkanı Enver Dünder Başar, Sağlık Müdürü Reşat Tanberk ve dernek yöneticilerinin katıldığı bir toplantıda dördüzler için önemli kararlar alınmıştır. Alınan kararlar şöyleydi: Çocukların yazın İnciraltı'nda belediyenin plaj evlerinde kalmaları, kışın hastane yakınında bir daire kiralınması, öğretmen tutulması, Dr. Selahattin Tekant'ın sağlık kontrollerinden sorumlu olması ve yemeklerin anlaşmalı bir lokantadan sağlanması. Aynı yıl İzmir İl Genel Meclisi dördüzlere beş bin lira yardım yapma kararı almış, İş Bankası

Genel Müdürü Üzeyir Avunduk ise bankanın dördüzler için her ay yedi yüz lira ödemesi taahhüdünde bulunmuştur. Dördüzlerle ilgili kafa yorulan konulardan biri de iyi bir eğitim almalarıydı. İlk başlarda Behçet Uz'un da aralarında bulunduğu 50 girişimcinin Bornova'da açtığı Ege Koleji'nde (bugünkü Bornova Anadolu Lisesi) okumaları düşünülmekteydi. Ancak ilerleyen zamanlarda planların değişmiş olduğunu görmekteyiz. 1955 yılında dördüzlerin anaokulu eğitimi için İzmir'in tanınmış ailelerinin çocuklarına eğitim veren Kestelli Caddesi'ndeki Özel Yusuf Rıza Okulu ile anlaşılmıştır. Bu okul, dönemin birkaç Türk özel okulundan biri durumundaydı ve o yıllar, okul öncesi eğitimin yaygın olmadığı bir dönemdi. Basında yer alan haberlere göre okul, dördüzlerin yol ve yemek masraflarını da üstlenmiştir.

Taburcu olan dördüzler, birkaç ay ailelerinin yanında kaldıktan sonra 1955 yazını İnciraltı'nda belediyenin plaj evlerinden birinde geçirdiler. Yaz bitiminde ise Çankaya'daki Helvacıoğlu Apartmanı'nın bir dairesine yerleştirildiler. Tutulan dairede Alman bir çiftin gözetiminde yaşayan dördüzlerin, basından elde edilen bilgilere göre bu dönemde Özel Yusuf Rıza Okulu'nun anasınıfına devam etmiş olmaları gerekmektedir. Ancak sonrasında orada okuduklarını teyit eden başka bir habere rastlanmadığı gibi, dördüzlerin belleklerinde de bu okula ilişkin herhangi bir anı bulunmamaktadır. Hürriyet'in anılarında ise sadece okul otobüsü kalmıştır. Dördüzler, Helvacıoğlu Apartmanı'nda Alman bakıcının katı disiplin anlayışı ve kurallarına göre yetiştirilmekteydi. Uyku saatleri, yemek saatleri, oyun saatleri ile ilgili net kurallar bulunmaktaydı. Çocuklar Alman çifte 'mösyö' ve 'madam' diye sesleniyorlar, evlerine bir ziyaretçi geldiğinde reverans yaparak selamlıyorlardı. O günlerden en çok anımsanan Alman mürebbiyenin sulu yemek yapmayı bilmemesi ve genelde lapa ve püre türünde yemekler hazırlamasıdır. Müsavat'ın anlattığına göre; evin balkonunda oynarken küçük sabunları, oyuncakları ve evdeki eşyaları aşağı

atmayı bir oyun haline getirmişlerdi. Hatta aşağıdaki esnaf da atmaları için onları teşvik etmekteydi. Ancak bu davranışları balkona çıkmama cezası almalarına neden olmuştu. Bir gün eve bir hindi gelmişti, yerleri kirletmemesi için ona külot giydirilmişti. Bu hindi ile uzun süre oynamışlar, bir yandan da tüylerini çekiştirerek eziyet etmişlerdi. Müsavat'ın unutamadığı bir başka anı ise Alman mürebbiyenin çocuklarla Kemeraltı'nda gezmeye çıktığında çocuk tasmaı kullanmasıdır. Mürebbiye her birine geçirdiği tasmanın kayışlarını sıkıca tutarak onları zapt etmeye çalışırken Kemeraltı esnafı bu durumu alay konusu yapmaktaydı. Çevredeki insanların gülüşmeleri ve laf atmalarından rahatsız olan çocuklar bu tasmaların takılmasına bir daha izin vermemişlerdir. Dördüzlerin Alman çiftle yaşamları bir buçuk yıl kadar sürmüştür. Muhtemelen de çocuklara iyi bakmadıkları ve şiddet uyguladıkları gerekçesiyle işlerine son verilmiştir. Bundan sonraki yaşamları ise Türk bakıcılarla devam etmiştir.

Dördüzlerin ilkokul yaşamı bir başka özel okul olan Çamlaraltı Koleji'nde başlamıştır. Basına yansıyan bilgilere göre dördüzler 1957 yılında Çamlaraltı Koleji'ne kayıt oldular. Okul, çocukların barınmalarını da üstlenmiştir. Ancak anlaşıldığı kadarıyla dördüzlerin Çamlaraltı Koleji serüveni çok uzun sürmemiştir. Uhuvvet ve Hürriyet birinci sınıfa bir dönem devam edebildiler ve bir böbrek rahatsızlığı nedeniyle ikinci dönemi hastanede geçirdiler. Müsavat ve Adalet'in birinci sınıfı tamamlayıp tamamlamadıkları konusunda bir netlik söz konusu değildir. Kardeşleriyle birlikte devam etmeleri için okuldan alınmış olma olasılıkları yüksektir. Çünkü Adalet'in anlattığına göre her gün hastaneye, kardeşlerini ziyarete gitmekteydiler. Çamlaraltı Koleji anılarının da dördüzlerin belleğinden silindiği anlaşılmaktadır. Akılda kalanlar; Afro bir okul müdiresi, çamlık bahçe, merdivenli ara sokaklar ve bir de film izledikleri yazlık sinemadır. Müsavat ilk sinema deneyimlerini burada yaşadıklarını ve filmdeki trenin üzerlerine geldiklerini zannederek bağırmaya başladıklarını belirtmektedir. 1950'li yıllarda Mektupçu'da Gözümoğlu adında bir açık hava sineması bulunduğuna göre çocukların bu sinemaya götürülmüş olmaları söz konusudur. Ancak dördüzler dört yaşındayken hastaneyi ziyaret eden gazeteci Muzaffer Özyay, haberinde o yıl dördüzlerin ilk sinema deneyimini yaşadıklarını, Hürriyet ve Uhuvvet film başlar başlamaz çok korktukları için dışarı çıkarılırken, Adalet ve Müsavat'ın hiç korkmadan filmi izlemeye devam ettiklerini yazmıştır.

Dördüzler bir sonraki yıl İzmir'in Hatay semtinde bir devlet okulu olan Necatibey İlkokulu'na nakledilerek, dördüncü sınıfa kadar üç yıl bu okulda okumuşlardır. Muhtemelen

Konak'ta 2017 yılında son buluşma.

derneğin yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve özel okulların çocukların eğitimi için verdikleri sözleri tutmaması üzerine artık özel okul defteri kapanmıştı. Necatibey İlkokulu'nda okuyan dördüzler, bu süreçte bakıcılarıyla birlikte Hatay'da, bugünkü Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nin bulunduğu sokakta, iki katlı bahçeli bir evde kaldılar. Burada kaldıkları dönemde onlarla ilgilenen üç kadın vardır. En iyi anımsadıkları ve genelde çocukların bakımını üstlenen kişi Fatma Hanım'dır. Dördüzler ona "Fatma anne" diye seslenmekteydiler. Diğerlerinin ismi ise Beyser ve Hayrunnisa'dır. Müsavat'ın anımsadığı kadarıyla bu evde yaşadıkları dönemde bütün gün sokakta oynamakta ve akşam hava kararıırken eve gelmekteydiler. Özellikle bir inşaat alanında çok fazla vakit geçirdiklerini, kum yığınının üzerinden denizi izlediklerini anımsamaktadır. Sonraları bu evde hayaletlerin dolaştığına ve çeşitli tuhaflıkların yaşandığına inanılması, özellikle de evin bir yataının üzerinde bulmasından korku duyulması üzerine aynı semtte başka bir eve taşınmıştır. İki katlı bahçeli ev ise dördüzlerin anılarında 'hayaletli ev' olarak kalmıştır.

1960 askeri darbesi ve dördüzlerin değişen yaşamı

1960 askeri darbesiyle Türkiye'nin siyasal yaşamında yeni bir sayfa açılırken, bir sayfa da dördüzlerin yaşamında açılmıştır. Demokrat Parti Hükümeti ve aynı partinin yerel yöneticileri, dördüzlerin özel bakılmaları ve yetiştirilmeleri gerektiği inancındaydılar. Hatta dördüzlerin belirttiğine göre Adnan Menderes, çocukların eğitimleri ve bir yuva kurmalarını bizzat üstleneceğini ifade etmişti. Bu nedenle Susuzlu ailesi ne zaman çocuklarını almak istese, her defasında vazgeçirilmişlerdi. Ancak askeri darbe sonrasında Cemal Gürsel başkanlığında oluşan yeni yönetim dördüzlerin sorumluluğunu almak istememiş ve ailelerine teslim edilmelerini uygun görmüştür. Bundan sonra 10 yaşını doldurmuş olan dördüzler Basmane'de Fuar'ın karşısındaki 1265 Sokak'ta, bu gün yerinde Eti İş Merkezi'nin bulunduğu evlerinde aileleriyle yaşamaya başladılar. Dördüncü ve beşinci sınıfı Kahramanlar İlkoku-

lu'nda tamamlayan dördüzler için Saadet Keren gibi bir öğretmene sahip olmaları büyük bir şanstı. Çünkü kendi çocuğu olmayan öğretmen dördüzlere özel bir ilgi göstermiş, onları sinemaya götürmüş ve müzik öğretmeni olan eşinden mandolin dersi almalarını sağlamıştır.

Dördüzlerin çocuklukları aile ve yuva sıcaklığından yoksun geçmişti. Hürriyet'in "Çocuklar ailesi ile mutludur" sözü de bu durumu desteklemektedir. Ancak diğer yandan ilginç deneyimler içeren, renkli ve benzeri olmayan bir çocukluk yaşamış oldukları da bir gerçektir. Bu on yıllık dönemde zamanın önemli sanatçıları, siyasetçileri, güzellik kraliçeleri ve kent ileri gelenleriyle yakın olma fırsatını da yakalamışlardır. Örneğin Adnan Menderes İzmir'e geldiğinde bakıcılarıyla onu karşılamaya gittikleri, Zeki Müren'i kaldığı otelde ziyaret ederek kırmızı telefonla resepsiyonla görüşme yaptıkları dördüzlerin anılarında canlılığını korumaktadır. Dönemin en önemli eğlencesi olan İzmir Fuarı'nın simgesi olmakla birlikte, gelenekselleşmiş 23 Nisan baloları ve 9 Eylül fener alaylarında da yerlerini almışlardır. Her 9 Eylül'de çeşitli sivil toplum örgütleri, resmi kurumlar ve özel işletmelerin temsilcilerinin katıldığı fener alayı Basmane Meydanı'ndan başlayıp, Anafartalar Caddesi'nden devam ederek Hükümet Konağı önünde noktalanmaktaydı. Ali Galip, Ferit Eczacıbaşı, Durmuş Yaşar gibi bazı işletme sahipleri, etraflarına küçük hediyeler atarak kalabalıkların önünden geçmekteydi. 1950'lerin fener alaylarında kamyonet üzerinden çevresine şekerler atan dördüzleri, döneme tanıklık etmiş kişiler anımsıyor olmalıdır. Dolayısıyla İzmir'in bereket sembolü olarak görülen dördüzler, himaye edilme şekilleri, taşıdıkları anlamlı isimler, yer aldıkları sosyal etkinliklerle dönemsel bir simge haline gelmişler ve her şeyden önce İzmir'in toplumsal yaşamına renk katmışlardır.

Uhuvvet Aygün

Dördüzlerin ilk doğanı, beyaz tenli güzel kontesi olan Uhuvvet Aygün, dördüzler içinde en düzenli olanıydı. Çok fazla yaramazlık

yapmaz, çok konuşmazdı. Cumhuriyet Kız Sanat Okulu'nun ortaokul bölümünü bitirdikten sonra liseye devam etmek istememiştir. 1974 yılında polis olan Yusuf Aygün ile evlenmiş, Gülçin, Nilgün, Ferhat ve Can adında çocukları olmuştur. Ev kadınıdır ve Balçova'da yaşamaktadır.

Hürriyet Susuzlu

Dördüzlerin dünyaya getirilmesinin en önemli nedeni, ailenin tek erkek çocuğu ve olan Hürriyet Susuzlu, ortaokul ve liseyi Namık Kemal'de okumuştur. Yüksek öğrenim için Buca'da Özel Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu'na başlamış ancak önce askere gitmesi, sonrasında da okulun kapanmış olması nedeniyle eğitimini tamamlayamamıştır. Yüksek öğrenime devam etmek istemeyen Susuzlu,

bir süre babasının işini sürdürmüştü; nakliyecilik, sürücü kursu öğretmenliği gibi işlerle uğraşmıştır. 1973 yılında Fatma Kayaman ile evlenmiş, Emrah ve Ozan adında iki erkek çocuğu olmuştur. Büyük oğlu Emrah makine mühendisliği, Ozan ise halkla ilişkiler okumuştur. Uzun yıllar İzmir'de yaşamakta iken bu yakınarda Bursa'ya taşınmıştır.

Müsavat Tatar – Adalet Demirel

Adalet ve Müsavat tek yumurta ikizi olduklarından, dördüzler içinde hem görünüş hem de kişilik olarak birbirlerine en çok benzeyen kardeşlerdir. Söylediklerine göre farklı ortamlarda aynı şeyleri düşünebilmekte ve hissedebilmektedirler. Üstelik aynı eğitim süreçlerinden geçerek aynı mesleğe sahip olmuşlardır. Cumhuriyet Kız Enstitüsü'nde

ortaokulu tamamladıktan sonra Kız Lisesi'ni kazanmışlar, lise eğitiminden sonra da Ortaklar Öğretmen Okulu'nu bitirerek sınıf öğretmeni olmuşlardır.

Müsavat Tatar ile ilgili olarak gazetecilerin hastane ziyaretleri izlenimlerinde en çok dile getirdikleri özelliği, zeki bir çocuk oluşudur. Kendi ifadesine göre de dördüzlerin elebaşı, önderiydi. Şu günlerde Türk Sanat Müziği korosunda yer alan Müsavat Hanım, çocukluğunda da şarkı söylemekten hoşlanmaktaydı. Doktorlar sabah ziyaretlerinde "Haydi bir şarkı söyle Müsavat" dediklerinde Müsavat'ın ağzından "Cevizin yaprağı dal arasında / Güzeli severler bağ arasında / Üç beş güzel bir araya gelmişler / Benim sevdiceğim yok arasında" dizeleri dökülmekteydi. 15 Ocak 1972'de kendisi gibi sınıf öğretmeni olan Suat Tatar ile evlenmiştir. Çiftin nikahını dönemin İzmir Belediye Başkanı Osman Kibar kıymış, doğumlarını gerçekleştiren Hikmet Aladağ ise nikah şahitliklerini yapmıştır. Şeniz adında Kanada'da yaşayan bir kızı ve Nesrin ile Asuman adında ikizleri vardır. İkisi de beden eğitimi öğretmenidir. Dikili'de yaşayan Müsavat Tatar, dördüzlerin yaşam öykülerini yazmaktadır.

Adalet Demirel, dördüzlerin son doğanı ve 1200 gram ağırlığıyla en ufağıydı. 1950'li yılların gazeteleri onun zayıflığından söz ederken, ülkedeki adaletin de aynı olduğuna gönderme yapmaktaydılar. 1972 yılında Kiraz'da öğretmenlik yaparken tanıştığı Selim Demirel ile evlenmiştir. Gökhan, Gülhan ve Batuhan isminde üç çocuğu vardır. Gökhan polis, Gülhan hemşire, Batuhan ise gıda teknisyenidir. 1995 yılında emekli olsa da yeniden dönmüş, 2002 yılında ise kesin olarak emekli olmuştur. Bir dönem etkin bir biçimde siyasetle uğraşmış olan Demirel, şiir yazmakta ve resim yapmaktadır. İzmir'den uzak olması nedeniyle kardeşlerine büyük bir özlem duymaktadır. Demirel, yakın bir zamanda önemli sağlık sorunları yaşamış olmasına karşın şu anda iyi durumdadır ve halen Kiraz'da yaşamaktadır.

1995 yılında anneleri Ayşe Susuzlu, onun ölümünden 40 gün kadar sonra da babaları Mevlüt Susuzlu yaşamını yitirmiştir. Dördüzlerin ablalarının hepsi hayattadır. Öğretim görevlisi olan Güler Hanım Edirne'de, diğerleri ise İzmir'de yaşamaktadırlar.

Kaynakça:

Hülya Gölgesiz Gedikler, 1950'li Yıllarda İzmir, Şenocak Yayınları, İzmir, 2012.

Hülya Gölgesiz Gedikler, Kaybolan Bir Kent Simgesi: İzmirli Dördüzler, The Jour of Academic Social Science Studies, Number: 44, p. 323-332, Spring II 2016.

Anadolu, Cumhuriyet, Demokrat İzmir, Ege Ekspres, Yeni Asır gazeteleri.

Yüz yıllık romantik bir anıt

Asansör

Mithatpaşa'dan Halilrifat'a doğru çıkmak isteyen halkın ulaşım sorununu Museviler çözmüştü. 1907'de Nesim Levi tarafından yaptırılmış olan Asansör, yarım asır boyunca Jozef Palambo tarafından çalıştırılmıştır.

İzmir Karataş asansörü

Tarihi Asansör Kulesi-1930

■ Yaşar AKSOY

Bir mimarlık başarısı olan **İzmir Asansör Kulesi**, kot farkı sebebiyle birbirinden kopuk olan Mithatpaşa Caddesi ile Halilrifatpaşa Caddesi'ni yüz yıldır birleştirmiş olmasının yanı sıra; aynı zamanda yoğun biçimde geleneksel mimarisini yitirmiş olan kentte, hazine değerinde bir imparatorluk mirası yapı olmanın gururunu da yaşamıştır. Geçmişte, şimdiki zamanda ve gelecekteki kentlilerin onu, tıpkı **Saat Kulesi** gibi benimsemelerinin sebebi budur.

Üstelik dizi dibindeki **Dario Moreno Sokağı** ile Asansör, kadim Musevi kültürüne de zarif bir gönderme yapmakta, zihinlerde hemen Dario Moreno'nun kıvrak Napoliten şarkıları uçuşmaya başlamaktadır. Paris'te Asansör Kulesi'ni sunduğum sergi ve konferanslarda gördüğüm sıcak ilginin dışında, İsrail'de

gerçekleştirdiğim İzmir'den göçen Türkiyeli Musevilere dönük konferanslarımda da Asansör'ün büyük ilgi odağı olduğuna şahit oldum. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan farklı etnik kökenlere sahip eski İzmirliilerin Asansör'ü akıllarına getirdikleri anda, **İkinci Juderia** olarak bilinen Asansör-Karataş

seminde yaşanan aşklarını hatırlamaları, beni kulenin aynı zamanda evrensel anlamda romantik bir anıt olduğuna inandırdı. Tıpkı, İzmir Saat Kulesi gibi...

İzmir Musevi tarihçesine giriş

İzmir'de ilk Musevi topluluğuna M.Ö. 4. yüzyılda, takriben Büyük İskender döneminde rastlanmaktadır. Daha sonraları, İsa'nın yaşadığı dönemde de İzmir'de Musevilerin varlığı bilinmektedir. Tarihçilere göre, M.S. 2. yüzyılda şehirde bir sinagogun varlığı tespit edilmiştir. 1424 yılında Sultan 2. Murat şehri Osmanlı devletine katınca, bu dini-etnik yapının izlerinin şehirde çok belirgin bulunduğu 1610 tarihinde ise İzmir'de 10 bin civarında Musevi'nin yerleşik biçimde yaşamakta olduğu saptanmıştır. Bu sayı duraksamadan çoğalmıştır.

19. yüzyılın sonunda 55 bin civarına ulaşan Musevi popülasyonu, 1908 ile 1920 yılları arasında siyasal ve ekonomik sebeplerden ötürü 30 bine düşmüş, ABD ve Güney Amerika'ya göçler sebebiyle de 25 bine düşmüştür. Daha sonra 1945 ile 1950 yılları arasında İsrail'e göç dalgası sonunda İzmir

Nesim Levi Bayraklıoğlu

Musevi nüfusu hayli daralmış, ancak 1992'de 2 bin 500 civarına kadar gerilemiştir.

Tarihçilerin yorumuna göre, İzmir'in yükselen genel nüfusu içinde Musevi nüfusunun da artmasında, 1610 yılından sonra Sultan 1. Ahmet zamanından itibaren çok önemli bir ticaret şehri olarak parlamasının yol açtığı belirtilir. O yıllarda imparatorluğun diğer şehirlerinden; bilhassa İstanbul'dan, Se-

Asansör Kulesi kitabesi

lanik'ten, Manisa'dan ve Tire'den şehre doğru çok kuvvetli bir Musevi göçü gerçekleşmiştir.

İzmir Musevileri üzerine nitelikli araştırmaları bulunan **Dr. Siren Bora** "Yahudiler, 17. yüzyıl boyunca farklı sebeplerle, yakın yerleşim yerleri olan Tire ve Manisa'dan; sonra Batı Anadolu'nun diğer yerleşim yerleri olan Aydın, Akhisar, Urla, Nazilli ve Bergama'dan İzmir'e gelip yerleşmeye başladılar. Kent, aynı yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Sabetay Sevi olayı nedeni ile dünyanın dört bir yanından gelen büyük bir Yahudi göçüne maruz kaldı. Mesih hareketi sona erdikten sonra İzmir'de kalmayı yeğleyen Yahudilerin sayılarına ilişkin elimizde herhangi bir bilgi bulunmuyor. 16. ve 17. yüzyıllarda, Selenik'ten; 17. yüzyılın sonları ile 18. yüzyılın başlarında İstanbul, Ankara, Balkanlar, Orta Avrupa, İtalyan kentleri ve Akdeniz adalarından gelenler (Sakız, Girit, Korfu ve Rodos), Filistinli Yahudiler (özellikle Tsafet'ten gelen yoksul Yahudiler), 18. yüzyılda önemli bir Portekiz (Converso, Marranos ya da Dönme) göçmen grubu ve 19. yüzyılın Doğu Avrupa ve Rusya göçmeni Yahudileri bir arada İzmir Yahudi Cemaatini oluşturdular" der.

1610 yılında İzmir'de 6 sinagogun bulunduğu ve çok kuvvetli bir cemaat yapısının var olduğu sabittir. Bu organize cemaat, dünyaca ünlü **Rav Yusef Estapa, Rav Hayim Palaçi, Rav Avraham Palaçi** gibi çok kıymetli ve kadim bilgilere sahip Hahambaşılar yetiştirmiştir.

Osmanlı Musevi cemaatinin yaşamı, gettolara kapatılarak bir çeşit toplumsal tutsak muamelesi gören Hristiyan dünyasındaki

Dario Moreno Sokağı.

Yahudilerin yaşamından ve toplumsal düzlemdeki statülerinden çok farklıdır. Osmanlı şehirlerinde Ortaçağ benzeri otoriter bir ayırım yoktur. Gayrimüslim cemaatler dinsel zorunluluklara ve beslenme alışkanlıklarına göre topoğrafik bir yerleşime tabi olup, kendilerinin çoğunlukta olduğu mahallelerde oturmaktadırlar. İzmir'de Musevi Mahallesi, bütün Osmanlı kentlerinde olduğu gibi Müslüman Mahallesi ile iç içedir. Bu mahalledeki sokakların çoğu Musevi isimleri taşımakta olup, kimlikssel varlıklarını 1923 yılına kadar korumuşlardır.

Timur'un İzmir'i kuşatmasından sonra şehrin iç limanının doldurulması, Anafartalar Caddesi'nin Başdurak'tan Hisar Camii'ne kadar anayol haline gelmesi ve iş merkezlerinin kuzeye doğru kaymasından etkilenen Musevi Mahallesi, güneye doğru sarkmıştır. Bu süre içinde İkiçeşmelik, Agora, Namazgah ve Keçeciler'deki yoğun Musevi halkın zengin olan tamamı Karataş kıyı şeridine taşınmıştır.

Beth İsrail Sinagogu.

18. yüzyılda ve 19. yüzyılın ilk yarısında Musevi cemaatinin sosyo-ekonomik yapısında gözlenen genel çöküş, Avrupalı Musevi kuruluşlarının girişimleriyle oluşturulan laik eğitim kurumları, meslek okulları ve bilinçli nüfus planlaması aracılığı ile durdurulmuştur. Cemaat üyelerinin zeki, hırslı ve politik olan bir kısmının ticaret sektöründe yeniden Rumlar ve Ermenilerle rekabet edebilecek düzeye gelmesi sonucunda **Musevi Burjuva Sınıfı** oluşmuştur. Zenginleşen bu kesim, çoğunlukla zengin Hristiyanların oturduğu Frenk Mahallesi'ni ikamet için seçmemiş, Karantina, Karataş ve Göztepe sahilindeki büyük ve alımlı evlerde yaşamıştır.

Böylece 20. yüzyıl başında İzmir Musevi cemaatinin iki topoğrafik alanda toplandığını söyleyebiliriz:

1. Birinci Juderia: Havra Sokağı, İkiçeşmelik, Agora çevresi.

2. İkinci Juderia: Karataş, Asansör, Karantina kıyı şeridi.

Bu dönemde İzmir'in nüfusu 250 bin, Musevi nüfusu 15 bindir.

İzmir sinagogları

1895 yılında 11 olan sinagog sayısı ise, 20. yüzyıl başında 15'e yükselmiştir. Bugün bazıları her gün, bazıları da bayramlarda ibadete açık bulundurulmuş sinagogların sayısı 10'dur:

Ets Hayim Sinagogu: Bizans döneminden kaldığı söylenmektedir. Çeşitli tarihlerdeki yangınlarda çok kez yanmış ama yine de kendisini korumuştur. 1851 yılında Daniel Sidi isimli bir hayırsever tarafından yeniden inşa ve tamir ettirilmiştir. Ets-Ahayim Ariva ismi ile de bilinir.

Şalom Sinagogu: 1610 yılında şehirde bulunan 6 kadim sinagogdan biridir. 1492 İspanya göçünden sonra, 1500'lü yıllarda inşa edildiği tahmin edilir. 1841 tarihinde gerçekleşen büyük yangın tüm semti kül ettikten sonra bu sinagogun kapısında söndürüldü. Aydınlılar Sinagogu olarak da bilinir.

Hevra Sinagogu: 1838 yılında Hacez kardeşler tarafından onarılmıştır. Daha sonra çeşitli zamanlarda yine onarıldı.

Bikur Holim Sinagogu: İzmir'in en güzel ibadethanelerinden biri olan bu mekan, 1724 yılında Salamon de Ciaves isimli Hollanda Musevisi bir İzmirli tarafından inşa ettirildi. Bu hayırsever, ibadethanenin giderlerini karşılamak için sinagoga bitişik bazı ev ve dükkanları da cemaatine bağışladı.

Seniora yahut Giveret Sinagogu: İsminden de anlaşılacağı gibi Dona Gracia Mendes'e bağlanır. 1841 yangınından sonra Yerusalmi ailesi tarafından yeni baştan onarıldı.

Algazi Sinagogu: 1724 yılında Algazi ailesi tarafından inşa ettirildi. Bu sinagogun Azara denilen hanımlara mahsus bölümü yoktur. Söylentiye göre, bir Kipur ibadeti esnasında bir genç haham, Azara'da oturan genç bir hanıma göz kırptığından, devrin hahambaşısı tarafından Azara yıktırılmıştır.

Beth İsrail Sinagogu: Osmanlı Sultanı 2. Abdülhamit'in İzmir Valisi eski Sadrazam Kamil Paşa'ya hitaben yazmış olduğu bir ferman uyarınca, Karataş semtinde oturan Musevilerin dini ibadetlerini yapabilmeleri için inşa edildi. 1200 altın liraya mal olan bu sinagog, İzmir'in en büyük havrasıdır. Tüm dini nikahlar bu sinagogda icra edilir.

Roş Aar Sinagogu: Şehrin yukarı Karataş semtinde bulunan ve 150 yıllık bir mazisi olan şirin bir sinagogdur.

Şaar Aşamayim Sinagogu: Alsancak semtinde bulunan bu sinagog, şehrin en yeni ve aynı zamanda en fazla müdavimi olan bir ibadethanedir.

Kaal Kadoş Sinagogu: Karşıyaka semtinin biricik havrası idi. Halen cemaat tarafından bağışlandığı Karşıyaka Belediyesi tarafından konservatuvar olarak kullanılmaktadır.

Sinagoglardan sonra **Musevi İlkokulu** üzerine birkaç satırla duralım. 20. yüzyılın başında şehirde, biri lise olmak üzere 9 tane Musevi okulu bulunmaktaydı. Bugün tek anaokul ve ilkokul vardır. Bu ilkokul 1847 yılında **Talmud Tora İlkokulu** olarak eğitime başladı. Uzun yıllar İbranice ve Fransızca eğitim veren bu okulun her zaman çok kıymetli bir öğretmen kadrosu olmuştur. Bugün öğrenci toplamı 120 civarındadır.

Nesim Levi isimli hayırsever

İzmir Musevi toplumunun içinden yetişen **Nesim Levi** isimli bir hayırsever ise iki önemli eseri kente kazandırmıştır: **Asansör Kulesi ve Karataş Musevi Hastanesi...**

Karataş Musevi Hastanesi olarak hizmet veren bina 1913'te Nesim Levi'nin ikametgahı iken cemaate bağışlandı. Osmanlı ordusuna hizmet ederek, bayrak yapım işleriyle uğraşan tekstilci aynı hayırsever kişi, Marsilya'dan inşaat malzemeleri ve mimarlar getirterek İzmir'in simge yapısı olan Asansör Kulesi'ni 1907 yılında inşa ettirdi. Bu kule uzun yıllar, daha önce 155 basamakla çıkılan Mithatpaşa Caddesi'nden bir üst kattaki Şehit Nihat Bey Caddesi'ne binlerce İzmirliyi taşıdı. Daha sonra İzmir Büyükşehir

Asansör-1940

Belediyesi'ne bağışlanan kule, 1992 yılında Yüksel Çakmur dönemi belediyesi tarafından benim önerim ile son kez restore ettirildi ve 20 Haziran 1993 tarihinde törenle hizmete açıldı. Aynı törende Mithatpaşa Caddesi'nden Asansör'e giden sokak da, **Dario Moreno Sokağı** ismiyle ölümsüzleştirildi.

Yine aynı törende İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından yayımlanan **"Asansör ve Dario Moreno Anıları"** kitabım davetlilere dağıtıldı. **Asansör Parkı**'nın adı 28 Mart 1997'de Konak Belediyesi tarafından **Yaşar Aksoy Parkı** olarak değiştirildi.

40 yıl önceki ütopyam

40 yıl önce büyük bir ütopyam vardı. Asansör denilince içimi ılık duygular kaplardı, çünkü İzmir aşığıydım... Asansör ise İzmir'in öz evladı idi. Kimi zaman mutlu, kimi zaman hüznüldür. Kimi zaman halkla kaynaşmış, kimi zaman kimsesizdir. Dedim ya, **Asansör** denilince içimi ılık duygular kaplardı... 40 yıl önce **Demokrat İzmir** gazetesinde yazdım. 2 Ekim 1978 günü **"Tarihi Asansör'ü kurtaralım!"** başlığı altında şunları yazmışım:

"İzmir'in belli başlı simgelerinden biri de Tarihi Asansör'dür. Eski İzmir'de Asansör çıkmaz sokağının etrafında hep Museviler otururdu. Bu sebepten Mithatpaşa'dan Halilrifat'a doğru çıkmak isteyen halkın ulaşım sorununa Musevi zekası çözüm bulmuş ve Asansör'ü Museviler kurmuştu. 1907 yılında Nesim Levi isimli bir Musevi tarafından yaptırılmış olan asansör, daha sonra birden fazla el değiştirmiş ve özel olarak çalıştırılmıştır.

Mithatpaşa Caddesi'nin üst kısmında kalan semtlerde tek sağlıklı çıkış yolu olan Asansör'den, geçmişte günde ortalama bin kişi

yararlanmış ve tam yarım asır boyunca Jozef Palambo isimli Musevi bir yurttaş çalıştırmıştır. Asansör'ün geçmişi ile ilgili araştırma yaparken, ilk önce Milli Kütüphane Müdürü, değerli dostumuz **Ferruh Senan**'ın yanına uğradım. İzmir Milli Kütüphanesi, ülkemizin en yaşlı ve en kapsamlı kütüphanesidir. Kütüphane Müdürü Ferruh Bey ise tam bir 'ayaklı kütüphane'dir. Her türlü araştırmada ilk olarak kendisine danışırız. Ferruh Bey'in açıklamalarına göre, Eski İzmir'de Asansör ve halen bitişindeki gazino

olarak kullanılan yapının halk açısından oldukça önemli bir konumu varmış. Gazino elli sene kadar önce Gençlerbirliği denilen bir kültür kulübünün lokali olarak kullanılmış. Üst katında bir müsamere sahnesi ve iki yüz kişilik salonu varmış. Türlü toplantılar, eğlenceler, hep Asansör Gazinosu'nda yapılmış. Hatta söz aramızda Ferruh Bey'in sünnet düğünü de Tarihi Asansör'de olmuş. Körfez'in eşsiz ve görkemli görüntüsünü yudumlamak isteyen halk, özellikle yaz günleri oldukça kalabalık bir şekilde Asansör'e doluşur ve İzmir'i seyredermiş.

Şimdi metruk bir halde duran Asansör'ü mutlaka kurtarmak gerek. Öncelikle Asansör'ü tekrar işleterek, Mithatpaşa Caddesi'nden 188. sokağa zahmetsizce çıkmak isteyen 30 bin kişilik bir semt halkının sorununa çözüm getirmek lazım. Sonra da Asansör'e turistik bir içerik kazandırarak, terasındaki gazinoyu tekrar işletmeye açmak gerekmektedir. Asansörün son sahibi İzmirli işadamı merhum Şerif Remzi Rayent'in varisi **Ayla Ökmen**, intikal vergisinin İzmir Belediyesi'nce ödenmesi şartı ile Asansör ve etrafındaki tesislerin işletme hakkını belediyeye bırakma isteğini 23.5.1971 tarihli dilekçe ile bildirmiştir. Ayla Hanım asansör ve çevresinin restore edilerek, kent ve halkın hizmetine sunmaya hazır olduğunu

ASANSÖR

*Karataş'lı bir sevda
Düşlerinde adımlamış
Dario Moreno Sokağı'nı
Dudağında Napoliten ninnisi
Sayıklamış arkadaşlarını
Avram, Raşel, Josef, Moris, Musani*

*Asansörle çıkmış gökyüzüne
Buluşturmuş Mithatpaşa'yı
Halil Rifat Paşa'yla doyasıya
Dualar etmiş sebiller sultanı
Bayraklıoğlu Nesim Efendi'ye*

*Şöyle bakmış bir tepeden
Canım İzmir'e, Beth-İsrael'e
Mis gibi çekmiş içine
Bakmış körfeze, gemilere, ufka...
Yufka gibi erimiş yüreği*

*Yürümüş geçmiş
Yaşar Aksoy Parkı'na
Çökmüş en kuytu banka
Çakı ile kalp çizmiş
Biricik aşkını yazıvermiş...*

Yaşar AKSOY

açıklamıştır. Ama geçen süre içinde yetkililerden tek ses çıkmadı.

İzmir Asansörü, şehrimizin tarihinden gelen görkemli simgelerinden biridir. Bu tür kentsel simgelerin üzerine titremek gerek, hem toplumsal ve hem de turistik bir işlevi sağlayacak olan Asansör, bugün kurtarıcı beklemektedir. Cesur bir el, bu armağanı kentimize hediye edebilir, biraz şehrimize sevgi ve biraz da cesaret lütfen..."

Evet, tam 40 yıl önce bunları yazmışım gazetemde.

Bu yazdığım tarihten tam 14 yıl sonra 1992 yılında Sefarad Musevilerinin Türkiye'ye göç etmesinin 500. yılı büyük coşku içinde kutlandı ve ardından Yüksel Çakmur başkanlığında İzmir Büyükşehir Belediyesi Asansör'ü restore ettirerek 20 Haziran 1993 tarihinde hizmete açtı.

Bu açıdan Asansör'ün yeniden İzmir'e kazandırılması, yerel, ulusal ve evrensel bir anlam kazandı. Asansör, mutlu bir proje ile yeniden yaşama kazandırılmış oldu. Artık 'Dario Moreno Sokağı' ile birlikte, sonuza kadar İzmirlilerin hizmetine girecekti. Böylece İzmir'in kentsel bir simgesi, aynı zamanda evrensel bir hoşgörü anıtı olarak dünya kamuoyunun dikkatine sunulacaktı. Çünkü Asansör Kulesi ile çevresindeki Karataş-Asansör semtleri, tarih boyunca Türk milletinin en yakın komşuları olan İzmirli Musevilerin yoğun biçimde anılarıyla do-

ludur. Burası bir hoşgörü mahallesidir. Dario Moreno da, Musevi cemaatinin bu mahallelerden yetişmiş bir büyük evladıdır. Daima Türk olduğunu gururla belirten ve Türk bayrağının onuru için defalarca uluslararası podyumlarda gurur verici konuşmalar yapan Dario Moreno, İzmir'in de büyük bir evladıdır.

500. Yıl Vakfı'na şükran

Türkiye Musevileri'nin Anadolu'ya göç edip bu topraklarda tam 500. Yıl mutlu ve güvenli biçimde yaşamalarını konu alan 500. yıl etkinlikleri tüm ülkede **500.Yıl Vakfı** tarafından 1992 yılı boyunca yürütüldü. İzmir'deki kapsamlı etkinlikler bu vakfa bağlı olarak çalışan bir komite tarafından gönüllü olarak gerçekleştirildi. Komite, Asansör'ün yeniden hayata geçirilmesinde ve açılış töreninde önemli rol oynadı. Bu komitenin üyelerine de şükran duyalım.

Bu komite: **Jozef Özel (Başkan), Moris Bencuya, Jacky Pardo, Sylvia Franko, Avram Ventura, Yaşar Aksoy, Bünyamin Finsh, Yusuf Tuvi**'den oluştu.

Jacky Pardo'nun eşi araştırmacı ve turizm rehberi **Sara Pardo** komitenin her toplantısında ve etkinliklerinde duyarlı biçimde yer aldı. Sözü geçen kişi günümüzün ünlü Musevi Tarihi araştırmacısı ve yazarıdır. Josef Özel ve Bünyamin Finsh toprakları bol olsun, rahmete kavuşmuşlardır.

Döne döne okunacak bir kitap, tezgahlara serilmiş yürekler dolusu bir anı, kocaman bir sevda...

■ **Mevlüt KAPLAN**

■ Fotoğraflar: **Nilgün ÖZDEMİR**

Kemeraltı

“Uzun bir alacakaranlık ve eski bir sudur Kemeraltı, yıkıntısından yeni rüzgarlar doğacaktır...”

Sabahleyin erkenden Halilrifatpaşa Caddesi'ne çıkıyorum, cumbalı evlerin pencerelerine yansıyan gölgelere baka baka yürüyorum. Açık havayı ne denli çok özlemişim. Önce kale burcunu anımsatan Şato'ya varıyorum. Karşıyaka, Bornova, İnciraltı ve Kadifekale sere serpe. Körfez, olanca güzelliğiyle ayaklarımın ucunda. Ciğerlerime mis kokulu, iyotlu tatlı serinliği çekiyorum.

Şimdi Piçhane yokuşunun başındayım. Aşağılarda boylu boyunca serili duran tarihi Konak Meydanı (Atatürk Meydanı) parsellenmiş gibi yemyeşil ekin tarlalarını andırıyor. Devlet Hastanesi'ni sağıma alıyorum, Bahribaba Parkı'ndan geçerek Milli Kütüphane Caddesi'ne sallanıyorum. Elhamra Sineması ile SSK İşhanı geride kalıyor. Bilincim Kemeraltı'na kilitlenmiş

durumda. Geçmişten geleceğe doğru uzanan belleğimi kurcalıyorum.

122 yıllık Hükümet Konağı dimdik ayakta. Daha gerilere, 19. yüzyıl öncesine gidiyorum. O zamanlar deniz buralara dek geliyor, adına da Limankale deniyormuş. Çevre; Kuyumcular Çarşısı'na, Havralara, Mezarlıkbaşı'na doğru sağlı sollu irili ufaklı ambarlar ile doluymuş. Kemeraltı'na, deve kervanlarıyla tarihi İpekyolu'nu izleyerek Asya ülkelerinden, Anadolu'dan özellikle de İran'dan saf ipek, halı, tiftik, yün, buğday, arpa, pamuk; gemilerle İtalya'dan, Fransa'dan, İspanya'dan, Hollanda'dan, Midilli, Rodos ve Girit adalarından tarçın, kenger, keçiyoynuzu, yağ, peynir, samur, kaftan, çivit, badem, karabiber, zencefil, hindistancevizi, kumaş, kalay, çelik, kağıt, mürekkep ve seramik geliyormuş.

Birbirlerinin sevinçlerini, üzüntülerini paylaşan Türkçe, İngilizce, İtalyanca, Fransızca, Gürcüce, Ermenice, Rumca, İbranice ve Hollandaca konuşan Türk işadamları ve Kemeraltı Levatenleri, oturdukları sundurmalı evlerinde birbirlerinin inanışlarına hoşgörüyü bakıyor, kardeşçe yaşıyorlarmış. Yazılı kaynakların ışığı bizi depremlerle yıkılan, Lidyalılarca yakılan, korsanlarca yağmalanan beş bin yıllık İzmir'in, Antigones ve Lysimachus'un çabalarıyla yeniden yaşama geçirilerek ayağa kaldırılmış olduğunu gösteriyor.

Kemeraltı girişinde bulunan şu eski Ankara Palas kim bilir nice konukları ağırlamıştır. Şu kısmet dağıtan mavi köşe kimleri varsıl etmiştir. Minareli Çinili Yalı Camisi ve İzmir'i simgeleyen Saat Kulesi'ne bakıyorum. Az ötede İzmir Büyükşehir Bele-

diyesi binası. Kuş yemi satan yaşlı adam yine postunu yere atmış. Çevre, inip kalkan güvercinler ile dolu. Çocuklar güvercinlere yem verme yarışında.

Gözlerim dalıp gidiyor. Halikarnas Balıkcısı'nın balık avlarken azık torbasını astığı çınar ağacını arıyorum. Sanki gerçekler yalan gibi...

İzmir imbat rüzgarıyla uzanıp dinlense de, uyusa da yüreği günün her saatinde hep Kemeraltı'nda atıyor.

Anafartalar Caddesi; Yapı Kredi Bankası, Şekerci Ali Galip, Ekmekçibaşı, Bodrum Lokantası, Kültür Matbaası ve Beyler sokaklarından başlıyor, Mezarlıkbaşı'na, Çankaya'ya dek uzanıyor.

İşyerlerinin kepenkleri, güneşin uç vermesiyle ardı ardına gürültülerle açılıyor. Köşebaşı bozacısı her zaman erkencidir.

Şıra, karadut, limonata, demirhindi çoktan hazırlanmıştır. Sokak, Aktaş kolonyası; İzmir geceleri, gizli çiçek, altın damla parfümü kokar.

Veysel Çıkmazı, kapalı geçitlere çıkar sokak durumunda. Lokantalar, meyhaneler hüznün dağıtma yerleri. Çilingir sofralarının en güzeli burada. Şükran Otel ve lokantası yıllarca seçkin konuklarını ağırlamanın yorgunluğunu çıkarıyor.

Meserret çayhanesini yine mis gibi dibek kahvesi kokuları sarmış. Tavşan kanı çaylar gümüş saplı bardaklar, küncü gevreklerle geliyor. Kemeraltı (Anafartalar Caddesi) giderek kalabalıklaşıyor. Çevre, yeni bir güne doğuyor. Dar sokaklardan içerilere doğru gidildikçe dükkanlar, evler, üretime dönük küçük tezgahlar, mağazalar birbirlerine eklenmiş. Yapıların üst katlarında avukat, doktor, kooperatif ve şirket yazihaneleri var.

Belleğimin uydusu oluyorum. Usuma; Nahit Ulvi Akgün, Samim Kocagöz, Necati Cumalı, Cahit Tanyol ve Şükran Kurdakul dolanıyor. Gazeteleri anımsıyorum. Sırrı Şanlı; Halkın Sesi'ni, Orhan Gökçe; Anadolu gazetesini, Lebit F. Yurtoğlu; 9 Eylül gazetesini, Adnan Düvenci; Demokrat İzmir gazetesini çıkarıyordu. Ege Ekspres, Sabah Postası, Hareket, Telgraf, Gayret, Hür Efe ve günümüze ulaşan Yeni Asır, İzmir'in sesiydi, gözüydü, kulağıydı.

Konak, Lale, Sema sinemaları gürül gürüldü. Havuzlu Çarşı, Şadırvanaltı ve çevresi bildim bileli börekçiler, gözlükçüler, dönerciler, baharatçılar, balıkçılar, kuşçular, tatlıcılar, peştemalcılar, butikçiler, saatçiler ve yırtımcılarla dolu. Yağcılar, tenekeçiler, bakırcılar, sobacılar, demirciler, yemişçiler, bakliyatçılar. Daha neler neler...

Kestanepazarı dolayları ve Havra Sokağı'nda yine ana baba günü, iğne atsan yere düşmez. Hisarönü Camisi çevresini tespih, boncuk, esans, risale, kitap satan sahaflar, çiçekçiler ve şekerciler tutmuş. Antik özelliği korunarak restore edilen Kızlarağası Hanı'nda; ağaçtan, yünden, madenden işlenmiş çeşitli süs eşyası ve takılar sergileniyor. Alıcılara; örme, dokuma halı, kilim ve oymacılığına ilişkin otantik seçenekler sunuluyor.

Geçmişte okuduğum yazılı kaynaklar; Kemeraltı adının Anafartalar Caddesi'ne birçok kez yapıp yıkılan kemerlerden geldiğini söylüyor. Kemeraltı önceleri neyse bugün de o. Hep karmaşa ve insan seli içinde.

Salepçioğlu, Kestanepazarı, Şadırvan, Başdurak, Hisarönü camileri yine aynı seslere tanık. Minareler yine tepeden bakıyorlar. Arnavut kaldırımlı dar sokaklarda yine gelinlik giyen, çeyiz alan, bir içimlik suya benzeyen ay perçemli güzel kızlar salınıyor.

Şairlerin Kemeraltı'na seslenmeleri boşuna değil. Hidayet Karakuş, "Uzun bir alacakaranlık / Ve eski bir sudur Kemeraltı / Yıkıntısından / Yeni rüzgarlar doğacaktır" diyor.

Cahit Külebi, başka bir göndermede bulunuyor: "İzmir'in denizi kız / kızı deniz kokar."

İbrahim Zeki Burdurlu maviye takılmış: "Maviler aldım Kemeraltı'ndan / Ucuzdu mavi / Ege n'etmiş, neylemiş bilmem / Sata sata bitiremediler / Sonsuzdu mavi."

Kemeraltı İstanbul'da; Beyoğlu'na, Konya'da; Kaşıkçılar Çarşısı'na, Ankara'da; İtfaiye Meydanı'na, Çanakkale'de; Aynalı Çarşı'ya, Suriye'de; Halep Çarşısı'na asla benzemez, her an cıvılcıdır. İşportacıları, kalfa tezgahları, çığırtkanları, bozacıları, salepçileri, geçmişte kalan meddahları yine aynı.

Akşamları dükkanlar kapanınca, yol boyunu yine gezgin satıcılar dolduruyor. Kadifekale'den doğan güneş günboyyu yine Kemeraltı'nda dolaşiyor, dinlenmek için Çatakkaya'ya yaslanıyor ve yine yarına hazırlamak için kendisini körfeze bırakıyor.

Daha ne söyleyeyim. Kemeraltı, döne döne okunacak bir kitap, tezgahlara serilmiş yürekler dolusu bir anı, kocaman bir sevda...

Bir efsanenin yeniden doğuşu

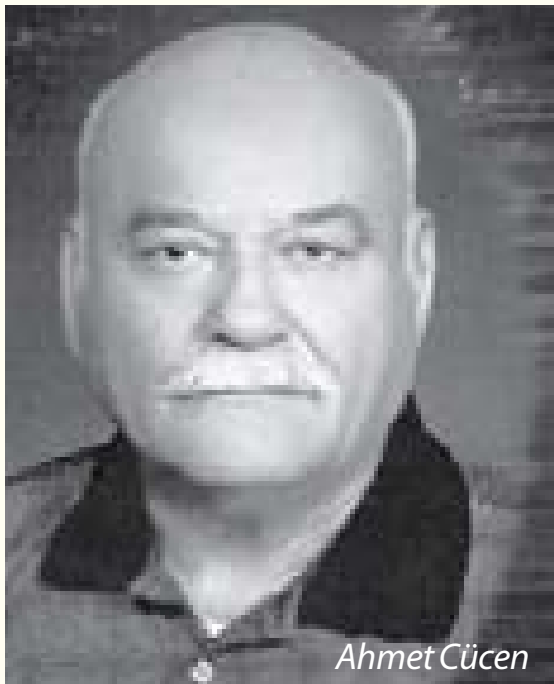
Uyuyan dev Göztepe elli yıl sonra uyandı, Süper Lig'e çıkarak 1965-1970'lerin ilk adımını atmış oldu...

Gürkan ERTAÇ

Antalya'da büyük bayram yaşadık. Göztepe'nin Eskişehirspor'u finalde penaltılarla yenerek Süper Lig'e çıkışı sadece sarı-kırmızılı camianın değil, İzmir'in şahlanmasıydı. Tabii umutlar her zaman taze. İster istemez sarı-kırmızılı taraftarlarda, "Efsane yeniden doğar mı? Türkiye'nin yanı sıra Avrupa Kupaları'nda iz bırakacak bir takım yaratabilir miyiz" hayali hayli güçlü. Bu durumda zaman tüneline girip Göztepe'nin o görkemli yıllarına bir dönüş yapmak iyi olur.

Kuruluş ve gelişme yılları

Göztepe 1925 yılında kuruldu. Kurucuları ise Nebil ve Vedat kardeşler, Ferit Simsaroglu, Necati, Nüzhet ve Muzaffer Bey'dir. 14 Haziran 1925'te yapılan ilk kongrede Göztepe yönetimi şöyleydi: Başkan - Fehmi Simsaroglu, 2. Başkan - Tufan Dirik, Genel Kaptan - Ahmet Özgirgin, Diğer Üyeler - Mühendis Aziz, Adil Burgöz, Mustafa, Murteza, Şerif ve Alaattin beyler. Kongrede kulübün adının Göztepe, renklerinin sarı kırmızı ve formanın çubuklu olması benimsenir. Yıllarca yer sıkıntısı çeken ve Mithatpaşa Caddesi 1091 numaralı dai-

Ahmet Cücen

Süper Lig'in yeni takımı şampiyon Göztepe.

reden yönetilen Göztepe, nihayet 10 Mart 1966 yılında, 1170 numaradaki Denizcilik Lokali'ni kulüp binası olarak benimsedi. 1926 yılında İzmir mahalli kümesinde ilk maçlara çıkan Göztepe; Altay, Bayraklı ve Hilalspor'un bulunduğu Beyaz Grup'ta oynadı.

Birleşme ve ilk şampiyonluk

11 sene boyunca İzmir mahalli kümesinde mücadele eden ve yokluk yüzünden pek başarılı olamayan Göztepe, 1937 yılında dönemin İzmir Valisi Fazıl Güleç'in isteği üzerine İzmirspor'la birleşerek Doğanspor ismini aldı. Bu isimle Mahalli Lig'de ilk şampiyonluğu 1937'de kazandı ve valinin tayininin çıkması üzerine tekrar Göztepe ismiyle mücadelesine devam etti. 1941-1944 yılları arasında üst üste üç şampiyonluk kazandı. 1950 yılında İzmir şampiyonu olan Göztepe, İstanbul şampiyonu Beşiktaş, Ankara şampiyonu Gençlerbirliği ve grup şampiyonu İzmit Kağıtspor ile Türkiye şampiyonluğu için karşılaştı. Gençlerbirliği'ni 4-1, Kağıtspor'u 3-0, Beşiktaş'ı da 1-0 yenerek ilk kez Türkiye şampiyonluğunu İzmir'e getirdi. 1952-1953 yılında tekrar İzmir şampiyonu oldu ve profesyonel ligin resmen başlamasıyla mücadelesini burada sürdürdü.

Süvari'ler Göztepe'yi Avrupa'ya taşıdı

Profesyonel ligin ilk yıllarında Göztepe başkanlığını İzmir Ticaret Odası Başkanı Şevket Filibeli yapıyordu. Başarılı bir yönetim yürüten Filibeli döneminde Türkiye şampiyonluğu kazanıldı. Ancak Şevket Bey tekrar Ticaret Odası Başkanı seçilince, başkanlığı ortağı Sabahattin Süvari'ye devretti. Uzun süre başkanlık yapan Sabahattin Süvari, teknik

Göztepe'nin ilk başkanı Fehmi Simsaroglu.

Fuat Göztepe

Göztepe ilk takım.

Dönemin İzmir Valisi Fazlı Güleş.

direktör kardeşi Adnan Süvari ile birlikte büyük başarılar imza attı ve efsane takımın oluşmasında büyük rol oynadı.

Avrupa'nın tozunu attıran Göz-Göz

Göztepe, 1964'ten 1971'e kadar olan 7 yıllık sürede büyük başarılar imza atmış ve hiç bir kulübe nasip olmamış 'EFSANE' unvanını almıştı. Bu sürede 5 kez Fuar Şehirleri Kupası (şimdiki UEFA Kupası), 2 kez de Kupa Galipleri Kupası'nda olmak üzere 7 kez Avrupa arenasında Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş'ın esamesinin okunmadığı yıllarda Türkiye'nin tek temsilcisiydi. Sadece Eskişehirspor, bir kez İspanyol Sevilla'yı sonradan Eskişehir Anadolu Üniversitesi Dekanlığı da yapan Prof. Dr. Fethi Heper'in üç golüyle elemeyi başarmıştı. Göztepe oynadığı 30 maçta; 10 galibiyet, 2 beraberlik, 18 yenilgi aldı. Attığı 37 gole karşılık kalesinde 48 gol gördü. Ama yediği gollere bakmayın. Çünkü kış koşul-

larında yazlık çorap ve formalarla gittiği Almanya deplasmanında eksi 20 derecede adeta dondu ve buz gibi zeminde ayakta kalamayarak 9 gol yedi. Diğer 8 gol de Macaristan'ın o devirdeki müthiş takımı Bene gibi bir süper yıldızla sahip olan Ujpest Dozsa takımından yenmişti.

3-0'lık Atletico galibiyeti

Göztepe, ilk yılında Romanya'nın Petrolul takımına elendi. Sonraki yıl karşılaştığı 1860 Munchen'i ilk maçta İzmir'de 2-1 yendi. Ancak ikinci maçta 9-1 yenilerek kupadan elendi. 1967-1968 sezonunda Fuar Şehirleri Kupası'na katılan Göztepe, ilk turda Belçika'nın Antwerp takımını eledi. İkinci turda Atletico Madrid ile karşılaştı. İlk maçta 2-0 yenilmesine rağmen, 22 Kasım 1967'de İzmir'de oynanan muhteşem maçta, rakibini 3-0 yenerek üçüncü tura yükseldi. Bu turda Yugoslav Voyvodina takımıyla karşılaşan ta-

Bombacı Halil, Nevzat Güzelırmak ve Gürsel Aksel.

kımımız, iki maçta da rakibine 1-0 yenildi ve kupaya veda etti.

Göztepe için unutulamayacak bir sezon

1968-1969 sezonu ise Türk futbolu ve Göztepe tarihinde unutulmayan bir sezondur. Avrupa Fuar Şehirleri Kupası'nda mücadele eden takımımız, ilk turda Fransa'nın Olympique Marsilya takımıyla karşılaştı. İzmir'de oynadığı ilk maçı 2-0 kazandı. İkinci maçta normal süreyi 2-0 mağlup kapatınca, maç uzatmaya gitti. Uzatmada da gol olmayınca, kura sonucunda ikinci tura çıkan takım Göztepe oldu. İkinci turda rakip Romanya temsilcisi Argeş Piteşti'ydi. 30 Ekim 1968 günü Alsancak Stadi'nda oynanan ilk maçı Göztepe 3-0 kazandı. Romanya'daki maçı 3-2 kaybetmesine rağmen üçüncü tura yükselen takım oldu. Üçüncü turdaki rakip Yugoslav OFK Beograd takımıydı. 22 Ocak 1969'da Belgrad'ta yapılan ilk maçı 3-1 kaybetmesine rağmen, 29 Ocak 1969 günü Alsancak Stadi'nda oynanan rövanş maçını 2-0 kazandı

ve Türk Futbol tarihinde bir ilke imza atarak çeyrek finale yükseldi.

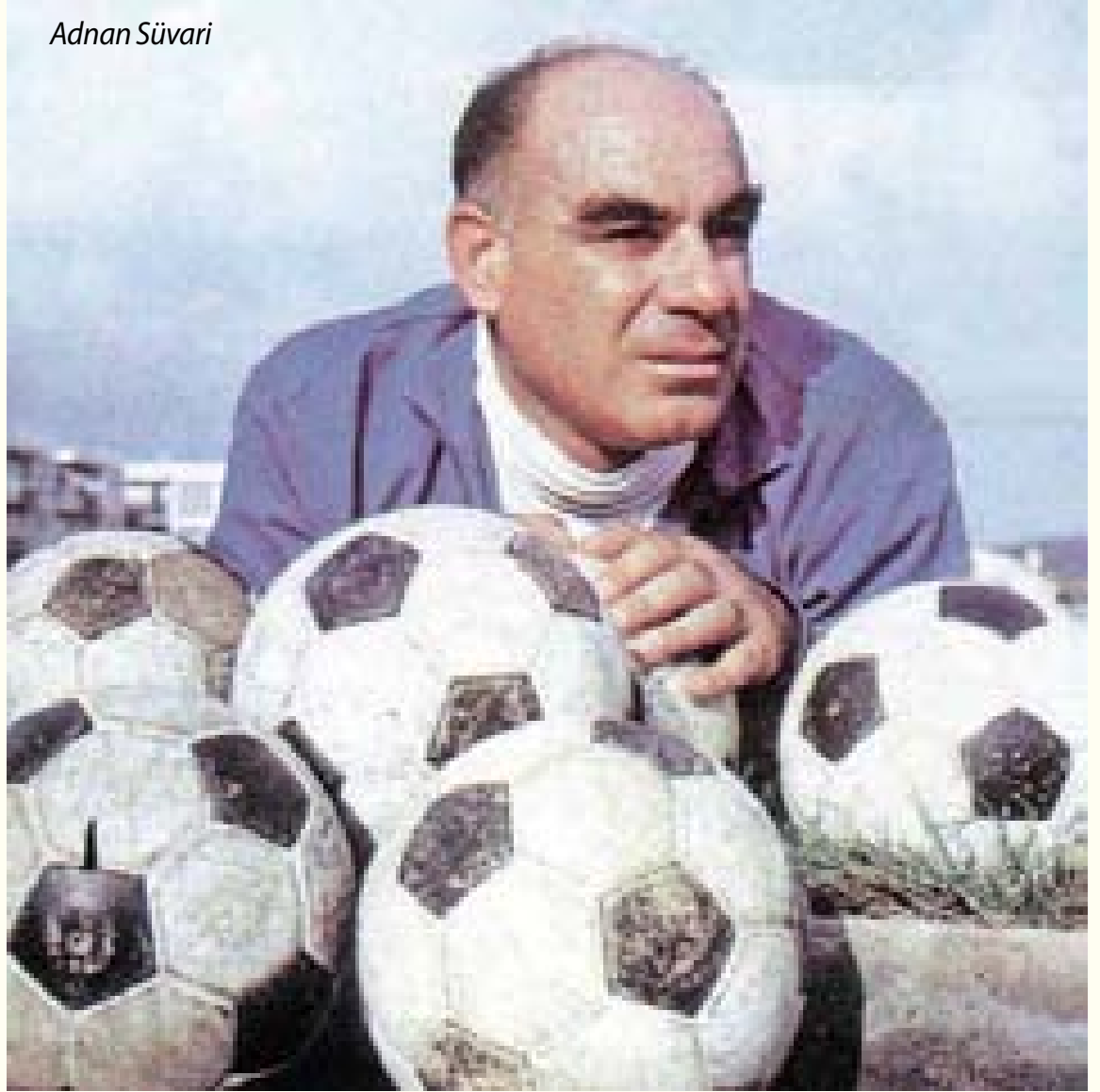
Hamburg kuralı bozmak istedi

Çeyrek finaldeki rakip kupanın favorisi Alman Hamburg'du. Kura gereği ilk maç Almanya'da oynanacaktı. Ancak Alman ekibi avantaj kazanmak için ilk maçı İzmir'de oynamak istedi. Bu istekleri kabul edilmeyince kupadan çekildiler. Ve böylece Göztepe yarı finale yükselerek yine büyük bir başarıya imza attı. Yarı finaldeki rakip o devrin yükselen takımı Macarların Ujpest Dozsa takımıydı. Çok güçlüydü, nitekim 4-1 ve 4-0'lık skorlarla Göztepe'yi eledi. Ancak bu hiç önemli değildi. Çünkü Göztepe, 72 takım arasında ilk 4'e girerek, yıllar boyu ulaşamayacak büyük bir zafere imza attı. 1969-1970 sezonunda Kupa Galipleri Kupası'nda mücadele eden sarı-kırmızılılar, ilk turda bir Lüksemburg takımını eledi. İkinci turda ise Galler'in Cardiff takımıyla eşleşti. İzmir'deki maçı 3-0 kazanan takımımız, ikinci maçta 1-0 yenilmesine rağmen 3. tura yükseldi. O zaman Alsancak Stadi'nin zemini topraktı ve yağmur suları aksın diye santra yuvarlığı bombeli şekilde yapılmıştı. Cardiff City ile İzmir'e gelen İngiliz gazeteciler, stat zeminini kastederek, "Ay yüzeyine indik" diye manşet atmışlardı.

Yaşlanan takım ve sahneden çekiliş

Göztepe'nin artık tüm Türkiyece ezberlenen Ali-K. Mehmet, Çağlayan, Hüseyin, B. Mehmet, Nevzat, Nihat, Ertan, Fevzi, Gürsel ve Halilli kadrosuyla, Avrupa Arenası'ndaki başarılarına katkıda bulunan Ceyhan, Cenap, Güngör, Ali İhsan John Nielsen ve Cudi yaşılanıyorlardı, bu da bir gerçektir. Gerçi, Özer,

Adnan Süvari

K. Ali, Fuji Mehmet gibi yetenekler de katılıyordu ama birbiriyle özdeşleşen bu kadronun büyük bölümünün futboldan çekilmeye başlaması tehlikeydi ve bir daha da birbirini bu kadar anlayan, topun kimin ayağından nereye gideceğini ezbere bilen bir takımı yeniden yaratmanın imkanı yoktu. Dolayısıyla yapılacak bir şey de yoktu. Gerileme devrini önlemek mümkün değildi. 1970-1971 yılı ise Göztepe'nin Avrupa kupalarındaki son yılıydı. O yıl yine Kupa Galipleri Kupası'na katılan Göztepe, ilk turda Lüksemburg'un

Union takımını 5-0 yenerek kupalardaki en farklı galibiyetini aldı. İkinci turda Polonya'nın Gornik Zabrze takımına 1-0 ve 3-0'lık sonuçlarla yenilip elendi.

Fabio Capello'yu bile hayran bırakmış

Göztepe, Avrupa kupalarında mücadele ederken hem Türkiye'de hem de Avrupa'da büyük sempati kazandı. İtalya futbolunun yetiştirdiği en önemli yıldızlardan; Roma'lı

eski futbolcu, dahi teknik direktör Fabio Capello, konuşmacı olarak davet edildiği Antalya'daki uluslararası seminerde, "Göztepelili eski futbolculardan kimse var mı burada?" diye sormuş, Nevzat Güzelırmak'ı görünce de kucaklayarak, "Sizinle yaptığımız maçları unutamıyorum. Göztepe bende sevgi bağı olarak kaldı" demişti.

Türkiye'de de önemli başarılarla imza attı

Göztepe, 1964-1971 yılları arasında sadece Avrupa'da değil ligde de fırtına gibiydi. 1966-1967 sezonunda ligi üçüncü olarak tamamladı. 1968-1969 ve 1969-1970 sezonlarında Türkiye Kupası'nı alan Göztepe, 1969-1970 sezonunda karşılaştığı Fenerbahçe'yi Ankara'da 3-1 yenerek Cumhurbaşkanlığı Kupası'nı müzesine götürdü. TSYP İzmir Kupası'nda da başarılı olan Göztepe, 1967, 1969, 1976, 1978 ve 1990 yılında bu kupayı kazanma başarısını gösterdi.

Yıl 2017... Göztepe yeniden Süper Lig'de. Başkan Mehmet Sepil'i, yönetimini, teknik direktör Yılmaz Vural'ı ve teknik ekibini, oyuncularını, muhteşem taraftarını, kısaca çorbada tuzu olan herkesi kutluyoruz. Hepimizin arzu ve ortak hedefi şu: Yeniden Avrupa'ya açılabilir mi? Ama önce Süper Lig'de temel atsin da...

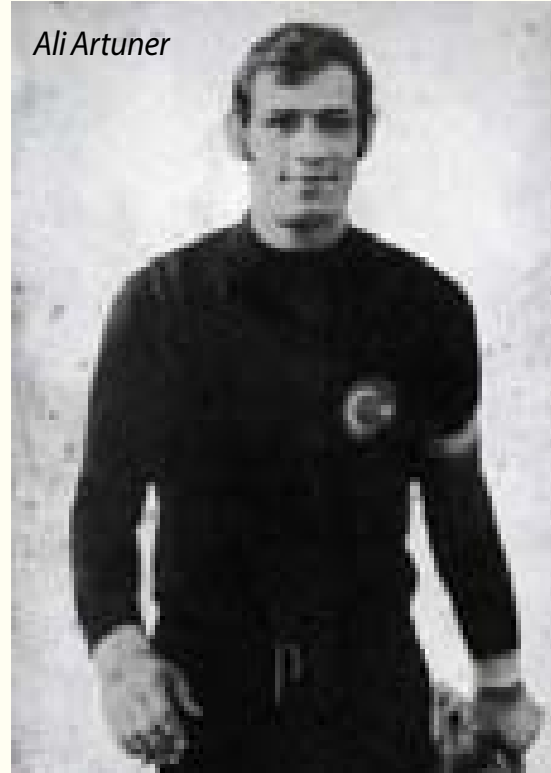
Avrupa'ya açılan ilk dahi futbol adamı: Adnan Süvari

Efsane Göztepe'nin Avrupa'daki başarılarında aslan payı, teknik direktör Adnan Süvari'nindi. Göztepe'yi 1961-1971 yılları arasında hem

yurtiçinde, hem de yurtdışında başarıdan başarıya koşturtan Süvari, son derece aydın bir insandı. Geniş kültürünün yanı sıra İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, İspanyolca ve Rusça olmak üzere 6 lisan biliyor, Avrupa'nın özellikle önde gelen dergilerini izleyip kurslara, maçlara gidiyor, yenilikleri öğreniyor, Göztepe'ye yansıtıyordu.

Hem iyi sporcu hem iyi yönetici

Süvari, ilkokulu İtalyan Mektebi'nde, ortaokulu Saint Joseph Koleji'nde, liseyi Avusturya Lisesi'nde okudu. İzmir Yüksek Ekonomi Ticaret Okulu'nu bitirdi. Basketbol ve futbol oynadı. Göztepe Spor Kulübü'nde on yıl top koşturan Süvari, bu yıllarda İzmir Karması'nda yer aldı. Daha sonra Londra'da açılan futbol

Ali Artuner

antrenörlüğü kursunu bitirdi, yurda dönünce de 1961 yılında Göztepe'ye antrenör oldu. Süvari, 4+3+3 kalıcı taktiği ve kolektif futbol oynatma anlayışı ile büyük başarılar elde etti, "Müthiş Türk" lakabıyla anıldı.

İki Türkiye, bir Cumhurbaşkanlığı Kupası kazandı

Göztepe, Süvari'nin hocalığında Türkiye Ulusal Ligi'nde önemli başarılar elde ederken, iki Türkiye Kupası, bir Cumhurbaşkanlığı Kupası kazandı. Hem Göztepe hem milli takım, Süvari'yle, Avrupa'da da adından söz ettirdi. 1964-1965 sezonunda daha sonraları UEFA Kupası adını alan Fuar Şehirleri Kupası'nda mücadele etmeye başlayan Göztepe, 1968-1969 sezonunda Fuar Şehirleri Kupası'nda yarı final, 1969-1970 sezonunda ise Kupa Galipleri Kupası'nda çeyrek final oynama başarısını gösterdi. Süvari, 1966 yılında Türk Milli Takımı'nın da başına getirildi ve bu görevi Göztepe antrenörlüğü ile birlikte yürüttü. Özellikle Moskova'da Lenin Stadı'nda 100 bin seyirci önündeki 2-0'lık Rusya zafirimizin mimarıdır. O tarihe altın harflerle yazılan maçtan sonra kalede adı Moskova Panteri'ne çıkan kaleci Ali Artuner, Nevzat Güzelırmak, Ogün Altıparmak, Ayhan Elmastaşoğlu ve Fevzi Zemzem gibi 5 İzmirli, milli takımın yıldızlarıydı. Ve gollerimizi Göztepelili Fevzi Zemzem (Buldozer) ve eski Altaylı, İzmirli Ayhan Elmastaşoğlu (Yavru) attı. 1970 yılında kendi isteği ile mesleğini bırakan Adnan Süvari, 6 Haziran 1991'de Antalya'da hayata gözlerini yumdu. Türk futbol tarihinin en büyük teknik adamlarından biri olan Adnan Süvari'yi saygı ve özlemle anıyoruz.

**'Nebahat Tabak Evi'nden
Basmene Semt Merkezi'ne
uzanan kurtuluş öyküsü**

BASMANE Semt Merkezi

İzmir'in en eski yerleşim yerlerinden olan Basmene'nin iki katlı, cumbalı evlerinden birinin, Nebahat Tabak Evi'nin yok olmaktan kurtarılışının ve kentimize kazandırılışının öyküsünü anlatacağım sizlere...

Mihriban YANIK

Çocukların sevgilisi

İzmir'in tanınmış Tabaklar ailesine mensup olan Nebahat Tabak Hanım, bir ucu Anafartalar Caddesine, diğer ucu Oteller Sokak'ına açılan (Fettah Sokak) 1299 Sokak'ta, iki katlı cumbalı bir evde oturuyor. Mahallenin erkek çocukları eskiden olduğu gibi sokakta gürültülü biçimde oyun oynuyorlar. O, bazen evin cumbasından, bazen de pencere kenarından çocukları izliyor. Erkek çocuklarının sesleri oyun sırasında yükselip gürültü dayanılmaz hale gelince, onları tatlı sert bir şekilde uyarıp başka yerlerde oynamalarını söylüyor. Çocuklar hızla uzaklaşıp başka sokaklara gidiyorlar. Kız çocuklarına ise ayrı bir sevgisi var. Bahçesindeki renk renk güllerden kopartarak, arka tarafa açılan müstemilat kapısından gizlice onlara veriyor. Erkek çocuklar bu davranışından dolayı, onun kendilerini sevmediğini düşünüyorlar. Hayırseverliği ile tanınan Nebahat Hanım'ın hiç çocuğu olmadığı ve bu evde eşile birlikte yaşadığı biliniyor. Ayrıca, eve başka kimselerin girip çıktığı

da pek görülüyor...

Çocukluk anılarını bu şekilde bize aktaran; o günden bu yana aynı mahallede oturan ve yaşadığı semt için hala önemli uğraşlar veren Kemal Ustaoglu.

Çocuk Esirgeme Yurdu

Kemal Bey'in anlattığına göre, bir gün evin kapısına kilit vuruluyor. Nebahat Hanım belki yaşlandığından, belki de artık bakımından ve inip çıkmaktan zorlandığından,

bu evden ayrılmak durumunda kalıyor. Üç dört yıl sonra, yani 1967 yılında evin Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağışlandığı duyuluyor ağızdan ağıza.

Daha sonra yapı tadilatından geçirilip çocuk yurdu olarak kullanılmaya başlanıyor. 1973 yılında çocuk yurdu kullanımından vazgeçen kurum, yapıyı boşaltıyor ve kapısına yeniden kilit vuruluyor. Ondan sonra geçen uzun yıllar boyunca eve kimsecikler uğramıyor.

Bina harabeye dönüyor

Bakımsızlığa ve tahriplere daha fazla direnemeyen ev yavaş yavaş kendini bırakıyor, bazı noktalarından çökmeye başlıyor. Uzun yıllar aktarılmayan çatısından su alması sonucunda, çatıdaki ve beden duvarlarındaki ahşaplar çürüyor, taşlar arasındaki bağlayıcı harç bozuluyor. Derken, arka odanın ters tavanını tutan ahşapların tamamı direncini kaybediyor ve tavan olduğu gibi aşağıya düşüp odanın içine yan yatıyor.

Ahşap cumba ve pencereler, rüzgar ve yağmura karşı duramıyor, narin süslü ahşapları kırılmaya, rüzgarla sağa sola savrulmaya başlıyor. Demir kapıların kabaşları, kapı tokmakları ve demir kepenkleri de çalınıyor.

Giriş kapısı sağ duvarı cumba dibinden o kadar çok su alıyor ki, duvarı taşıyan ahşap çatkılarının tamamı çürüyüp un ufak olunca, duvar da daha fazla dayanamayıp devriliyor. Öyle ki, alt kattan bakınca üst katı görebiliyorsunuz.

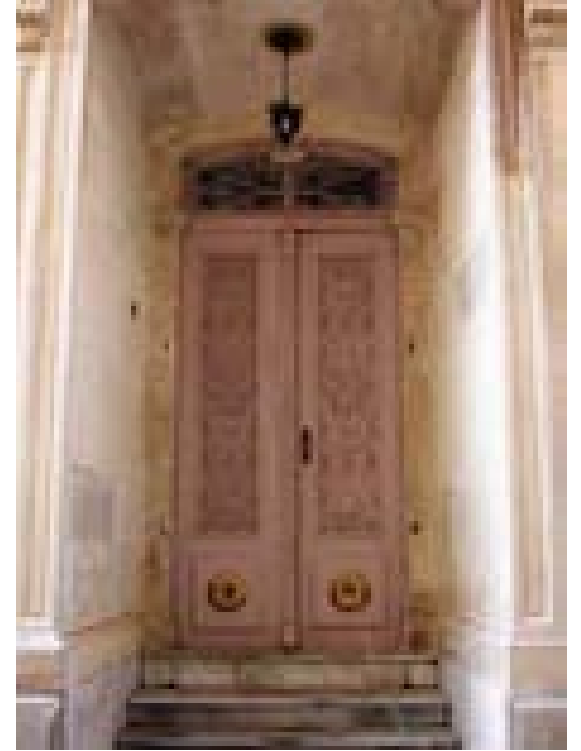
İşte bu haldeyken gördüm yapıyı ilk kez. İlk girişimizde, iş arkadaşlarımla birlikte bahçeyi fotoğraflarken, bacaklarımıza pireler yürümüştü de, herkes oradan aceleyle eve gidip kendisini banyoya atmıştı. Tabii ertesi gün ilk işim, bahçeyi ve evi Büyükşehir Belediyesi'ne ilaçlatmak olmuştu.

Zorlu restorasyon süreci

Çocuk Esirgeme Kurumu'nun hiçbir önlem almadığını gören dönemin Konak Belediye Başkanı Muzaffer Tunçağ, yapının kurtarılması ve semt sakinlerine hizmet amacıyla kullanılması için kurumla bir protokol yapmış; böylece evin Konak Belediyesi'ne tahsisi gerçekleşmişti. Yapıyı incelemeye her gidişimde çevrede yaşayanların dalga geçen sözleri ve bakışları ile karşılaştım. Bir adam, "Gelin, gelin siz de gelin, yıllardır herkes gelir gider, hiçbir şey yapılmaz. Bu ev de yakında yıkılır zaten" dedi. En çok buna üzülmüştüm. Adam haklıydı, yapı bu hale gelene kadar hiçbir gelişme olmadı, kimseye güveni kalmamıştı.

Ama başkana güvendiğim ve bu işi yapabileceğimizden emin olduğum için adama gülümseyerek, "Bize iyi bakın, bu kez bu iş bitecek, yapıyı kurtaracağız, iş bitiminde görüşürüz" demiştim. O da kafasını sallayıp, ümitsizce, "Görürüz" demişti.

Sayın Muzaffer Tunçağ ile daha önce çalıştığım resmi kuruma ait bazı tarihi yapıların proje ve onarımları sırasında tanışmıştım. Okul binalarının proje ve restorasyonlarında

yaptığı karşılıksız mesleki destekler ve alçak gönüllü, insancıl tavırları ile herkesin sevgisini kazanmıştı. Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi'nin geçirdiği büyük yangın sonrası onarımında da birlikte çalışma fırsatımız olmuştu. Nu Mühendislik'ten Necati Uzakgören ve Muzaffer Tunçağ, gönüllü olarak yapının statik proje ve hesaplarını yapmışlardı. Mimari restorasyon projelerini ise

Başak İpekoğlu yönetimindeki İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, Mimari Restorasyon Bölümü hazırlamıştı. Orada uyumlu bir ekip olarak çalışmıştık ve restorasyon işi hızla gerçekleştirilmişti. Son olarak; depremde zarar gören Urla Pratik Kız Sanat Okulu'nun restorasyonunda bize karşılıksız destek verdiği sırada, kendisine belediye başkanlığı teklifi geldiğini öğrenmiştim.

Konak Belediye Başkanı olmasının ardından, belediyenin gerçekleştirmek istediği restorasyon uygulamalarında nasıl bir yol izleneceği konusunda yaptıkları toplantıda, belediyede restorasyon uzmanı bulunmadığını ve bu konuda tecrübeli başka eleman olmadığını anlayan Tunçağ, bana belediyede çalışmayı teklif etmişti. Onunla çalışma düşüncesi, benim için onur vericiydi. Böylece, çalıştığım kurumdan ayrılarak belediyeye geçiş yaptım.

Sayın Başkan ile Nebahat Tabak evini gezdik. Bana, "Bu evin hem projesinde hem de uygulamasında sana güveniyorum" dedi. Görevi alır almaz, işin yapılması için müdürlük bütçesinde ödenek olup olmadığına baktım. Bütçeler daha önceki yıllarda yapıldığından, tabii ki ödeneği yoktu. Olsa bile keşif ve kabul işlemlerini gerçekleştirecek başka uzman teknik personel yoktu.

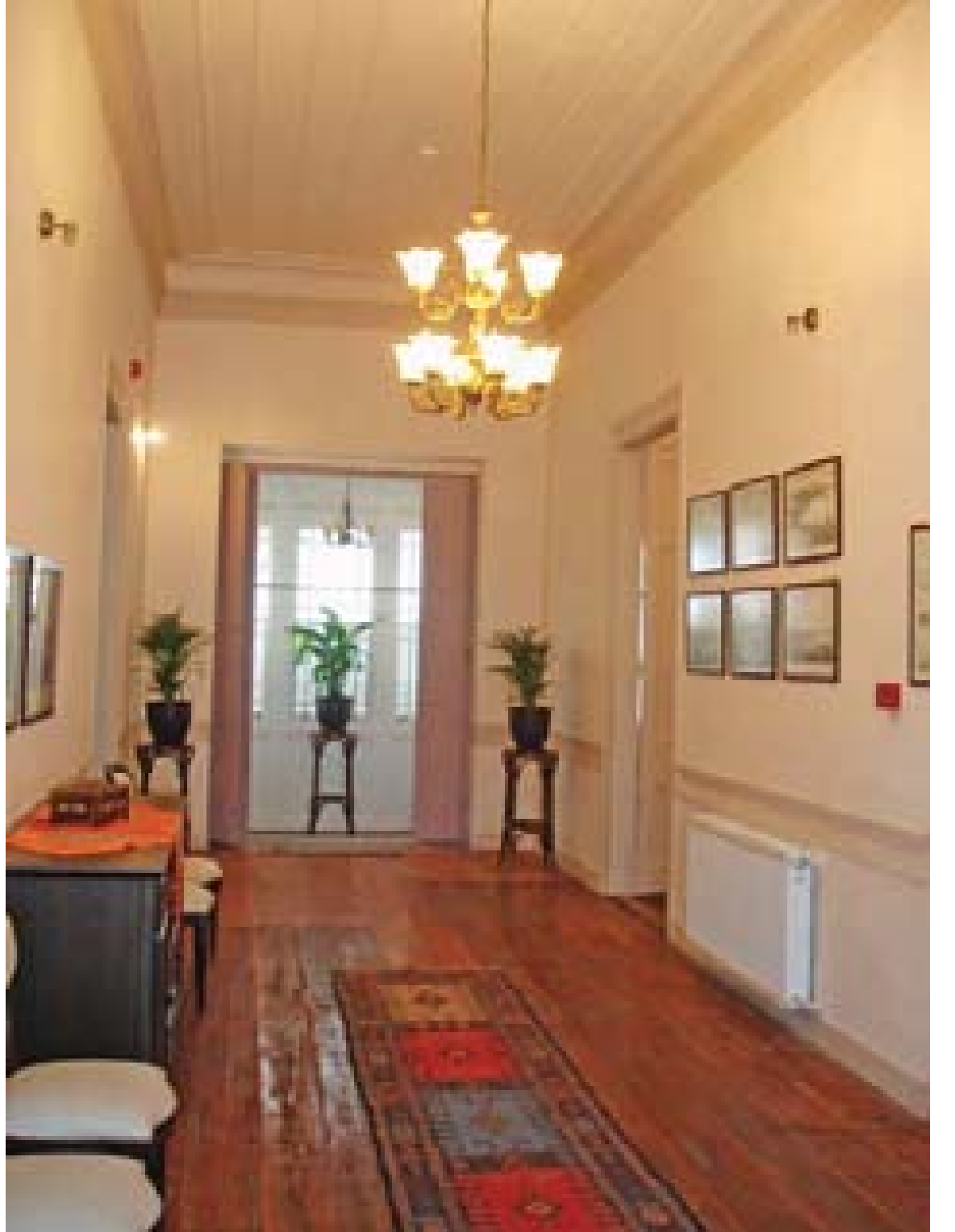

gören'e sormaya karar verdim. Kendisini ziyaret ederek konuyu anlattım. Ona, "Bu acil bir iş, size güveniyorum ama paramız yok" diye de ekledim. Güldü, "Sen üzülme, yaparım. Para da söz konusu bile olmaz" dedi. Çok sevindim.

Ama daha makine-tesisat ve elektrik projeleri vardı. Nu Mühendislik'ten çıkarken, aynı ofiste, odasında çalışmakta olan Makine Mühendisi Naci Uzakgören'e de uğradım ve projemizden bahsettim. Naci Bey, Necati Bey'in kardeşiydi. Ona, "Necati Bey statik projelerimizi yapacak, siz de makine-tesisat projemizi yapabilirsiniz çok mutlu olurum. Bu işi kentimiz için, el birliği ile yapalım istiyorum. Ama şimdiden söyleyeyim, paramız yok" dedim. O da iş programına baktıktan sonra, "Mademki kentimiz için hayırlı bir iş, tamam Mihriban Hanım, yapabilirim" dedi. Çıkarken çok mutluydum. İşin projelerinin büyük bölümü bana göre tamamdı. Geriye sadece elektrik projeleri kalmıştı. Başak İpekoğlu ile o günlerde yaptığım

Fakat bu tür yapılar için bir gün, hatta bazen bir saat bile erken davranmak çok önemlidir. Yapının durumu gittikçe kötüleştiğinden, projesini vakit kaybetmeden hazırlamak için bütçeyi, teknik personel takviyesini ve ihale işlemlerinde geçecek zamanı beklemek yerine; İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi Mimari Restorasyon Bölümü ile iletişim kurmak geldi aklıma. Hemen Başak İpekoğlu'nu aradım, "Yıllık ders programları kapsamında, yüksek lisans veya doktora öğrencileriniz bu yapının mimari restorasyon projelerini hazırlayabilirler mi?" diye sordum. O da, "Çok iyi olur. Biz de ders programımız için böyle bir yapı arıyorduk zaten" dedi. İşin mimari projesini uzman ellere emanet edeceğimi düşünerek rahatlamıştım. Statik ve güçlendirme projelerini ise Nu Mühendislik'ten Necati Uzak-

telefon görüşmesinde, elektrik projelerini ücretsiz yapacak tecrübeli bir tanıdığının olmadığını söyledim. O da eşinin yakın bir arkadaşının elektrik mühendisi olduğunu ve bu işlerde tecrübeli olduğunu söyledi. Birkaç gün sonra beni arayıp, arkadaşının işi kabul ettiğini söylediğinde çok mutlu olmuş, rahatlamıştım. Çünkü bu kadar çabuk organize olup projesini bu kadar çabuk yapmasaydık, belki de yapının orijinal bölümlerini kaybedebilirdik.

O nedenle; hiçbir karşılık beklemeden uygulama projelerinin hazırlanmasını sağlayan İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimari Restorasyon Bölüm Başkanı Prof. Dr. Başak İpekoğlu ile mesai arkadaşı Doç. Dr. S. Sarp Tunçoku'na ve öğrenci ekibine; Yüksek İnşaat Mühendisi Necati Uzakgören'e; Makine Mühendisi Naci Uzakgören ile Elektrik Mühendisi Ümit Yılmaz'a belediyemiz ve kentimiz adına ne kadar teşekkür etsek azdır.

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra projeler hızla yapılmaya başlandı. Bilgi ve tecrübe isteyen bu projelerin incelenmesi, resmi işlemlerin yürütülebilmesi ve ileride kurulması gereken kabul komisyonları için gereken uzman teknik personel yoktu. Bu nedenle müdürlüğümüze restorasyon alanında yüksek lisans yapmış bir mimar alındı.

Bundan sonraki süreçte, öncelikle mimari projelerin çizimi için yapının içine girilebilir hale gelmesini sağlamak gerekiyordu. Bahçeyi önceden ilaçlattırılmıştım. Temizlik işleri Müdürlüğü'ne yapının bahçesindeki ve bodrumundaki çöp dağıtımını temizlememiz gerektiğini anlatınca, hemen organize olarak çizimler ve maskelerle işe giriştiler. Kamyonlar dolusu çöp atıldı. Büyükşehir Belediyesi'ni arayarak, bir kez daha ilaçlama

yaptırdım. Yapıya girecek mimarlar için rahat çalışma koşullarını sağlamamız gerekiyordu. Yapı içindeki yıkılan bölümlerin temizliği ise işçilerin bilmeden çöpe atmasına engel olmak için, benim kontrolümde özgün taş ve süsleme elemanlarının ayıklanıp bir köşeye istiflenmesi şeklinde yapıldı. Yağış mevsimi yaklaştığından acele etmek gerekiyordu. Tedbir olarak çatıya su geçirmez bir örtü örtüldü.

Başak İpekoğlu ve Sarp Tunçoku, yüksek lisans öğrencileri ile birlikte yapıyı incelediler, proje için çalışmaya başladılar. Projelerin yapımı sırasında binanın nem ölçüm çalışmaları da, Doç. Dr. S. Sarp Tunçoku önderliğindeki öğrenciler tarafından yapı bodrumunda tamamlandı.

Mimari rölöve projeleri bittikten sonra, restorasyon projesi öncesinde mimarlarla birlikte statik ve tesisat projelerini yapacak olan mühendisleri, görüş alışverişinde bulunmak üzere toplantıya davet ettik. Yapıda

buluşarak yerinde incelemeler ve tartışmalar yaptık. Projelerin hızla tamamlanmasının ardından Koruma Kurulu onayları da alındı.

Bu arada restorasyon uygulama ödeneği de bütçeye konulmuştu. O günlerde 2863 sayılı yasa gereğince çıkartılan ve kısaca 'Katkı Payı Yönetmeliği' diye adlandırılan yönetmelik yayımlandı. Yönetmelik gereğince, tarihi eser olan evin onarım bedelinin yüzde altmış beşini bu fondan kullanabilecektik. Hemen gerekli belgeleri hazırlayarak başvuru dosyalarını valiliğe ilettik. Talebimiz kabul edildi ve ödeneğimiz ayrıldı. Böylece, bütçeyi de çok zorlamadan onarımı yapabilecektik.

Restorasyon ihalesi yapılır yapılmaz yer tesliminin ardından yükleniciden, dış cepedeki eksik özgün taş kaplamaların ve sıvaların yenilenebilmesi için gerekli olan analizleri yapmasını istedim. Onlar yapılırken onarım öncesinde yapının askıya alınması

gerekiyordu. Yapı cepheleri, dışarıdan çelik destek iskeleleri ile askıya alındı. İçeride ise döşeme ve tavanlar ahşaplarla desteklendi. Bundan sonra yapının bedenindeki çürüyen ahşaplar, dökülen sıvalar yenilendi ve iskelet güçlendirildi. Yapıdaki özgün ve sağlam olan hiçbir şeye dokunulmadı. Çürüyen kısımlar özgün malzemeye değiştirildi. Onarım sırasında Başak İpekoğlu, Sarp Tunçoku ve projeyi hazırlayan öğrencileri sık sık yapıya gelerek yürüyen işlerin projeye uygunluğunu denetlediler. Bahçedeki havuz ve zemin onarımları tamamlandı. Zemin orijinal kot çalışması sırasında eski badem taş döşemenin bozulmamış bir kısmı ile karşılaşmak bizim için sürpriz olmuştu. O bölüm için daha sonra özel olarak, camlı zemin koruma çalışması yapıldı. Bahçedeki diğer çalışmalar tamamlandı, peyzaj düzenlemeleri yapıldı.

Mutlu son ama...

Uyumlu bir işbirliği içinde yürüttüğümüz restorasyon çalışması nihayet tamamlandı ve yapı belediyenin hizmetine hazır hale geldi. Kabul işlemlerinin tamamlanmasının ardından yapı, dekorasyonunun da yapılarak bir an önce hizmete açılması amacıyla ilgili müdürlüğe teslim edildi.

Muzaffer Tunçağ'ın eşi, değerli Mimar Sedef Tunçağ'ın, yapının dekorasyonunda verdiği karşılıksız büyük destek ve emeği de saygıyla anımsamak gerekir. Yapının etkileyici iç mekan tefrişinde ve tasarımında onun tecrübesi hemen hissedilir.

23 Şubat 2007 tarihinde, Çekül Başkanı Metin Sözen, Büyükşehir Belediye Başkanı Aziz Kocaoğlu ve dönemin valisinin de katılımı ile yapılan açılış töreninin ardından yapı, kentlinin hizmetine sunulmuştu. Açıldığı günden bu yana ilgi odağı olmuş,

doğal iç mekanı, ferah bahçesi ile gelenlerin hiç çıkmak istemediği bir yer haline gelmişti.

'Basmane Nebahat Tabak Semt Merkezi' hem yakın çevresine hem de tüm kentliye hizmetler vermeye devam etmekte iken, tahsis süresinin bitmesini fırsat bilen Çocuk Esirgeme Kurumu (Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü) yapıyı geri almak istemiş ve inatla tahsisi sona erdirmek istemişti. Aslında genel olarak bu gibi tahsislerde kamu görevi yürüten iki kurum arasında tahsisin devamı sağlanır.

Bu kadar emek verdiğim bir yapının devrinin gündeme gelmesi doğal olarak beni çok üzmüştü. Konak Belediye Başkanı Sayın Sema Pekdaş, "Gerekli belgeleri hazırlayarak itiraz edelim" dediğinde çok mutlu olmuştum. Elimdeki tüm bilgi ve belgeleri, hatta yıkılmış diğer yapının eski haliyle, binbir zorlukla çekebildiğim son halini gösteren fotoğrafları ve tapu bilgilerini Hukuk İşleri

Müdürlüğü'ne ilettim. Onlar gerekli tüm çalışmaları yaptılar. İki kurum arasındaki görüşmelerde bu konunun da gündeme getirildiğini, yapının tahsisinin devamı karşılığında yıkık tarihi binanın onarılacak kendilerine tahsis edilmesiyle ilgili teklife olumlu yanıt alınamadığını öğrendim. Uzun süren mücadeleler sonucunda bu olayın kökünden çözümünü sağlamak için, Başkan Sema Pekdaş'ın binayı satın almaya karar verdiğini duyduğumda daha da çok sevindim. İlgili müdürlüklerce işlemler bu yönde yürütüldü ve sonunda bu özel yapının belediyemize ait olması sağlandı. Geline güzel nokta, yapıya gönül ve emek vermiş herkesi çok mutlu etti.

Nebahat Tabak Hanım'ın yaşadığı kente verdiği değer sayesinde bu günlere getirilebilen yapı huzur ve güvenle yaşatılacak, kentliye daha nice hizmetler verecek. Buna gönülden inanıyorum. Darısı diğer benzer yapıların başına...

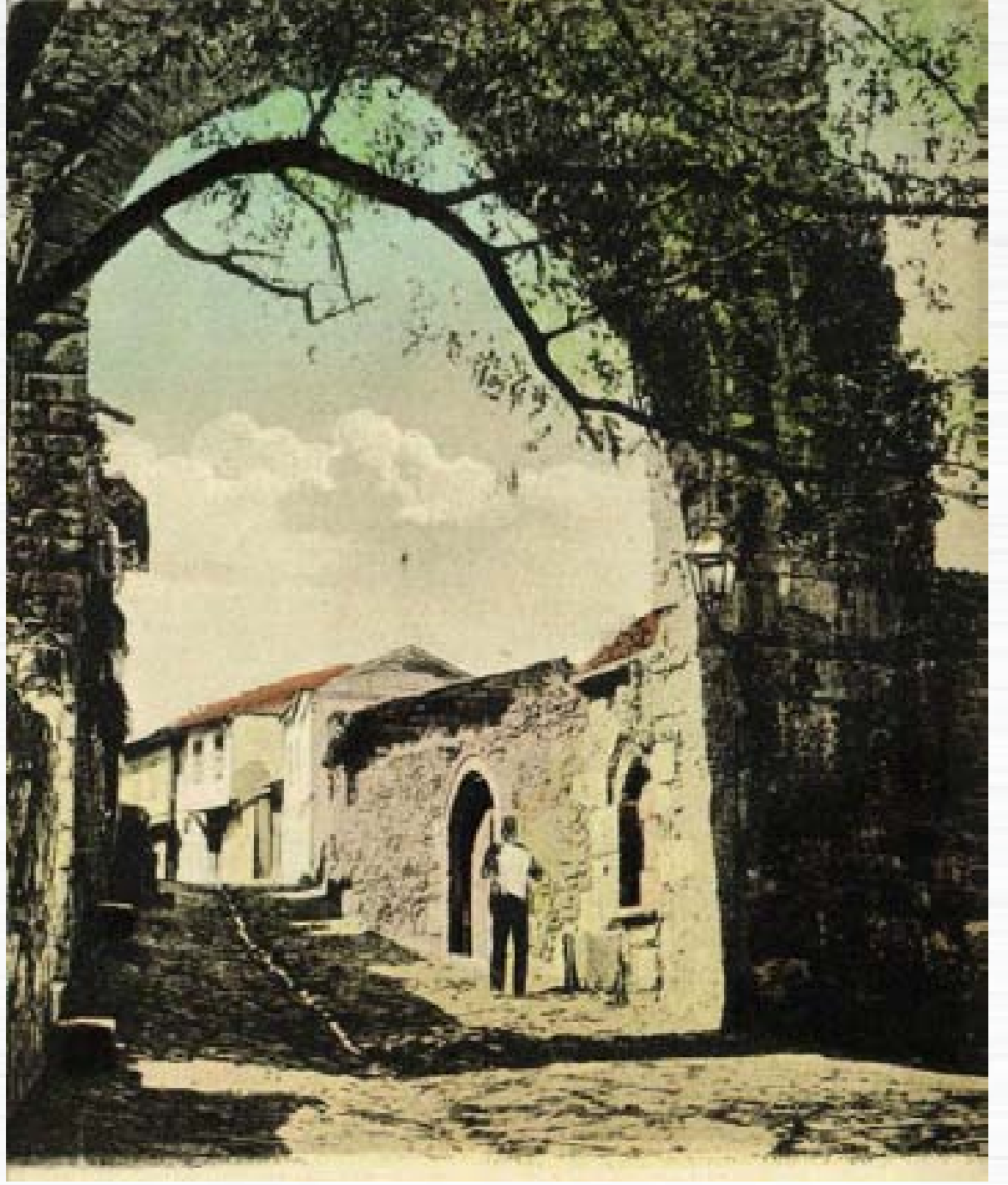
İzmir'de yüzyıllara direnen 'Kocakapı' ve Salih Dede'nin kerameti

■ **Metin ÖZER**

İzmir'de 1960'lı yıllarda sokaklar, kendilerini gerçek hayata hazırlayacak oyunlarla eğlenen çocuk sesleriyle yankılanırdı. O yıllarda Kocakapı Mahallesi'nde yaşayan bizler de bazen savaş oyunları oynardık. Marangozdan aldığımız tahta çıtalarla kendimize kılıçlar, kamalar yapar, evden gizlice aşırığımız sofra bezleri de pelerin olurdu. Oyunun adı 'Kale Bizim' idi. Kılıçlar, kalkanlar ve pelerinlerimizle, kaleyi fethetmeye çalışırken, belki de bilmeden tarihte defalarca yaşanmış bir olayı canlandırırdık. Biz mahalleye 'Kocakapı' ismini veren tarihi kapıda savaşıırken, bazı kadınlar da sessizce yan taraftaki duvar içindeki nişte olduğuna inanılan 'Salih Dede' yatırına mum dikip, dua ederek, dilekte bulunurlardı. Bazen de bizim gürültümüzden rahatsız olup, "Dedenin bizi çarpacağı" söylerlerdi. Ama Salih Dede çok kutlu bir kişi olmalıydı ki; bizi çarpmadığı gibi, bizleri ve yaşadığımız mahalleyi korurdu.

İzmir'in şehir surları ve Kadifekale

Kentlerin kuruluşları anlatılırken, efsaneler ve tarihi olaylar birbirine geçmektedir. Söylenceye göre; ilk olarak Bayraklı Tepesinde kurulan kent, 'Smyrna' ismini bir Amazon kraliçesinden almış, kentin zenginliği yıkımının da sebebi olmuştu. M.Ö. 700 yılında Lidya Kralı Giges, İzmir ve Milet şehirlerini istila etmişti. Perslerin saldırısı sonucu, İ.Ö. 545 yılında İzmir tekrar

İç surlardan kente giriş çıkışı sağlayan iki kapı olduğu bilinmektedir. Biri Konak-Damlacık civarındaki Değirmen-tepe'den Efes'e doğru açılan 'Efesos' kapısı, diğeri Basmane- Aya Vukla Kilisesi arasındaki 'Kapılar' semti olan bölgede 'Kervanlar' köprüsünden geçerek Sardes'e uzanan yolun başladığı 'Magnesia' kapısıdır.

tahrip edilmiş, kent ayağa kalkamaz hale gelmişti. Sonrasındaysa köy büyüklüğünde ve örgütsüz bir yerleşim olarak genişlemeye devam etmiş, böylelikle kentleşmenin ilk evresi sona ermişti.

İzmir'in M.Ö. 4. yüzyılda Kadifekale'deki kuruluşu, Büyük İskender'in bir rüyasına dayandırılmaktadır. Roma Dönemi sikkelinde, ulu bir çınar ağacının altında uyuyan Büyük İskender ve kutsal iki Nemesis tanrıçası betimlenmiştir. İskender şans getiren veya kibirlileri cezalandıran Nemesisleri rüyasında görmüş, Klaros'taki (Menderes-

Ahmetbeyli) Apollon kutsal kişileri de "Kutsal Meles'in (muhtemelen Yeşildere) ötesindeki Pagos Tepesi'nde oturacak olanlar eskisine göre üç-dört kat daha mutlu olacaklardır" kehanetinde bulunmuşlardı. Bunun üzerine İskender, Yunanca 'Tepe' anlamına gelen 'Pagos'ta' (Kadifekale) bir kent kurulmasını generalleri Antigonos ve Lysimakhos'a emretmiş, onlar da bu kentin temellerini atmışlardı.

Antik Yunan kent devletlerinde, genellikle bir tepe üzerinde bulunan, çevresi surla çevrili, içinde sarayın, önemli yapıların ve

tapınakların yer aldığı iç kale, Akropol olarak adlandırılırdı. İzmir kentinde; korunma amaçlı kale, alışveriş yapılan büyük bir agora, 16 bin kişilik tiyatro, halen toprak altındaki stadyum, ilk savunma bölgesi olan çift sıra şehir surları ve Liman Kalesi'yle bir bütünlük sunmaktaydı.

Kadifekale veya 'Yukarı kale', körfezin en güzel görüldüğü, 185 metre yükseklikte bir tepededir. M.Ö. 64 - M.S. 24 yılları arasında yaşamış tarihçi, coğrafyacı ve filozof Strabon, "Kentin bir parçası tepededir ve surla çevrilidir, fakat büyük kısmı ovada, limanın, Metroon'un (Ana Tanrıça Tapınağı) ve Gimnasyumun yakınındadır" der. Cadoux ise kitabında; "Akroperinolis bölümü Pagos Tepesi üzerindeydi. Pagos tepesi üstünden denize doğru inen iki kat surla çevrilmiş kentin kapladığı alan, çağdaş kentin alanıyla pek çakışmıyordu. İlk çağ kenti alanı çağdaş kentin alanının güney ilerisine düşen ve hiç değilse yakın zamana kadar boş bulunan bazı bölümlere de yayılmaktaydı" şeklinde anlatır.

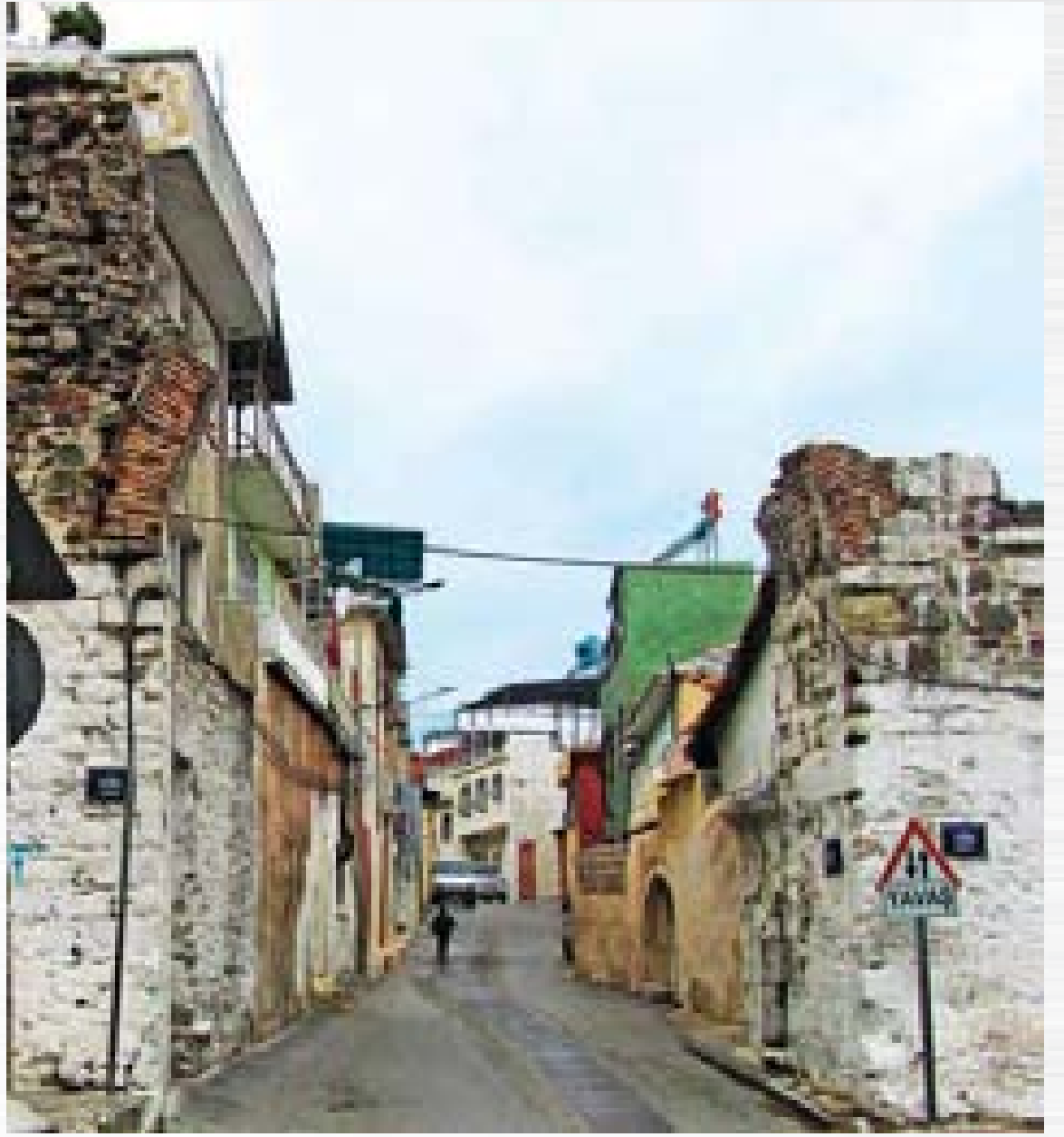
Kadifekale yapıldığı dönemde günümüzdeki halinden daha büyükmüş. 6000 metreyi aşan çevresinde 24 burç ve şehri koruyan surlar denize kadar inmekteymiş. Kadifekale'nin 1865'deki fotoğraflarına bakılırsa kale burçlarının yıkıntı halinde olduğu görülür. 'Liman kalesi' ise tamamen yok olmuş, Çankaya'da 'Kale arkası' isimli bir bölgeyle hatıralarda kalmıştır.

Bizans döneminde Karataş ve Göztepe İzmir'in varoşlarıydı

İzmir kent surlarının iç ve dış olmak üzere iki bölüm olduğu anlatılmaktadır. Kentin nüfusu arttıkça halk iç surların dışında da yerleşmeye başlamıştı. Kentin dış surlarının nerelere uzandığı tam olarak bilinmemektedir. Cadoux kitabında; "Duvar işçiliğinin bu günkü görünüşünden besbellidir ki, Akropolis surları Roma Çağı'nda esaslı eklemeler, onarım görmüştür. Lysimakhos dönemi yapıtı iki kent suruna da, özellikle güney yanda olana, aynı biçimde özen gösterildiği olasıdır. Çünkü kuzeydoğu yandaki (aşağı-yukarı Fevzi Paşa Bulvarı çizgisini izleyen) sur, belki de o dönemde kentin bu yöndeki sınırını belirliyor olmaktadır. Kent onun ötesine de yayılmıştı. Hristiyanlık dönemi başında İzmir'in doğu ve kuzeydo-

İskender'in rüyası sikke.

ğusunda bir hayli ileri yayıldığına hükmetmek için güçlü nedenler vardır. Ticaretin sağladığı gelişme ve kent nüfusunun artması böyle bir gelişmeyi zorunlu kılmış olmalıdır. Keza güney surlarının ötesinde (Karataş'ta ve Göztepe'de) ilk çağ kentinin dış mahalleleri -varoş- (Προάστια-Proasteia) hiç kuşkusuz yayılmaktaydı" bilgisini verir. Şehrin diğer tarafındaki Karataş gibi Kocakapı Mahallesi de iç surların dışında kalmaktaydı. Bugünkü Bayramyeri pazaryerinde zeminde görülen büyük taşlar Antik Roma Yolu'nun kalıntıları olup, Hatay Caddesi'nin de bu yolun devamı olduğu düşünülmektedir.

İzmir'in iki kapısı

İç surlardan kente giriş çıkışı sağlayan iki kapı olduğu bilinmektedir. Biri Konak-Damlacık civarındaki Değirmen-tepe'den Efes'e doğru açılan 'Efesos' kapısı, diğeri Basmane-Aya Vukla Kilisesi arasındaki 'Kapılar' semti olan bölgede 'Kervanlar' köprüsünden geçerek Sardes'e uzanan yolun başladığı 'Magnesia' kapısıdır. Luici Sto-

Teste de L'Antiquité de Smyrne.

rari'nin 1856'da çizmiş olduğu kent planında; kentin iç surları Kadifekale'den Kocakapı'ya doğru inerken, buradan sonra kesintiye uğramakta, Altınordu Mahallesi'ndeki Faikpaşa Camii'nin arka taraflarında tekrar başlamaktadır. Kapılar semtindeki Magnesia ana kapısına kadar giderek Basmane'nin (basma fabrikası) ön kısımlarından Ermeni Kilisesi'nin ve Frenk Sokağı'na 120 metre uzaklıktaki Dervişoğlu Hanı'nın arka taraflarından kesintilerle İzmir Körfezi'ne ulaşmaktadır. Bu çizimlerde surların Ermeni Kilisesi arkasındaki bölümü sağlam durumdadır. Bayramyeri'nde ise Roma Yolu'na

paralel olarak uzanan kent surları kesintiye uğramakta, buradan itibaren muhtemelen Değirmen-tepe civarından denize doğru uzanmaktadır.

Kapılar

İzmir gibi büyük bir antik kentin 'Magne-sia' ve 'Ephesos' ana kapıları yanında, 'Kocakapı' benzeri başka yan kapılarının da olması mümkündür. Kocakapı ile Kapılar bölgesinin birbirine kuş uçuşu uzaklığı 1 kilometre kadardır. Çok eskilerde bu iki noktanın kent surlarıyla birleştiği bilin-mektedir. Kapılar bölgesi tarihte 'Πυλαία-Pilia' olarak anılmıştır. Yunanca 'Πύλη-Pili' surların veya sarayların büyük giriş kapısı anlamındadır. Kapının çoğul şeklinin 'Πύλες-Piles' veya 'Πόρτες-Portes' değil de Greko-Latin söylemle 'Πυλαία' olarak kullanılması buranın Romalılarca inşa edilmesinde aranabilir.

M.Ö. 2. yüzyılda Romalıların egemenliğine giren İzmir ikinci kez altın dönemini yaşa-mış, kent kapıları ve surları zenginlikleri korumuştur. 2011'de Dokuz Eylül Üniver-sitesi öğretim üyesi Akin Ersoy başkanlı-ğında Kapılar yakınındaki Altınpark'ta yapılan kazılarda 2 bin yıl önce Romalı zen-gin bir ailenin yaşadığı çok odalı, banyolu, mutfaklı 400 metrekarelik konut ortaya çı-karıldığı ve birçok antik obje bulunduğu, gazetelere haber olmuştu.

Kadifekale'nin taşlarının başka yapılarda kullanılması

Kale ve şehir surları depremler ve savaşlar sırasında hasar görmüştür. Yıkılan surların taşları başka yapılarda veya yeniden yapı-lan surlarda kullanılmıştır. En büyük yıkım 1402'de Timur'un İzmir'i fethi sırasında ya-şanmış, iç kale ve şehir surları yerle bir edilip, Agora'ya kadar uzanan iç limanın doldurulmasında kullanılmıştır. Günü-

müzde İzmir metrosuyla yolculuk yapan-lar kazı sırasında çıkan bu taşları, sütun başlıklarını sergilendikleri duraklarda gö-rebilirler.

Eski kentlerin ortak kötü kaderi çöküş de-virlerinde Akropol taşlarının yerlerinden alınarak başka yapılarda kullanılmasıdır. Bu yıkım her devirde sürmüştür. Konak-Damlacık-Değirmen-tepe bölgesinde yer

alan; 50x100 m boyutlarındaki Antik Roma Dönemi'nin en büyük tapınağının yıkılarak, taşlarının Ermeni katedralinde kullanıldığı saptanmıştır. İlhan Pınar'ın 'Gezginlerin Gö-züyle İzmir XIII. Yüzyıl' kitabında, James Dallaway 1796'da, "Kısa süre önce Pagos'un zirvesinde, uzunluğu 50 ayak, genişliği 27 ayak olan bir sunağın yıkıntıları bulundu. Bir hanın yapımında kullanılmak üzere ye-rinden sökülen stadyumun uzunluğu 540 ayak, elips şeklindeki genişliği ise 288 ayaktı. 120 ayak büyüklüğündeki arena ve sıraların olduğu yerler stadyumun diğer bölümlerini oluşturuyordu. Ayrıca, stad-yumdaki vahşi hayvanların barındırıldığı bölüm de ortaya çıkarıldı; söylenceye göre Aziz Polikarp burada vahşi hayvanlara par-çalattırılmış" demektedir. Surların bir bö-lümünün, Sultan Çelebi 1. Mehmet (1389-1421) tarafından yıktırıldığı bilinmektedir. Kadifekale'nin taşları, kent surları sökülerek hanlarda ve Alsancak semtindeki bazı bi-nalarda kullanılmıştır. Kaleye yakın çevredeki yapıların bazı bölümleriyle, tepenin hemen altındaki ilkokulun tamamı bu taşlarla inşa edilmiştir. Bölgedeki tehlikeli çökmeler sonrası İzmir Belediyesi 1955 yılında surlarda

yenileme çalışması yapmıştır. Kale surları M.Ö. 2. yüzyılda Romalılar, 4. yüzyılda Bizanslılar tarafından, 15. yüzyılda Osmanlı Padişahı Fatih tarafından da onarılmıştır.

Kocakapı Mahallesi

Kocakapı Mahallesi Kapılar'daki Aya Vukla Kilisesi'nin üst taraflarındadır. Bu mahalle bir zamanlar 'Gerenlik' olarak da anılırken, 1906'da Sultan Aziz'e öykünerek 'Aziziye', 1937'de ise kocaman kapısından dolayı, 'Kocakapı' ismini almıştı. Bu kapıya Türklerin verdiği isimdeki 'koca' kelimesi, büyük veya ulu anlamındadır. 'Kocakapı'; 'ulu kapı, kutsal kapı' anlamlarına da gelebilir. İlhan Pınar'ın kitabında, 1752-1953 yıllarında İzmir'i ziyaret eden M. Stephan Schulz, Buca'dan İzmir'e gelişi şöyle anlatır: "Buca İzmir'e yaklaşık 1 mil uzaklıkta, buraya gelirken bahçeleri ve kalenin arkasındaki dağı geçtikten sonra düzlüğe inmeden eski yıkık bir kapı ile karşılaştık. Türkler buraya 'Karakapı' diyorlar." Aynı kitapta Richard Pococke ise 1739'daki gezisinde, "Efes'e giden ve iri taşlarla döşenmiş askeri yola çok yakın bir yerde kaleden aşağıya 1 mil kadar uzaklıkta ama bu yol üzerinde bir kapı ve çeşitli duvar yıkıntıları yer alıyor. Duvar karşıdaki tepeye kadar uzanıyor ve sanıyorum şehre girişi kontrol etmek gibi bir işleve sahipti" der.

Bugünkü Kocakapı Mahallesi'ndeki 954 Sokak çok eskilerde 'Karakapı Sokağı' olarak isimlendirilmiş. Bu sokak şimdi olduğu gibi Kervanlar Köprüsü'nden Kapılar'daki Magnesia kent kapısına giden anayola paralel olarak devam edip Altınpark'ta son bulan uzun bir mesafe kat edermiş. Kartpostal-

larda 'Karakapı' olarak da anılan 'Kocakapı' isimli kapıdan yukarıya ve yokuştan aşağıya doğru baktığınızda bazı evlerin eski surların taş duvarları içerisinde oldukları görülmektedir. Bu mahallede doğmuş büyümüş yaşlıların büyüklerinden dinlediklerine göre, çok eskilerde burada kocaman bir kara kapı varmış. 'Karakapı' ismi oradan gelmiş. Bu kapı akşamları kapatılır, sabah tekrar açılmış. Çünkü şehir surlarının dışı eşkiya kaynarmış. Eşkiyalar surların dışında bekler, gözlerine kestirdikleri yüklü at arabalarına ucunda çengel olan halatları atarlarmış. Halatların diğer ucu sağlam bir ağaca bağlı olduğundan yüklü araba yerinden kımıldayamaz, eşkiyaların eline düşer. M. Stephan Schulz benzer bir olayı şöyle anlatır: "Bu eski kapının bulunduğu yerde kısa bir süre önce İsveçli bir tüccar, üç yeniçeri tarafından öldürülmüş, katiller hemen yakalanmış ve idam edilmiş. Bu olay yeniçeriler arasında bir korkuya yol açmış, şimdi burada rahatça gezilebiliyor." Görüldüğü gibi; Kocakapı ve surlar savaşlarda ve eşkiya saldırılarında şehir halkının güvenliğini sağlayan Magnesia ana kapısına ek bir görev üstlenmekteymiş.

Salih Dede'nin kerameti

Kocakapı'nın sol tarafında, surların içerisindeki küçük kemerli, pencere benzeri bir girintide Salih Dede için mum dikilip dilekte bulunmaktadır. Bölgede doğmuş olan yaşlılar; Salih Dede'nin 20 metre ileride bir mezarı olduğunu, çevredeki okulların ve yukarı kısma çıkan merdivenlerin inşaatı sırasında yıkıldığını, ama halkın mezar olmasa da onun şefaati için surlardaki girintide mum dikmeye, dilim dilim ekmek dağıtmaya devam ettiğini anlatmaktadır. Bu durum bir ihtiyaçtan da doğmaktaymış. Çaresiz halk sığınacak bir yer ararken, çevredeki

bakkallar, dedeye gelenlere bu sayede mum ve ekmek satar, sur dibinde bekleyen fakirler de bırakılan mumları ve dağıtılan dilim dilim ekmekleri toplayıp evlerine götürürlermiş. Fakirlik o derece derinmiş ki; bazı kişiler mum bulamazsa artıkları toplar, eriterek bir pamuk ipliği fitille tekrar tekrar kullanırlarmış. Salih Dede, suru ve kapıyı kutsal kişiliğiyle koruduğu gibi, halkın açlıktan kurtulmak veya askerdeki oğlunun selameti, gelinlik kızının iyi bahtı için son umut kapısı olarmış. İzmir'de birçok 'Dede' de zamana karşı bu görevlerini sürdürmüştür. Herhalde; Hatay'daki 'Susuz Dede' olmasaydı, o tepe apartmanlarca teslim alınır, 'Salih Dede' olmasaydı buradaki taş duvarlar ve kapı kemeri tamamen yok olurdu.

Kilit taşı düşen Kocakapı

Roma Dönemi taş yapılı sur duvarlarının genişliği yaklaşık 2 metre, Kocakapı'nın açıklığı 6 metre, bugün yıkık durumdaki kemer şeklindeki üst kısmın yerden yüksekliği yaklaşık 8-9 metre olmalıdır. Kemerin üst kısmının zamana nasıl yenik düştüğünü 1830 tarihli iki fotoğraftan başlayarak anlıyoruz. Bu fotoğrafların biri iç taraftan, diğeri dış taraftan çekilmiş. Bunlarda kemerin tamamı ve üst kısmında kalınlığı 2 metreye yakın bir taş örgü yapı göze çarpmaktadır. Dış taraftan çekilen 'İzmir Türk Mezarlığı' yazılı fotoğrafta Kocakapı ile her iki tarafında kara servi ağaçları gölgesinde mezarlar göze çarpmaktadır.

1830 tarihli fotoğraflarda görülen mezarlıklar 1933 yılında okul alanı olmuştur. Benim de mezun olduğum, eski ismi '27 Mayıs Ortaokulu' olan 'İbn-i Sina Ortaokulu' ve 'Vali Kazım Paşa İlkokulu' mezar alanlarına yerleşmişlerdir. Bu iki okulun da

Türk mahalleleri.

İzmir kent planı.

bulunduğu bölge ve çevresi, Cumhuriyet öncesinde şehrin en büyük defin alanı olup, 'Kocakapı Mezarlığı' olarak adlandırılmış. Cecil John Cadoux'un 1838'de Oxford'da yayımladığı, Bilge Umar'ın çevirisini yaptığı, 'İlkçağ'da İzmir' isimli kitabında; "Mezarlıkların çoğunu surların dışında saymak gerekir. Böylelerinin kalıntıları Tepcek'te, Kervan Köprüsü altından geçen çayın geldiği vadide, Pagos Tepesi güney yanında ve oradan güneydoğuya doğru varlığını sürdürmektedir" der.

Cumhuriyet öncesi kozmopolit İzmir'de de genelde Türklerin genelde şehrin üst kısımlarında yaşadığını tarihi belgelerden öğreniyoruz. Türklerin sahipsiz kalmış mezarlık bölgelerini yaşam alanı olarak tercih etmelerini, arazinin fazla para gerekmeden elde edilmesinde aramak gerekir. Çünkü

1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) yenilgisinden sonra İzmir'e Türk göçleri aralıksız sürmüş, fakir halk mezarlıkları ve boş alanları mesken edinmişlerdir. 1924 yılında Makedonya'nın İstip kentinden göç eden dedemin Vakıflar Müdürlüğünden satın aldığı bu semtteki ev önceleri mescit olan bir yapıydı. Onun bahçesinde de sarıklı mezar taşları vardı. Bizim mahalledeki oyun alanlarımız şimdilerde binaların olduğu eski mezarlıklardı.

1838 tarihinde Louis de Leberde tarafından karakalem olarak çizilmiş, gravür baskılı resmin altına "İzmir-Şehrin kapılarından bir görüntü" notu düşülmüş. 1899 yılına gelindiğinde; kapının kemerini korumakla beraber artık yıkılmanın sınırında olduğu görülmekte, üzerinde "İzmir-Kara Kapı" notu bulunmaktadır. Bu kemerli kapı ya-

pıldığı devirde hangi bilgi birikimi ve araç gereçle, hangi ustalıkla işlenmiştir? Bu kemer açıklığı ile onca ağırlık nasıl dengelenmiştir? Depremlere, savaşımlara ve bunca ilgisizliğe rağmen yüzyıllarca nasıl ayakta kalmıştır? İnsan merak etmeden yapamıyor. Lise çağlarımızda sanat tarihi öğretmenimize de benzer soruyu yöneltmiş; "Kemerli oluşturacak kesme taşlar yerde oluşturulduktan sonra kurulan bir iskele ile tek tek yerine konulup, son olarak da tam ortaya, en tepeye ters duran ikizkenar yamuk şekilli kilit taşı yerleştirilir, tüm kemer taşları birbirine bütünlük oluşturacak şekilde kilitlenir" cevabını almıştım. Kilit taşının ne zaman düştüğü, kemerin ne zaman yıkıldığı bilinmemektedir. 1930 doğumlu kişiler çocukluklarında bu kapıda kemerin olmadığını ifade etmişlerdir. Eli-

Kadifekale

mizdeki 1899 tarihli fotoğrafta kemer görüldüğüne göre sonraki 30 yıllık bir süre içerisindeki bir depremde veya 1. Dünya Savaşı sırasında yıkılmış olmalıdır.

Yakın zaman önce bir akşamüstü çocukluğumun geçtiği Kocakapı Mahallesi'ne gittim. Belki de iki bin yaşını çoktan aşmış olan Kocakapı'dan at arabaları yerine şimdi motorlu taşıtlar geçmekteydi. Yakın geçmişte sura sığınarak ayakta durmaya çalışan evlerden bazıları çok katlı hale gelmiş, yaslandığı sura tepeden bakmaya başlamıştı. Sur üzerindeki eve Salih Dede'nin yerinden geçen betondan bir merdiven yapılmıştı. Biraz sonra paydos zili çalınca, yan taraftaki okullardan çıkan çocuklardan bazıları Kocakapı kapısından geçerek evlerine yöneldiler. Bu sırada güncel bilgisayar kahramanlarını tartışıyorlardı.

Tarih boyunca kentler uygarlığın beşiği olmuştur. Günümüzde insanlar kentlere yığılmış; konut ihtiyacı, tarihi dokuyu yok olma aşamasına getirmiştir. Tarihi kentler eski ve yeni kimlikleriyle uyumlu bir şekilde yaşaması gerekirken, kimliksiz bir hale gelmişlerdir. Buradaki sorun, plansız, kontrolsüz, eski kentle uyumsuz değişimdir. İzmir'de çağdaş kentin tarihi yapıları zarar vermeden gelişmesi sağlanmalıdır. İzmir; depremler, yangınlar ve savaşlarla çok yara alırken, asıl darbeyi vuran, kentte ya-

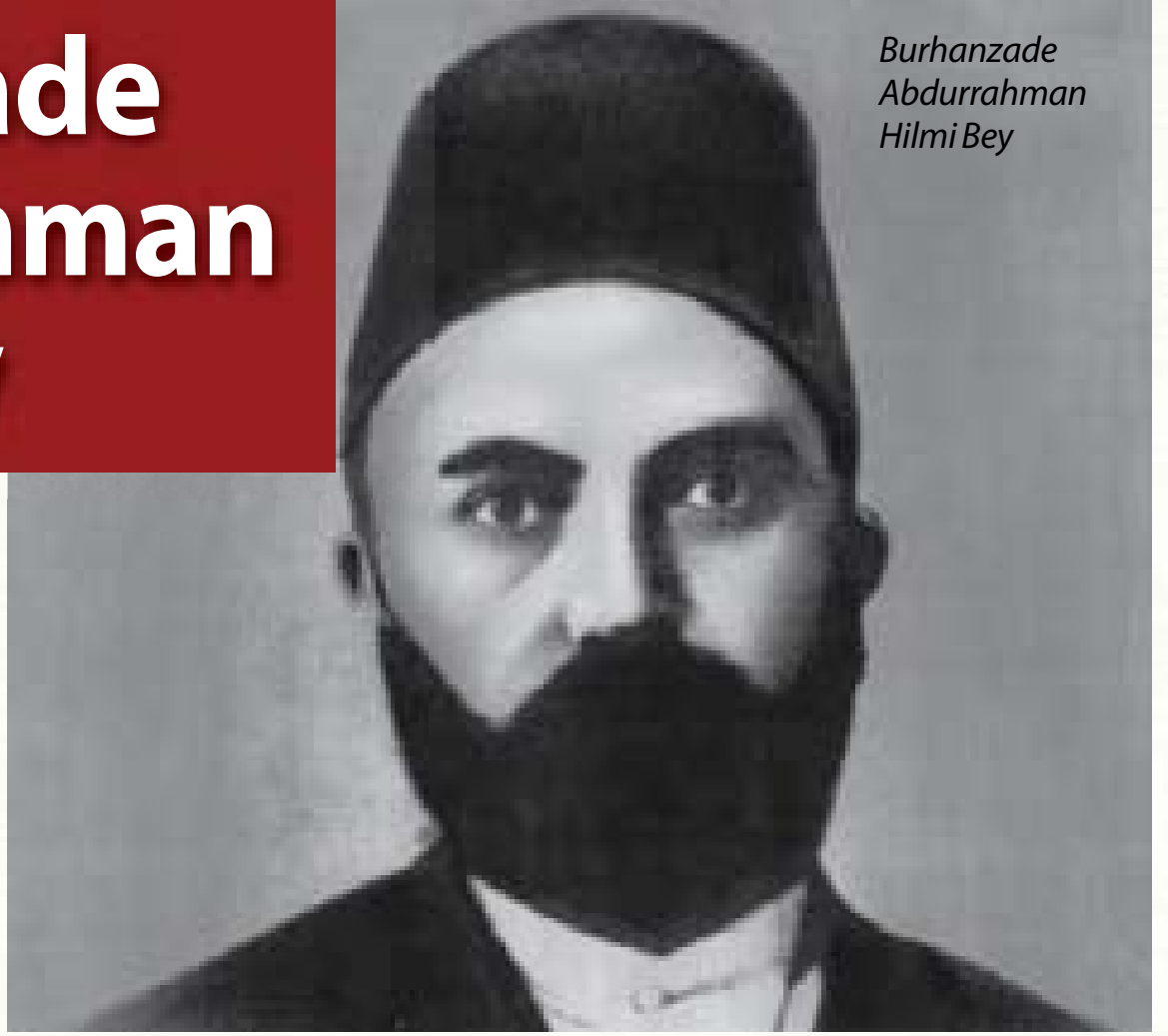
şayanların duyarsızlığı olmuştur. İzmir'in her taşına sahip çıkılması gerekmektedir. Kadifekale, Su Kemerleri, Roma Yolu, Değirmentepe Tapınağı, Antik Stadyum, Antik

Tiyatro ve Agora gibi tarihi yapılarla birlikte, yok olmanın sınırındaki Kocakapı (Karakapı) ve kentin surları da İzmir kent kimliğinin parçalarıdır.

Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey

Burhanzade
Abdurrahman
Hilmi Bey

Atatürk Lisesi'nin kurucusu ve yedi yıl müdürlüğünü yapmış dürüst ve disiplinli bir yönetici olarak tanınan Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey, Basmene semtinde 1273 Sokak'ta Kumrulu Mescit'in karşısındaki 11 numaralı taş evde yaşamını sürdürmüştü.

Orhan BEŞİKÇİ

Fotoğraf: Atilla ÖZDEMİR

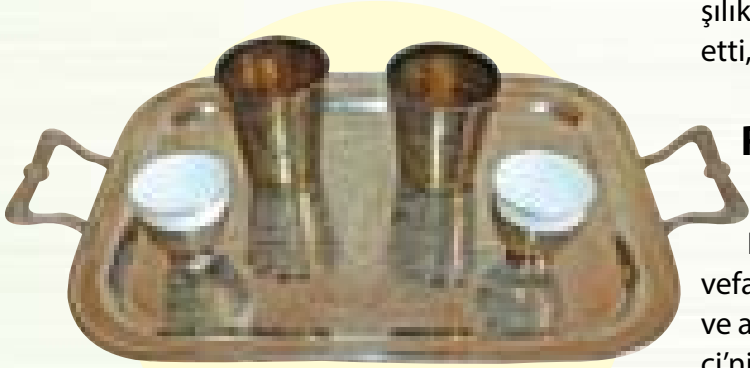
tina Kent Arşivi ve Müzesi'ni önerdim. Karşılıklı güvenden olacak tereddütsüz kabul etti, bu özel eşyalar şimdi APIKAM'da...

Rüşdiye dışında başka okul yoktu

Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey'in, vefa plaketi asılı eviyle evimiz aynı sırada ve aynı sokakta. Eşim Bedriye Gülay Beşikçi'nin de dedesi olan Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey; 1858 yılında Ermenek İlçesi'nde dünyaya geldi. Eğitimini İstanbul'da tamamlayıp Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde ve Kıbrıs'ta tarih-coğrafya öğretmeni olarak görev yaptı. İzmir Rüştiyesi'ne müdür olarak atandığı yıllarda, Türklerin gidebileceği Rüşdiye dışında başka okul yoktu. Böyle bir ortamda Abdurrahman Hilmi Bey'in desteğiyle maarif nezaretinden İdadi Mekteb-i kurulması izni

Burhanzade ailesine ait fotoğrafta solda, önde görülen çantalı küçük kız kayınvalidem Melihat Hanım yaşasaydı şimdi 90 yaşında olacaktı.

Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey'in torunu rahmetli Necdet Özbelge, "Dedem Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey'in özel eşyalarını güvenilir bir kuruma bağışlamak istiyorum" demişti. Kendisine bağışçısı olduğum Ahmet Piriş-

alındı ve 1885 yılında Vilayet Konağı'nın bitişiğinde okul inşa edildi. Başarılı çalışmaları nedeniyle okulun adı daha sonraki yıllarda Mekteb-i Sultani oldu.

İlk müdür Abdurrahman Efendi'dir

Değerli tarihçi Melih Tinal 'Mekteb-i İdadiden Günümüze İzmir Atatürk Lisesi' başlıklı makalesinde şöyle der: "İzmir Mekteb-i İdadisi günümüzdeki adıyla Atatürk Lisesi, Tanzimat'ın açtığı yenileşme hareketlerinin eğitimdeki yansıması olarak 23 Temmuz 1886 tarihinde, aralarında İzmir'in ileri gelenlerinin de bulunduğu geniş bir halk kitlesinin katılımıyla yapılan törenler sonrasında açıldı. İlk müdürü Abdurrahman Efendi'dir."

Okulun ilk yıllarında Fransızca öğretmenliği görevini yürüten Halit Ziya Uşaklıgil 'Kırk Yıl' adlı eserinde Müdür Abdurrahman Hilmi Efendi ve okuldaki öğretmen-öğrenci ilişkileriyle ilgili, "Bu adam okulu yaptırmaktan başlayarak öğretim kolunu oluşturmuş, adım adım önünde aşılacak nok-

talari, her türlü zorlukları ve zahmetleri sabırla, direnişle birer birer yenerek aşmış, sonunda okulu beş yıllıkta yedi yıllığa, salt gündüzlükten yatılılığa çıkarmıştı. Karşısında eski düzene taraf olanlarla, hemen bütün kentin kamuoyunu arkalarına takan eski hocalar türlü engellemeler ortaya çıkarırlarken o, bir an bile yılgınlık göstermemiş okulu benzerleri arasında en yüksek öğretim kurulu düzeyine yükseltmiştir. Öğrenciler hocaları ile hem düşünce, hem duyguca birbirlerine yakındı. Hocalar öğ-

Etiler Mahallesi 1273 Sokak Burhanzade Abdurrahman.

rencilere karşı birer ağabey gibi bağlıydı. Aradan uzun yıllar geçtikten sonra öğrencilerimizden kimini İttihat ve Terakki Hükümeti'nin Bakan ve Meclis Başkanı (Halil Bey), kimini Cumhuriyet döneminin Bayındırlık Bakanlığı Müsteşarı (Rıza Bey) olarak gördük" diye yazar.

Önemli isimler mezun oldu

1886 yılından bu güne İzmir Atatürk Lisesi, konusunda uzman birçok sanat, kültür, bilim ve siyaset insanı yetiştirdi. Yine araştırmacı Melih Tinal'ın belirttiği gibi okulun öğretmen ve öğrencileri arasında; Halid Ziya Uşaklıgil, Tevfik Nevzat, Mustafa Enver Bey, Ahmet Haşim, Vasıf Çınar, Reşit Galip, Mahmut Esat Bozkurt, Boğazlayan Kaymakamı Kemal Bey, Mustafa Necati, Bıçakçızade Hakkı, Şükrü Saracoğlu, Melekyan Efendi, Neyzen Tevfik, Suat Soyer, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Selim Sırrı Tarcan, Ahmet Adnan Saygun, Sümer Oral, Kazım Orbay, Ferit Eczacıbaşı, Salah Birsell, Necati Cumalı, Samim Kocagöz, Şemsettin Günaltay gibi ünlü isimlerin yer aldığını görüyoruz.

Ziyaret edilmeli

Atatürk Lisesi'nin kurucusu ve yedi yıl müdürlüğünü yapmış dürüst disiplinli bir yönetici olarak tanınan Burhanzade Abdurrahman Hilmi Bey'in yaşadığı, Kumrulu Mescit'in karşısındaki cumbalı taş evin, Atatürk Lisesi mezunları ve öğrencilerinin arada sırada ziyaret etmesi sanırım anlamlı olur. Adres: 1273 Sokak No:11 Basmane (Kumrulu Mescit'in karşısındaki cumbalı taş ev)

Kaynakça:

Necdet Özbelge, İzmir İzmir Dergisi.

Melih Tinal, Mekteb-i İdadiden Günümüze İzmir Atatürk Lisesi, 2008.

İzmir'de vezir ve paşa adları

■ Yaşar ÜRÜK

Önce vezir sözcüğünü barındıran adlardan başlayalım: İlk sözünü edeceğimiz vezirli ad; İzmir'in 1922 yangını öncesi en büyük yapısı olan Büyük Vezir Han. Ünlü Frenk Caddesi'nin "Mahmudiye" adını taşıyan bölümünde yer alan bu hanın günümüzde yaklaşık yeri, Mimar Kemalettin Caddesi ile 1326. ve 1330. sokakların kesiştiği köşedir. Hanın inşası, Girit seferi sırasında İzmir'i merkez üs olarak kullanan Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından 1675 yılında başlatılmış, Vezir Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından 1677 yılında tamamlanmıştır. Kare plâni ve avlusuyla klasik Osmanlı hanlarının tipik bir örneği olan yapıda, Kireçlikaya mevkiinde bulunan eski Roma Tiyatrosu'nun masif taş blokları ve beyaz mermerlerinin kullanıldığı rivayet edilmektedir. Küçük Demir Han ile birlikte XX. yüzyıl başında, özellikle ticaret ekonomisi açısından şehrin en önemli noktalarından biri olan Büyük Vezir Han, inşasından kısa süre sonra meydana gelen 1688 depreminde büyük zarar görmüştür. 1778 yılındaki depremde de zarar gören hanın, 1779 yılı Temmuz ayında çıkan yangında bir bölümü yanmıştır. İki katında toplam 104 odası, Çakı ve Çuha adlı iki bedesteni bulunan han, 1922 Büyük İzmir Yangını'nda tamamen yanmış, kalan duvar parçaları ise bölgenin imar hareketleri sırasında yıkılmıştır.

Aynı bölgede bulunan bir diğer han ise Vezir Hanı ya da Küçük Vezir Han'dır. Günümüzdeki yaklaşık yeri, Halit Ziya Bulvarı ile 1332 Sokak'ın kesiştiği bölge olan, avlulu ve iki katlı hanın inşası, Büyük Vezir Han gibi, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından 1675 yılında başlatılmış, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa tarafından 1678 yılında tamamlanmıştır. 1779 yılındaki yangında bir bölümünün yandığı bilinen 35 odalı han da, 1922 büyük yangınında tamamen yok olmuştur.

Vezir sözcüğü taşıyan adları, İzmir'in su yollarından birinde de görürüz. Bu adlar Vezir Köprüsü ve Vezir Suyu'dur. Vezir Suyu, Halıkapınar tesisleri kurulmadan önce şehrin en önemli iki kaynağından biri olan ve Şirinyer yakınlarındaki bir kaynaktan çıkan sudur.

Vezir Kemer

İzmir şehri barındırdığı yer adları açısından oldukça zengin bir şehirdir. İzmir'de yer adlarını incelediğimizde farklı dönem ve farklı kültür köklerinden gelme çok değişik, ilginç adlara rastlanmaktadır. Bu yazıda "vezir" ve "paşa" adı verilmiş yerlerden bazılarını incelemeye çalışacağım.

İzmir, XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla gelişmesine oranla önemli ölçüde su sıkıntısı çeker hale gelir. Şehirde birçok sosyal yapı inşa ettirmiş olan Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet Paşa bu sorunla da ilgilenir; kaynağı Şirinyer'de olan ve "Vezir" adı verilecek olan suyu 1674 yılında yaptırdığı "Vezir Köprüsü" olarak anılan su kemeri ile Yeşildere'nin üzerinden aşırır, yaptırdığı sayısız çeşme ile hemen tüm İzmir'e ulaşabilmesini sağlar. Buca'da, günümüzde Hipodrom'un bulunduğu alan yakınlarındaki üç ayrı kaynaktan sağlanan bu su, şehir merkezinde Servili Mescid'e kadar toprak üstünden ancak kapalı kanallarla ulaştıktan sonra buradan yer altına alınır ve toprak künklerle dört ayrı koldan şehre dağılır. Bu kollardan birincisi Faik Paşa Mahallesi'ne, ikincisi Abdullah Efendi Mahallesi'nin üst kısımlarına, üçüncüsü Taslıçeşme'ye, sonuncusu da Emir Sultan ve Şeyh Camii civarına akar.

Bu suyun şehre getirilişi, Fazıl Ahmet Paşa'nın Girit'i zaptından sonradır. "Donanma merkezi" olarak kullandığı İzmir'e armağan ettiği bu suyu İzmirli önceleri içmez, "Paşa, sen Girit'i zaptedip, oradaki küffarı vurup malını

talan ettin. O haram para ile yapılan suyu içmeyiz" der. Bunun üzerine Fazıl Ahmet Paşa önce suyun boşa akmasını önlemek için şehirde altı tane su değirmeni yaptırır. Ardından Girit'e tellallar göndererek "Bende alacağı vereceği olan var mı?" diye sordurur. Böyle bir şey olmadığına dair kadı senetleri getirtir ve İzmirli bu ispattan sonra suyu "Helâl" bilerek kullanmaya başlar.

Daha sonraları, Cami-i Atik Mahallesi sakinlerinden Hacı Osman Ağa tarafından, 1656 yılında (bazı araştırmacılara göre de XVIII. yüzyılın ilk yarısında) yaptırılmış olan çeşmelerden Kızılçullu'dan getirtilen suyun akıtılması sağlanır. Bazı kaynaklara göre Fazıl Ahmet Paşa'nın kâhyası ya da vekilharcı olduğu belirtilen Osman Ağa, bu iş için günümüzde Yeşildere adıyla bildiğimiz Sinekli Çayı üzerindeki su kemerini de yaptırır. Osman Ağa suyu Şirinyer Tren İstasyonu yakınlarında bir tarla içinden çıkıp, hiçbir pompaj gereği olmadan künklerin içinde kendi kendine akmaktadır. Kaynağın altında büyük bir yeraltı akıntısı olduğu bilinmektedir. Günümüzde Şirinyer Parkı'nın yanında bulunan bir noktada kalan alandan çıkan bu suyun toprak üstünden kemer ve kanallarla, kapalı olarak Tamaşalık'a kadar geldiği ve buradan yer altına alınarak toprak künklerle önce Selatinoğlu, Taslıçeşme ve Ali Reis Mahallesi'ne, oradan da Namazgâh ve Mevlevi Dergâhı'na ulaştığı bilinmektedir. Vezir Ağa Suyu ile birlikte 1857 ve 1917 yıllarında büyük onarım görür. Vezir kemeri orta bölümü 1930 yılındaki su taşkınında yıkılmıştır. 1914 yılında başlanan demir boru ile akıtılması projesi ise ancak 1938 yılında tamamlanabilir. 1950'li yıllarda başlayan çevre kirlenmesi sonucu içilebilir niteliklerini yitirdiği anlaşıldığından her iki su da kullanıma kapatılır.

Vezir sözcüğünü aynı bölgede bir mahalle adında da görürüz. Konak ilçesinin bir mahallesi olan Vezirağa Mahallesi, kuzey yö-

Mithatpaşa Endüstri Meslek Lisesi

nünde İmariye, doğu yönünde Yeşildere, güney yönünde Lale mahalleleri ve batı yönünde 19 Mayıs Mahallesi ile çevrilidir. Konak'a bağlı 5353'ten 5574'e kadar olan sokaklardan bazıları ile 2251 numaralı sokak bu mahalle sınırları içindedir. Mahalleye bu adın verilmesinin nedeni, bölgede bulunan ve Vezir Suyu'nun şehre akıtılmasını sağlayan su kemeridir. Mahallede "Vezirköprü Camii" adıyla, Yeşildere Caddesi üzerinde bir de cami bulunmaktadır.

1922 yangınından önce Büyük Vezir Han'a çıkan bir sokak da, Vezir Han Sokağı adıyla anılmıştır.

İzmir merkezde "Paşa" sözcüğü içeren adlar da vardır. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

Öncelikle Fazıl Ahmet Paşa Camii ve Medresesi'nden söz etmek gerekir. Çünkü 1922 yangınında yok olmuş nadide eserlerdendir. Bu cami dönemin Kasap Hızır Mahallesi'nde, yukarıda sözü edilen Büyük Vezir Han'ın ya-

nındadır. XVII. yüzyılın ikinci yarısında Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa tarafından inşa ettirilen camii, bulunduğu mevki nedeniyle "Balık Pazarı" adıyla da anılmaktaydı. Ünlü Meyhane Boğazı'na giden yolun başlangıcı bu cami ile zamanın meşhur Çakı Bedesteni ile Çuha Bedesteni, Büyük ve Küçük Vezir hanlarının bulunduğu Kantar mevkiinden geçmekteydi. Büyük yangında kül olan çarşı ve caminin kalıntıları Fevzipaşa Bulvarı'nın açılış çalışmaları sırasında tamamen yok olmuştur. Oldukça büyük olan kubbesinin altında bulunan yekpare halı, işgal sırasında Yunan askerleri tarafından süngülenerek parçalanmıştır.

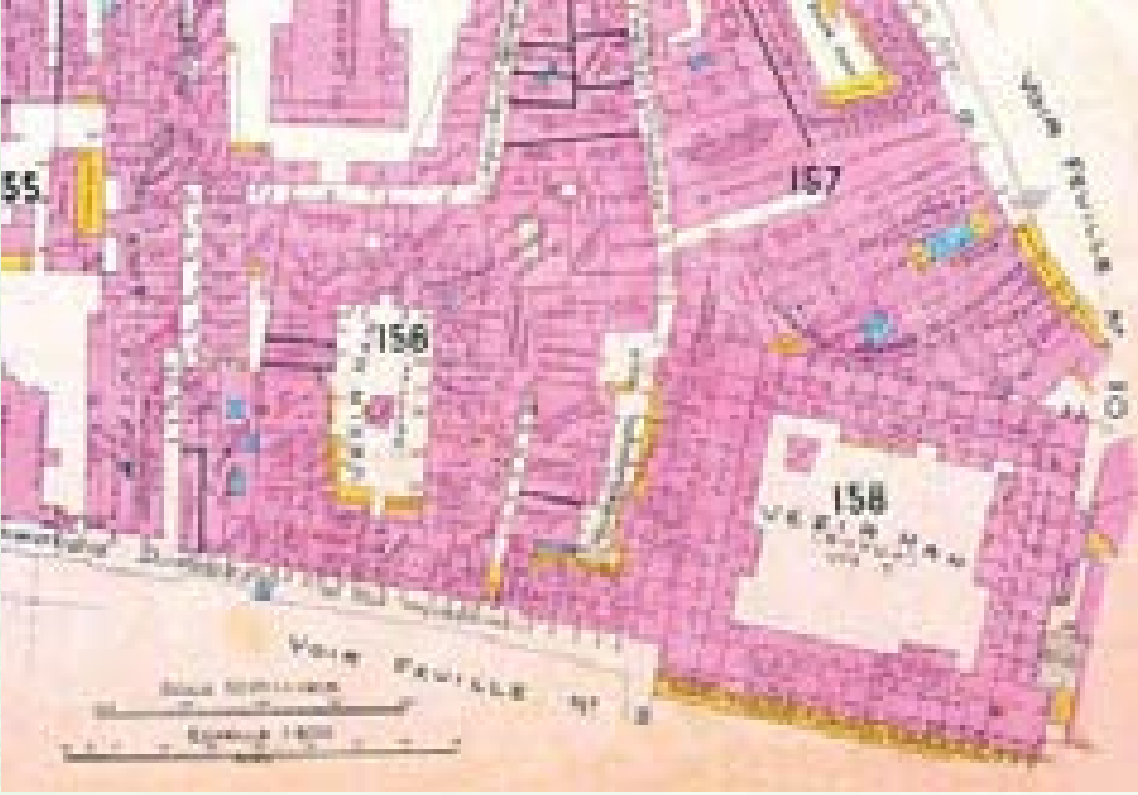
Cami külliyesi içindeki medrese aynı dönemde yine Köprülüzade Fazıl Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Külliye de tüm yapılarıyla birlikte 1922 Büyük İzmir Yangını'nda yok olmuş, harabesi ise Fevzipaşa Bulvarı'nın açılması sırasında yapılan yıkımla tarihe karışmıştır.

İzmir merkezdeki "Paşa"lı adların en önemlisi hiç kuşkusuz ünlü devlet adamı Mithat Paşa'nın adını taşıyan semt, cadde ve okuldur.

Mithatpaşa, Konak İlçesi'ne bağlı bir mahalle ve semttir. Doğu yönünde Akın Simav ve Kemal Reis, güney yönünde Murat Reis, batı yönünde Çankaya mahalleleri bulunan mahallenin kuzey yönü sınırı İzmir Körfezi kıyısıdır. Konak'a bağlı 176'dan 256'ya kadar olan sokaklardan bazıları bu mahalle sınırları içindedir. 1910'ların başlarında büyüyen Karantina Mahallesi, Karantina İslam ve Karantina Rum adıyla ikiye bölünür. İzmir'in kurtuluşunu izleyen yıllarda da Karantina İslam, Birinci Karantina; Karantina Rum, İkinci Karantina adını alır. İzmir merkezinde sokakların numaralandırılması uygulaması

Mithatpaşa Caddesi henüz açıldığı yıllarda.

1905 tarihli Goad planında Büyük ve Küçük Vezir hanları.

sırasında 176. ile 220. sokaklar arasındaki bölgeyi kapsayan Birinci Karantina'nın adı, İzmir Belediye Meclisi'nin 11 Şubat 1937 tarihli toplantısında alınan kararla Mithatpaşa olarak değiştirilir.

Semtteki en önemli yapı ise, İzmir'deki eğitim kurumlarının da en önemlilerinden biri olan Mithat Paşa Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'dir. Okul başlangıçta İslahhane olarak kurulur. Sonraları "Sanayi Mektebi" olarak anılan bu okulların Mithat Paşa tarafından Niş'te açılan ilkini sonraları Rusçuk, Halep, Selanik ve İstanbul'daki benzerlerinin açılması izler. "İslahhane"lerin işlevleri açısından günümüzdeki "İslahevi" kavramı ile herhangi bir benzer yanı yoktur. İslahhaneler açıldığı yörenin sanayi hayatına da katkıda bulunması düşünülerek normal eğitimin yanı sıra öğrencilere bir "zanaat" da öğreten özel yapılı okullardır. Bu okulların belirgin niteliklerinden biri de öğrencilerini öksüz çocuklardan seçmeleridir.

İzmir İslahhanesi 1868 yılında günümüzde Mithat Paşa Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'nin yan tarafında, atölyelerin bulunduğu alanda kurulur. Okul binası yapılmadan önce 11280m² lik arazi üzerinde o dönemdeki adıyla "İzmir Sahil Sıhhiye Karantina Tahaffuzhaneleri" vardır. Yani günümüzdeki adıyla bunlar karantina binalarıdır. Bu nedenle bu binaların en yakınındaki semt, Karantina olarak anılmıştır. İslahhanenin açılması kararlaştırıldığında bu binalar Urla İskele'deki adaya nakledilir ve boşaltılan pavyonlarda yüz elli öğrenci ile eğitime başlanır. Urla İskele'deki adaya da o tarihten itibaren Karantina Adası denir.

Günümüzde Mithatpaşa Caddesi üzerinde

bulunan büyük binanın inşasına "Mektebi Sultanî" (lise) binası olarak başlanır ancak 1881 yılında tamamlandıktan sonra öğrenci ve ödenek yokluğu nedeniyle bir zaman kapalı kalır. Zeminden yüksekliği on dört metre olan bina 1882 yılında "Hamidiye Sanayi Mektebi" olarak açılır. Okul yeni binaya taşındıktan sonra uygulamalı derslere "Halıcılık", "Demircilik", "Dökümcülük", "Terzilik" ve "Matbaacılık" eklenir. İslahhaneler, varlıklarını açıldıkları her şehirde halkın bağışlarıyla sürdürür. Bu İzmir'de de böyledir. Okul, 1890 yılına gelindiğinde kadrosundaki 1 müdür, 1 idare memuru, 13 öğretmen, 14 usta ve 257 öğrencisi ile Aydın Vilâyeti'nin öğretmen sayısı en çok olan okuludur. 1896 yılında kuramsal derslere "Arapça", "Farsça", "Türkçe", "Hendese" (geometri), "Tarih" ve "Coğrafya" eklenir. 1897 yılında "parasız-yatılı" öğrenci kadrosu 200'e çıkarılır ve 1890'ların sonunda beş yıllık eğitim veren okulun Türk, Rum ve Yahudilerden oluşan öğrenci sayısı 300'ü bulur. Okula gelir için tahsis edilmiş olan birkaç han, otuz kadar dükkân ve mağaza, bir çiftliğin yarı hissesi ile Balçova'daki ılıca ve Belediye gelirlerinin %2'si harcamaları karşılamaya yetmediği için zamanın İzmir Valisi Mehmet Kâmil Paşa hükümetten izin alarak bir piyango düzenler ve buradan gelen kazanç ile hem okulun harcamaları karşılanır hem de Gureba-i Müslimin Hastanesi'nin (günümüzün Devlet Hastanesi) eksiklerinin tamamlanması sağlanır. 1899 yılındaki piyangonun geliri ile çamaşırhane, helâlâr, yemekhane ve üstündeki marangozhane; 1902 yılındaki piyango geliri ile de okul önündeki dükkânlar inşa edilir.

Düzenlenen ilk piyangonun geliri okulun

bütçesinde rahatlatma sağladığı için Viyana'dan Victor Callea adlı bir müzisyen getirtilerek 80 öğrencilik Sanayi Mektebi Bاندosu kurulur. Ayrıca verilen derslere "Fransızca" da eklenir. 1906 yılında yine yurtdışından getirtilen Gros adında bir uzmanın gözetiminde "Sepetçilik" bölümü açılırsa da, üç yıl sonra kapatılır.

İzmir'in işgali sırasında okula Yunan ordusu tarafından el konulur ve "Terzilik" ile "Marangozluk" bölümlerinin az da olsa süren çalışması dışında tüm bölümler kapatılır ve öğrencileri dağıtılır. Bina, gündüzleri dışarıda çalışan kimsesiz çocukların barınmaları için kullanılır. Kurtuluştan sonra okul 75 öğrenci ile yeniden eğitime başlar. Büyük kurtarıcı Atatürk İzmir'e gelişleri sırasında okulu da 3 kez ziyaret eder. Bu ziyaretlerin ilki Atatürk'ün İzmir'e altıncı gelişine rastlayan 13 Şubat 1923 günü gerçekleşir. İkinci ziyaret yaklaşık bir yıl sonraya ve Atatürk'ün İzmir'e dokuzuncu gelişinde; üçüncü ziyaret ise onuncu gelişinde 14 Ekim 1925 tarihinde gerçekleşir. Günümüzdeki uluslararası İzmir Fuarı'nın temeli olan "Birinci Dokuz Eylül Sergisi" de 4 Eylül 1927 tarihinde bu binada açılır.

25 Ekim 1930 tarihinde İzmir'in son yüzyılda yaşadığı en büyük sel felâketinde okulun tesviye, torna ve teneke atölyelerinin duvarları yıkılır ve içeriye doluşan sular bodrum katıyla birinci katı tamamen basar. Öğrenciler mahsur kalır ve atölyelerin tamamı mahvolur. Zarar öylesine büyüktür ki, sular çekildikten sonra okulun içinden çıkarılan moloz ve çamur miktarı 4000 atlı yük arabasından fazladır. Bu olayla birlikte sanat okulunun "akşam" kısmı kapatılır. Bu olay, okulun geçirdiği büyük yangından önce yaşadığı en önemli yıkım olur. Okulun eski haline dönmesi için yapılan onarım -Vali Kâzım Dirik'in müthiş ilgisine rağmen- o yılların koşullarından dolayı beş yıl sürer. Erkek Sanat Okulu olan adı 4 Haziran 1943 tarihinde "Mithat Paşa Erkek Sanat Okulu"; 1943 yılı Temmuz ayında ise "Mithat Paşa Erkek Sanat Enstitüsü" olur. 31 Mart 1997 akşamı büyük bir yangın geçiren okul tepeden tırnağa onarılarak, aynı yılın Ekim ayında yeniden açılır.

Mithatpaşa adını taşıyan ikinci önemli yer caddedir. Konak İlçesi'nde, Saat Kulesi önünden başlayarak Narlıdere İlçesi sonuna kadar devam eden ve İzmir'in şehir içindeki aynı adı taşıyan yaklaşık 25 kilometre uzunluğunda en uzun arteridir. 1880'lerde Göztepe Caddesi adıyla açılan caddenin Cumhuriyet sonrasındaki adı İnönü iken 1951 yılında Mithatpaşa adı verilmiştir. Caddeye adı verilen Mithat Paşa, 1822 yılında İstanbul'da

Mithatpaşa

Mithatpaşa Caddesi

doğar. 1880 yılında İzmir Valiliği'ne atanan ve Sarı Kışla ile Göztepe arasındaki yolun bir kısmını açmayı başaran Mithat Paşa, 23 Mayıs 1881 tarihinde tutuklanması için gönderilen emir üzerine Fransa Konsolosluğu'na sığınır. Daha sonra yapılan duruşmalar sonunda, sürgün cezasıyla 1891 yılı Temmuz ayında Taif'e gönderilir ve orada öldürülür. Oradaki mezarından alınan kemikleri 26 Haziran 1951 tarihinde İstanbul'a getirilerek Hürriyet tepesindeki yerine gömülür.

Söz Mithat Paşa'dan açılmışken onun Kordon'daki arsasından da söz etmek gerekir. Osmanlı devlet düzeninde önemli reformlar yapmış ve asıl adı Ahmet Şefik olan Mithat Paşa 1880 yılının Ağustos ayında Aydın Valiliği görevine atanarak İzmir'e gelir ve adeta harabeye dönmüş bir şehirle karşılaşır. 29 Temmuz 1880 günü meydana gelen oldukça şiddetli bir yer sarsıntısı, İzmir'de büyük zarara yol açmıştır. Bu arada özellikle Rum eşkiyanın yağma ve soygun olayları almış

yürümüştür. Mithat Paşa göreve başladığının ikinci günü kendisine sunulan bir belgeyi okuyunca adeta çılgına döner: "Her kim, gece sokağa çıktığında üzerinde en az on mecdiye akçe ya da gümüş ve altın saat benzeri şey bulundurmaz ise, soyulduktan sonra hakaret edilecek ve dövülecektir." Hemen harekete geçen Paşa, yalnızca Konak Meydanı'nda haydut astırtmakla kalmaz, kısa zaman içinde İzmir'de polis ve jandarma teşkilâtının kurulmasını da sağlar.

Mithat Paşa, İzmir'in imarı için de oldukça çaba harcar. O yıllarda bir tek cadde bulunmayan şehirde, İç Ege'den demiryolu ile Basmane'ye getirilen tarım ürünleri ve diğer ticarî eşya Rıhtım'da bulunan gemilere çok dar sokaklardan, üstelik eşek ya da develerle taşınmaktadır. Bu nedenle Mithat Paşa, ilki Basmane Garı'ndan Kışla'ya; ikincisi de Kışla'dan Göztepe'ye iki büyük caddenin açılmasını İstanbul'a kabul ettirir. Bab-ı Âli çok geçmeden bu işten vazgeçerse de Mithat

Paşa Göztepe'ye giden yolun bir kısmını açmıştır bile.

Bu arada bir Fransız şirketi tarafından yaptırılan ve günümüzde Kordon adıyla anılan İzmir Rıhtımı, Pasaport iskelesi civarındaki bir bölümü dışında 1876 yılında tamamlanmıştır. Yapımcı şirket, doldurularak kazanılan arsaları parça parça satmaktadır. Mithat Paşa bu satış işiyle ilgilenir ve sonraki yıllarda büyük değer kazanacağını düşündüğü arsaların Türk tüccarlar tarafından da satın alınmasını ister. Ancak önerisi beklediği ilgiyi görmez. Çünkü Türk tüccarlar o dönemlerde inşaat yatırımlarına fazla önem vermemekte, üstelik söz konusu alanın değer kazanacağını da kabul etmemektedirler. Mithat Paşa bu yanlış düşüncenin önüne geçmek için şehrin önde gelen zenginlerini makamına davet ederek konuşur. Türk tüccarlara örnek olmak için de kısa bir zaman sonra arsalarından birini kendisi satın alır. Ancak Mithat Paşa'nın arsaya büyük bir yapı konduracak kadar parası yoktur, ayrıca başı İstanbul ile iyice derttedir. Nitekim 17 Mayıs 1881 gecesi "Padişah Abdülaziz'in öldürülmesinden sorumlu olduğu" gerekçeyle tutuklanmak istenen Mithat Paşa verdiği ani bir kararla Fransız Konsolosluğu'na sığınır. Daha sonra zamanın adliye nazırı İzmir'e gelerek Paşa'yı konsolosluk binasından alarak İstanbul'a götürür ve Mithat Paşa sürgün gittiği Taif'te öldürülünceye kadar bir daha İzmir'i göremez.

Paşa'nın "İzmir'de sürgün'e mahkûm edilen ailesi vali konağından kovulurcasına çıkartılır ve eşyaları pencerelerden atılır. Eşleri, çocukları ve yardımcıları perişan olur. Kendilerine bir ev buluncaya kadar çadırda yaşamak zorunda kalırlar. Mithat Paşa'nın arsası uzun yıllar üzerinde kurulan baraka benzeri küçük yapılarla kullanılır. Ancak 1908 yılında Meşrutiyet'in ilânından sonra yabancı bir şirket günümüzdeki "yap-işlet-devret" yöntemi gibi bir sistemle arsaya talip olur ve "25 yıl kullandıktan sonra aileye devretmek" koşulu ile Paşa'nın arsasına bina yapmak için ruhsat alır ve "Mithat Paşa Ferhanesi"ni inşa eder. "Ferhane" ya da başka bir deyişle "berhane"; ortasındaki avlunun iki yanında çok sayıda dükkân bulunan büyük binalara denmektedir ve İzmir'de bunlardan çok sayıda vardır. Mithat Paşa'nın büyük eşi Naime Hanım İzmir'in işgalinden bir yıl önce vefat eder ve söz konusu bina da 1922'deki büyük yangında tamamen yanarak tarihe karışır.

Yazıyı bağlarken İzmir merkezde bulunan "Paşa"lı adlardan birinin Bostanlı'da, Bostanlı İlkokulu adıyla temeli 10 Mart 1959 tarihinde atılan Mustafa Reşit Paşa İlkokulu olduğunu da eklemek gerekir.

İzmir Mekteb-i Sultanisi Futbol Kulübü 1913.

Altay'ın kuruluşu ve Ankara seyahati

Türk spor tarihinin köklü spor kulüplerinden olan Karşıyaka, Altay, Altınordu İzmirspor ve Göztepe'nin Türkiye liglerinde arzu edilen yerlerde olamayışı herkes gibi beni de üzmekteydi. Ancak 2016-2017 sezonunda Altay'ın 2. Lig'e, Göztepe Spor Kulübü'nün de Süper Lig'e yükselmesi bizler için bir tesellidir.

İzmir spor tarihi arşivine katkı sağlamak amacıyla koleksiyonumda bulunan 1900'lü yıllara ait görselleri, bilgi, belge ve araştırma notlarını KNK aracılığı ile paylaşmak ve Altay'ı kutlamak istedim. İzmirli olarak, kentimizin tüm sporcu ve kulüplerin başarılı olacağına inanıyor ve layık olduğu yerlerde görmek istiyoruz.

Tufan ATAKİŞİ

1900'lu yılların başlarında İzmir'de yaşayan Müslüman Türkler, Levanten, yabancı ve gayrimüslimler tarafından ezilen yoksul bir azınlık durumundadır. Kentte dönemin en önemli aktörü ise İttihat ve Terakki Cemiyeti (İTC)'dir. 1889 yılında kurulan, 24 Temmuz 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanına önyak olan, 1908-1918 yılları arasında kısa kesintiler olsa da devlet

yönetimine egemen olmuştur. İdeoloji olarak Türkçülüğün (Kırmızı) yanı sıra Müslümanlığı (Yeşil) benimseyip halkı Özgürlük (Mavi) sloganı ile Batı'ya dönük örgütlemeye çalışan siyasal bir cemiyettir İTC. Bu yüzden 'İttihat ve Terakki', bir siyasi örgütün olduğu kadar, bir devrin, bir kuşağın adı olarak da kabul edilir. İttihatçılar, kendinden önce gelen Genç Osmanlılar kuşağının

devamıdır ve kendilerinden 'Jön Türkler' diye de bahsedilir.

Başlangıçta devletin anayasal bir düzene kavuşmasını amaçlayan gizli bir dernek olarak kurulan örgüt; Anayasanın (Kanuni Esasi) kabul edilip II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra iktidarı denetleyen ve yöneten bir siyasi parti (İttihat ve Terakki Fırkası) halini almış ve 1912'de de iktidar olmuştur.

Mahmut Celaledin (Celal Bayar)

Balkan Muharebesi'nden sonra Yunanlar Makedonya'daki Etniki-Eterya Teşkilatı'nı İzmir'e nakletmişlerdi. Amaçları; İzmir merkez olmak üzere Bandırma'dan Fethiye'ye kadar bütün sahili Yunanistan'a ilhakı için çalışmaktır. Bu hayallerini gerçekleştirmek üzere İzmir'de faaliyete başlamışlardı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ileri gelenlerinden (Mehmet) Talat Paşa bunun üzerine nüfusunun büyük bir çoğunluğunu yabancıların oluşturduğu ve Türklerin azınlıkta olduğu İzmir'i örgütlemek için cemiyetin önemli adamlarından olan Mahmut Celaledin'i (Celal Bayar) 'Galip Hoca' kod adıyla 1911 yılında kente göndermiştir. Galip Hoca İzmir'e

geldiğinde İttihat ve Terakki'nin merkezi Konak'ta İkinci Beyler Sokağı'nda bulunmaktaydı. Bu yüzden vilayette sıkı dostluklar kurması kolay oldu. Politika, propaganda ve örgütlenme çalışmalarını yürüttü. 'Halka Doğru Cemiyeti'ni kurdu, parti görüşlerini yansıtan yine aynı adlı bir dergi çıkardı. Bu dergide Turgut Alp takma adıyla yazılar yazdı. 'Milli İktisat' politikasının uygulamaya geçirilmesi için çalıştı. Yörenin ekonomisine egemen olan gayrimüslim azınlıkların yanı sıra Türk halkının da kültürel ve ekonomik etkinliğinin artırılması çabalarına girişti. Partisinin öncülüğünde, İzmir İnas İdadisi (İzmir Kız Lisesi) açılmasına önayak oldu. Basmane'de Şimendifer Meslek Okulu'nun açılmasına yardım etti.

İzmir'de bir Milli Kütüphane kurdurdu. Kooperatifçiliği yaygınlaştırmaya çalıştı.

Bu arada İttihat ve Terakki'nin 'İzmir Kâtib-i Mes'ulü' (Genel Sekreter) olan, aslen Muşkaralı (Nevşehir) Talat Muşkara (1880-1959)'nın da katkılarıyla 1912 yılında Karşıyaka Mumaresei Bedeniye Cemiyeti kuruldu. Böylece İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilkeleri daha kolay yayılacak ve taraftar toplanacaktı.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra İzmir

Mekteb-i İdadisi'nin eğitim süresi artırıldı. Fen ve Edebiyat kollarında eğitim vermeye başlayan okul 1913 yılından sonra İzmir Mekteb-i Sultanisi adıyla anılmaya başlandı. Okulun Terbiye-i Bedeniyye dersinin başına getirilen 'Yakın Şarkın Bیلardo Şampiyonu' olarak tanınan Ermeni vatandaşı Melikyan Efendi jimnastik, eskrim ve boksun yanında futbolu da öğretmeye başladı. Okulun ilk futbol takımı 22 Ekim 1910 tarihinde Rum Pelops takımı ile bir müsabaka yaptı.

Daha sonra Celal Bayar, Bella Vista ve Punta'da (Alsancak) yabancıların çok olması nedeniyle, İzmir Mekteb-i Sultanisi'nde (İdadisi Lisesi) okuyan futbolcularla İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Türkçülük tarafı ağır basan ve logosunda Altay Dağları'nı sembolize eden Altay Spor Kulübü'nün 16 Ocak 1914 tarihinde kurulmasına da öncülük etti. Ardından güçlenmesi için para yardımında da bulunarak gelişmesini sağladı.

Gurur maçları

Özellikle işgalin ilk yıllarında İngiliz, Rum ve Ermenilerden oluşan gayrimüslim futbol takımlarına karşı Müslüman Türklerin Karşıyaka ve Altay'ın maçları adeta bir

Altay Ankara Kfilesi: Altay Takım Ankara seyahatine çıkarken. (1923) Ayaktakiler soldan: Bisikletçi Raif, Hamit, Ahmet, Burhan, Ziya, Saim, Ferit (Simsaroğlu) Hüseyin, Oturanlar (Ön Sıra): Şerif, Rifat Ahmet Moralı, Baha (Konuralp) Danyal, Hasan, (Orta Sıra): Edip (Kurmaya), Baha, Kenan, Suphi, Fethi ve Hüsameddin.

başkaldırı ve gurur maçları oluyor ve kıran kırana geçiyordu. Metropolit Hristosmos'un da karşılaşmaları izlemesi, Rum ve diğer yabancı azınlığı tezahürat yapmaya kışkırtmasına karşılık, hemen her maçı izleyen İzmir Valisi Rahmi (Arslan) Bey de sporcu ve izleyenlerin hem milliyetçilik ruhu ile Türkçülük hareketini hem de Belediye Başkanı Müftü Cevherizade Ahmet Hamdi Bey'i getirerek Müslümanlık tarafını kuvvetlendirmeye çalışıyordu. Her maçta yerini alan bando ise çaldığı marşlarla ortalığı coşturuyordu.

Vali Rahmi Bey'le işbirliği içinde olan Galip Hoca sadece siyaset değil, spor alanında da örgütlenecek mahalli oluşumların peşindeydi. O zamanlar İzmirliilerin büyük ilgisini çeken bu tür karşılaşmalar toplu buluşmalar için çok uygun ortamlar yaratıyordu. Böylece kurulan cemiyetler aracılığı ile sportif ve kültürel faaliyetler görüntüsü altında İttihat ve Terakki politikalarının yayılma, propaganda ve örgütlenme çalışmalarını yürüttü, İzmirliiler arasında bir dayanışma oluşturdu.

Türk takımı olmayan lig

İzmir'de 1899 yılında bir futbol ligi kurulmuş ve müsabakalar başlamıştı. Ancak bu lige 1912'de Karşıyaka ve 1914'te kurulan Altay kulüpleri Türk takımları oldukları gerekçesiyle kabul edilmediler. İzmir Futbol Ligi 1922 yılına kadar Türk kulüpleri kabul edilmeksizin devam etti.

Altay 1914'te faaliyete geçtiğinde kısa zamanda büyük başarılar kazandı. Hatta o devrin güçlü Rum takımı Panionios'u mağlup etti. 1915'te ise Karşıyaka da; İzmir, Trablusgarp ve Midilli kulüplerinin katıldığı bir ligde şampiyon oldu. Altay'ın diğer bir özelliği de Türk milliyetçiliği ruhuyla ortaya çıkmasına rağmen kadrosunda Türklerin yanı sıra değişik etnik kökenli futbolculara, hatta yabancılara (özellikle Alman subaylara) bile yer vermesiydi. 1916'da takımın kadrosunda Ermeni futbolcular da vardı. O devrin meşhur Ermeni futbolcuları Apetyan kardeşler, Zakaryan ve Alman subayı Schmidt kadroda yer alıyordu.

Halil Rifat (Ahmet) Morali

Mondros Mütarekesi'nden sonra Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin ilki olan İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti, Moralizade ailesinin de içinde bulunduğu bir yurtsever tarafından kurulmuştu. Moralizade ailesinin bütün fertleri Halit, Nail ve Halil Rifat Milli Mücadele'ye katılmış ve büyük yararlar sağlamıştır. Halil Rifat

ailenin en küçük çocuğu oluşu ve dönemin salgın hastalıkları yüzünden büyük bir ihtimamla büyütülmüştür. Gerek yazdığı şiirlerle, gerekse spor alanına yönelerek diğer ağabeylerinden daha farklı bir yol çizmiştir.

Halil Rifat, ibtidai ve rüştiye tahsilini Yusuf Rıza Efendi'nin açtığı Darul İrfan adlı özel okulda sürdürmüştür. Daha sonra İzmir Mekteb-i Sultanisi'ne devam ederken ailesinin isteğiyle Kızılçullu'daki Amerikan Koleji'ne geçer. Ancak 1917 yılında bazı nedenlerle kolej kapanınca Halil Rifat'ın eğitimi yarım kalır. Özel hocalardan İngilizce'nin yanı sıra Fransızca, Arapça ve Farsça dersleri alır. Bu arada İzmir Müdafaa-i Hukuk Osmaniye Cemiyeti çalışmalarını da sürdüren Rifat, İzmir'in işgali sonrası İstanbul Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin basın ve propaganda işlerini yürütmek için kentten ayrılır. 6 Temmuz 1920'de tekrar İzmir'e döner ve Antalya'dan İzmir İtalyan Postanesi'ne gelen gazetelerdeki bilgileri Milli Mücadele'den yana çalışan gazetelere dağıtır. Bu arada hamasi şiirleriyle de halkı işgale karşı mücadeleye çağırırdı.

Celal Bayar 1920 yılında Bursa milletvekili olarak Büyük Millet Meclisi'ne katıldı, İktisat Bakanlığı'na vekalet etti. 1921'de İktisat Başkanlığı'na asaleten getirildi. 1924'te Türkiye İş Bankası'nı kurma görevini üstlendi. Cumhuriyet döneminin ilk ulusal bankası olan İş Bankası, Atatürk'ün direktifleriyle İzmir Birinci İktisat Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda 26 Ağustos 1924 tarihinde kuruldu. İş Bankası, ilk Genel Müdürü Celal Bayar'ın liderliğinde iki şube ve 37 personel ile hizmete başladı. 1925 yılında İzmir ve Bursa şubeleri açılmıştır. Aynı yıl Halil Rifat Morali İş Bankası İzmir Şubesi'ne memur olarak girdiğinde aynı zamanda Altay Spor Kulübü yöneticisiydi. Aldığı eğitim ve bildiği yabancı diller nedeniyle bankada hızla yükseldi.

Altay'ın Ankara'ya spor seyahati

Halil Rifat Morali ailenin en küçüğü olması nedeniyle çocukluğu ihtimam içinde geçti. Buna rağmen hastalıklar yakasını bırakmadı. Futbol oynamayı çok sevmesine rağmen, terleyip üşütmesin diye ebeveynleri futbol oynamasına izin vermedi. Ancak ondaki futbol aşkı ölene dek devam etti. Altay taraftarlığı ile başlayan sempati onu kulübün 2. Başkan (Reis-i Sani)'liğine kadar yükseltti. Başta Celal Bayar olmak üzere Mustafa Necati,

Vasıf Çınar, Mahmut Esat Bozkurt gibi Altay kurucularının siyasete atılarak önce milletvekili, ardından da bakan olmaları, belki de Ankara'da ilk kez düzenlenen Spor Bayramı'na İzmir'in spor kulübü olarak katılmasına neden oldu.

Hakimiyet-i Milliye gazetesinde 1923 Kasım ayı başlarında bir haber yayınlanır: *"16 Kasım 1923 Cuma günü Ankara'da büyük bir Spor Bayramı yapılacak ve müsamere de muhtelif atletizm müsabakaları ile futbol maçı seyredilecektir. Bu müsamere bütün Ankara kulüpleri tarafından geniş bir program ile tertip edilmiştir. Müsamere Müdafaa-i Milliye vekili Kâzım Paşa Hazretlerinin himayelerinde olarak istasyondaki İstiklâl Spor Alanı'nda yapılacaktır."*

Hükümette önemli görevlerde olan Vasıf Çınar ve Mustafa Necati gençliğin verdiği coşkuyla kuruluşuna önyak oldukları ve Kurtuluş'tan sonra yeniden canlanan Altay'ın başkentte de tanınmasına önyak olmak için Ankara'ya davet ettiler.

Ankara'da o zamanlar spor kulübü olarak daha evvel Anadolu Sanatkarın Gücü olarak bilinen Ankara İdman Yurdu ve Muhafız Taburu kulüpleri vardı. Tesviye edilmiş bir toprak sahada müsabakalar yapılıyor ve büyük ilgi görüyordu.

Altay Spor Kulübü'nün 6-9 Kasım 1923 tarihinde, Ankara'ya yaptığı üç gün süren zorlu tren yolculuğunda Halil Rifat (Ahmet) Morali katile başkanlığı yapıyordu. O zamanlar çok geniş ses getiren bu meşhur Ankara seyahati hiç şüphesiz Türk spor alemi için dönemin en önemli spor olaylarından biri olarak kabul edilmişti. Bu hem İzmir sporuna, hem de 1924 olimpiyatlarına katılmak için verilen çalışmalara katkı sağlamış ve güçlendirmişti. Sonrasında da İzmir Spor Bölge Teşkilatı kurulmuştu.

Altay'ın on biri

Altay futbol takımı 6 Kasım 1923'de; Kenan, Hüseyin, Saim, Ziya, Baha, Danyal, Hamit (Arslan-Takım Kaptanı), Hüsamed-

din, Hasan, Edip (Genel Kaptan) ve Burhan'dan oluşan kadrosu ile 3. sınıf, vagona ısıtması olmayan, ışık bulunmayan bir posta treni ile Basmane'den yola çıktılar. Üç gün sürecek bu Ankara seyahatinde ilk durak Uşak olmuştu. Gece burada konaklanmış, kentte mum aransa da bulunamamış herkes olduğu yerde uymaya çalışmıştı. Ertesi gün güneşin doğumuyla birlikte Eskişehir'e yolculuk başlamıştı. Afyon'a varmak üzere iken yanlarına yolluk olarak aldıkları kavurma tenekesinin boşaldığı görülmüş ve Halil Rifat anılarında, "Kavurma tenekesi bomboş, Salim ile Edip bitirmişler. Bir teneke kavurma bu. Nasıl yenir? Korktum hasta olurlarsa takım eksilecek" diye anlatmıştı.

Yorgunluktan idman maçı kabul etmezler

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi 10 Kasım 1923 tarihli haberinde şunları yazıyor: "Altaylılar dün akşam büyük bir Türk bayrağını vagonlarına çekmiş oldukları halde

milli marşlar söyleyerek Ankara'ya geldiler. İstasyonda sporcular İmar Vekili Necati, İzmir mebuslarından Vasıf ve Haydar Rüştü beyler tarafından karşılanmışlardır. Misafirler otomobillerle istirahatları için hazırlanan Cebeci Hastahanesi'ne gitmişlerdir. Gelen sporcular arasında Hamit ve Danyal gibi futbol âleminde parlak nam kazanmış futbolcularımız bulunduğu gibi, sürat, mukavemet koşullarıyla, yüksek ve uzun atlama, disk, gülle atacak atletler de vardır. Ankara İdman Yurdu'nun teklif ettiği futbol idman maçını Altaylılar yorgun oldukları için kabul etmemişlerdir." Devamında; "Bununla beraber iki takım bu hafta içinde çarpışacaklardır. 16 Kasım 1923 Cuma günü büyük bir spor bayramı yapılacak ve müsamerede muhtelif atletizm müsabakaları ile futbol maçı seyredilecektir. Bu müsamere bütün Ankara kulüpleri tarafından geniş bir program ile tertip edilmiştir. Müsamere, Müdafaayı Milliye vekili Kâzım Paşa Hazretlerinin himayelerinde olarak istasyondaki İstiklâl Spor Alanı'nda yapılacaktır."

Altay Ankara'da: Ortada Vasıf Çınar, hemen solunda H. Rifat Ahmet Morali, sağında ise Hamit (Arslan-Takım Kaptanı) ve Edip (Genel Kaptan)

Altay Ankara'da (1923 Kasım) Ayaktakiler soldan: Vasıf Bey (Saruhan Mebusu) Kenan, Hüseyin, Saim, Ziya, Baha, Rifat Ahmet Moralı, Orta sıra: Danyal, Hamit, Hüsameddin, ön sıra; Haşan, Edip, Burhan.

Yarışmalar Ankara İstasyon Meydanı'ndaki İstiklal Spor Alanı'nda başladı. Altay takımı kuvvetli fakat düzensizdi, daha doğrusu teknik açıdan yetersizdiler. Yoksa müsabakaları büyük farkla kazanabilirlerdi. Atletizm yarışlarını milletvekilleri çadırdan, Ankaralı sporseverler kenardan izliyordu. Ardından yapılan o yılların popüler sporlarından halat çekme müsabakasını Altay kazandı. Bunun üzerine Vasıf Bey de coşmuş, "Benimle de yarışmak isteyen varsa gelsin!" diye bağırarak herkese meydan okumuştur. Altay takımı Cebeci Hastanesi'nde kendilerine ayrılmış bir koğuşta kalıyorlar buradan spor alanına bir kamyonetin kasasında gidip geliyorlardı. Bu da zor, yorucu ve zahmetli oluyordu. Altay ilk maçını İstiklâl Spor Sahası'nda kentin en kuvvetli takımı Ankara İdmanyurdu ile yaptı ve 2-1 kazandı.

Edip, Hasan, Burhan, Danyal, Hamit, Hüsamettin, Kenan, Hüseyin, Saim, Ziya ve Baha on biriyle sahaya çıkan; Nihat, Osman, Nuri, Galip, Sabri, Hasan, Cevdet, İhsan, Memduh, Naim, Halil ve Celâl'den oluşan Altay, İdmanyurdu karşısında oynadığı güzel futbolu ile göz doldurdu ve büyük alkış aldı. Gece Altay Kulübü şerefine verilen, Gazi Mustafa Kemal ve İsmet paşaların da katıldığı yemekte Hasan(Yanık)'ın oynadığı zeybek büyük ilgi

gördü. Altay ikinci maçını 18 Kasım Pazar günü; Mümin, Resül, Kamil, Kemal, Hidayet, Celal, Abdülkadir, Naim, Hacı Mehmet, H. Hasan, Galip, Memduh ve Seyit'ten oluşan Ankara karmasıyla yaptı. Hakem Sedat Rıza Bey'in yönettiği maç 1-1 sona erdi. Altay ekibi Ankara'dan ayrılmadan önce 29 Kasım Salı günü Anadolu Lokantası'nda verilen yemek, 30 Kasım Salı günü Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde şöyle yer aldı. "Öğleden sonra saat 4'te verilen bu ziyafette İzmir ve Ankara sporcularının yanı sıra Müdafaa-i Milliye Vekili Kâzım Paşa, Maarif Vekili Sefa, Adliye Vekili Seyyit, Mübadele, İmar ve İskân Vekili Necati, B.M.M. Birinci Reis Vekili Sabri, Saruhan mebusu Vasıf ve Celâl, Kütahya mebusu Recep, İstanbul mebusu Hamdullah Suphi, Siirt mebusu Mahmut, Bozok mebusu Salih, Menteşe mebusu Şükrü Kaya, Muhafız Tabur Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı beyler, basın mensupları ve daha birçok zevat hazır bulunmuşlardır. Ziyafet esnasında Saruhan mebusu Vasıf Bey, Altay kulübünün müessisi sıfatıyla Altaylılar namına bir nutuk söyleyerek İzmir Spor hayatının 10 senelik tarihçesini nakletmiş ve bu 10 sene mütemadiyen inkişaf eden İzmir sporculuğunun Ankara'daki kardeşleriyle bu defa vaki olan temasından gerek meslektaşlarının, gerek diğer spor hamisi

zevatın, bilhassa Altaylıların 15 gündür her türlü istirahatları esbabını büyük bir memnuniyetle temin eyleyen Müdafaa-i Milliye vekili Kâzım Paşa hazretlerinin izhar ettikleri muhabbet ve teveccühten pek çok mütehassis olduklarını beyan eylemiştir."

Ayrılık başladı

Altay kfilesi dönüşte tren ile İstanbul yolunu tercih etti. Çünkü İstanbul'da da görüşmeler yapılacaktı. Ancak takım, Ankara'dan İzmir'e döndüğünde bölündü. 26 Aralık 1923 Altınordu, Aydın seyahati sonrasında 14 Haziran 1925'de ise Göztepe'nin Altaylılar'dan ayrılanlar tarafından kurulması da ilginçtir.

Halil Rifat (Ahmet) Moralı anılarında Altay takımının Ankara seyahatinin İzmir Spor için büyük bir önem taşıdığını belirtir. İstanbul üzerinden dönmelerinin nedeni de "Burada İdman Cemiyetleri İttifakı Reisi Ali Sami(Yen) Bey'le buluştuk. İzmir olarak bizim de bu ittifakta yer almamız

Hakimiyet-i Milliye gazetesi.

gerektiğini kendisine anlattık. Bunun üzerine müracaatta bulunduk ve İzmir'de de Teknik Heyet teşkil edildi" şeklinde ifade eder.

Böylece 1923 yılının son günlerinde Türkiye Futbol Federasyonu'nun da temelleri atılmış oluyordu. Kurulan İzmir teşkilatı şu isimlerden oluşuyordu:

İzmir Bölgesi İlk Merkez Heyeti: Eski Vali Aziz Bey, Türk Sesi Gazetesi başyazarı Esat Bey, Şifa Eczanesi sahibi Ferit Bey, Spor Mütahassısı Kara Osmanzade Suat Hayri Bey ve Doktor Ethem Bey; Futbol Heyeti: Hamit Bey (Altay), Süvari Yüzbaşı Edip Bey (Altınordu), Yüzbaşı Natık Bey

(Altay), Bahriyeli Kenan Bey (Karşıyaka), Emin (Birsel) Bey (Karşıyaka).

Neredeyse yarım asırdır bir Kaf Kaf'lı yönetici ve Divan Kurulu Üyesi olarak; Süper Lig'e çıkan Göztepe ve 2. Lig'e çıkan Altay Spor Kulüplerine başarılar diliyorum.

Kaynakça:

Halit Rıfat Moralı'nın Anıları.

Hakimiyet-i Milliye gazetesi / 1342.

Muammer Öztürk, Mümkün mü Unutmak /Atadost Yayınları / 2011.

Prof. Dr. Utkan Kocatürk / Celal Bayar'la bir konuşma /25 Ekim 1985.

Prof. Dr. İnci Moralı Erefe Anıları.

Türk Futbol Tarihi Ansiklopedisi.

Fotoğraflar tescilli olup, izinsiz kullanımı 5486 sayılı yasaya aykırıdır. Ancak izin alınarak ve arşiv kaynağı belirtilerek kullanılabilir.

Altay ve Galatasaray Alsancak (Panionion) Stadi'nda, 2 Temmuz 1926.

Kimler geldi kimler geçti bu kervandan

Yıldızlar gitti kulüpler bitti

Tayyar ÖZDEMİR

Kulüpler tabanlarından gelen gençlerle uzun yıllar ayakta kalıp bün-yelerinden çıkardıkları oyuncuları dışarıya vererek ekonomilerine katkı yaptılar, bu şekilde kendilerine geçim kapısı yarattılar. Ancak bir süre sonra her şey değişiverdi. Federasyon yerli oyuncu yerine yabancı oyuncu sayısını çoğaltınca, kulüpler bir anda ekonomik çıkmaza girdiler. Artık tabandan oyuncu da çıkmaz oldu. Son dönemlerde özellikle futbolumuzda yeni bir tartışma konusu var ki bunun bir süre daha devam edeceğini söyleyebiliriz. Yıllar öncesinde bazı kulüplerin enerji harcadığı ama daha sonra olumsuz koşulların da etkisiyle unuttuğu taban çalışması şimdi tavan yaptı.

Altyapı neden unutuldu?

Yerli oyuncular yabancı oyunculardan daha pahalıydı. Yerli oyuncuların rakamlarını düşürmek için yabancı oyuncu sayısını çoğaltmak gerekiyordu. Federasyonun bu doğrultuda aldığı karara kulüpler birliği de çanak tutmuştu. Karar hızla yürürlüğe girdi. Fakat ilerleyen günlerde Dolar ve Euro'nun hızla artması kulüpleri zor duruma soktu. Borçlanan bazı kulüpler UEFA kararıyla ceza bile aldılar. Sonuçta altyapı tamamen unutulup yabancı oyuncularla zaman tüketildi. Kulüpler altyapıya önem vermek gerektiğini geç de olsa kavradılar ve böylece tekrar eskiye dönüş başlamış oldu.

Milli Takım çıkmazı

Yerli oyuncuların takımlarda azalması Milli Takım için de iyi olmadı. Primlerin ödene-memesiyle ilgili çıkan gazete haberleri Milli Takım'ı iyice yıprattı, oyuncular ile teknik direktör arasındaki huzursuzluk gittikçe derinleşmeye başladı. Zira Milli Takım'da bulunan akıllı uslu birkaç oyuncu 'koyunun olmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi' derler ya aynen böyle bir duruma geldi.

Yıldız oyuncular

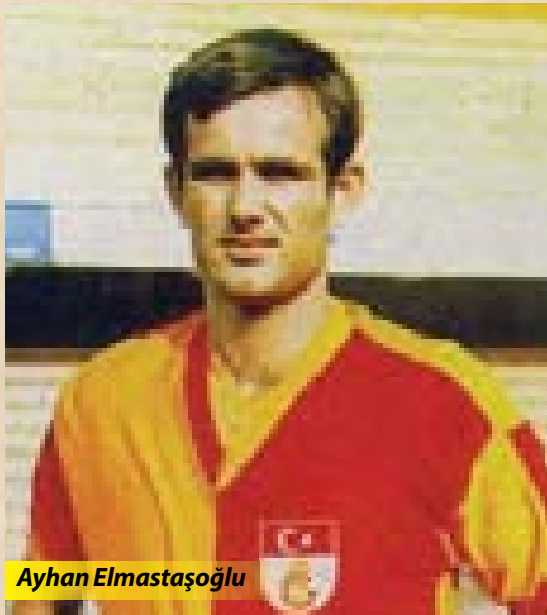
1955'li yıllarda Türkiye'nin her köşesinden iyi oyuncu çıkardı. Hatta bazı bölgelerde

Alpay Özalan

Güncan Berk

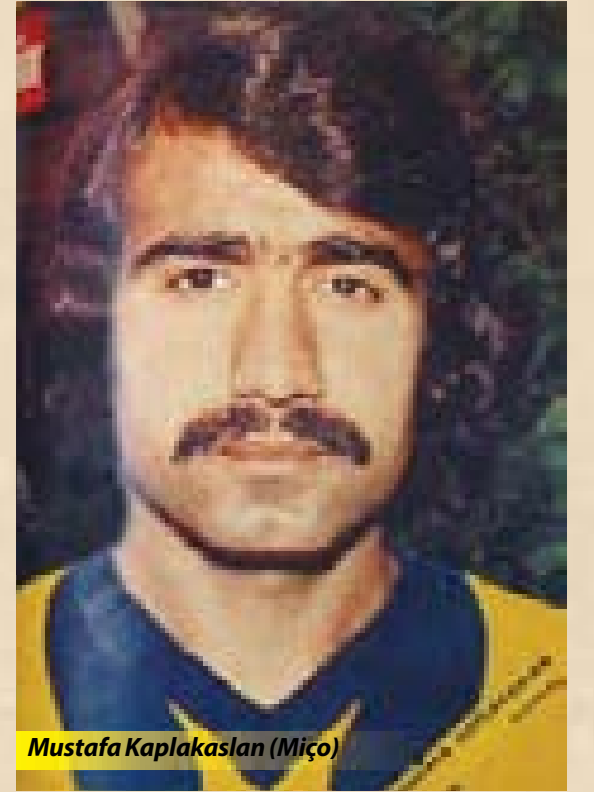
Ayhan Elmastaşoğlu

Doğan Akı

futbol diğerlerinden çok daha önce bilindiğinden ilgi de fazlaydı. İzmir bu bölgelerin başında geliyordu. Ancak bu yazıdaki konumuz ülkemizde futbolun nasıl yaygınlaştığı değil. Bu yazımda tabandan gelen oyuncuların Türk futboluna verdikleri katkı ve yıldız oyuncu olma yönündeki çalışmaların ilk adımının nasıl ve nerelerde atıldığıdır.

İzmir'de Altay kulübü başta olmak üzere Göztepe, Altınordu, Karşıyaka ve İzmirspor bu alanda dev adımlar attılar. Kentin sokak ve caddeleri yanında boş olan arsalarla zamanın çocukları vakit geçirmek amacı ile topun peşinden koşarlarken farkına varmadan tekniklerini de geliştirdiler. Bu arada İzmir kulüpleri de 'Amatör Takım' adı altında semtin çocuklarından oluşan takımlar yarattılar. Böylelikle gönüllü insanların liderliğinde altyapı oluşturulmuş oldu. Bu takımda sivrilenler bir süre sonra A takımlarda oynatılıyordu. O yıllarda kulüplerin bün-yelerinde yer alan oyuncuların amatör lisans ile oynamalarının karşılığında; iki çuval pirinç, iki çuval şeker veya yıllık ya-

Mustafa Kaplakaslan (Miço)

kacak kömür aldıkları hep anlatılırdı. 1955'li yıllardan sonra parasal kazanç gündeme gelmeye başladı. Yine de bugünkü oyuncu kazançları ile mukayese edilemeyecek kadar az para kazanırlardı. Takımlarını çok sevdikleri için de sürekli fedakarlık yaparlardı; formalarını, şortlarını tozluklarını kendi evlerinde yıkatırlar ve maça öyle gelirlerdi. Kısacası tam bir amatörlik vardı.

Üç büyüklere transfer olmak önemli

Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş'ta oynamak isteyen oyuncular çoktu. Zira bu

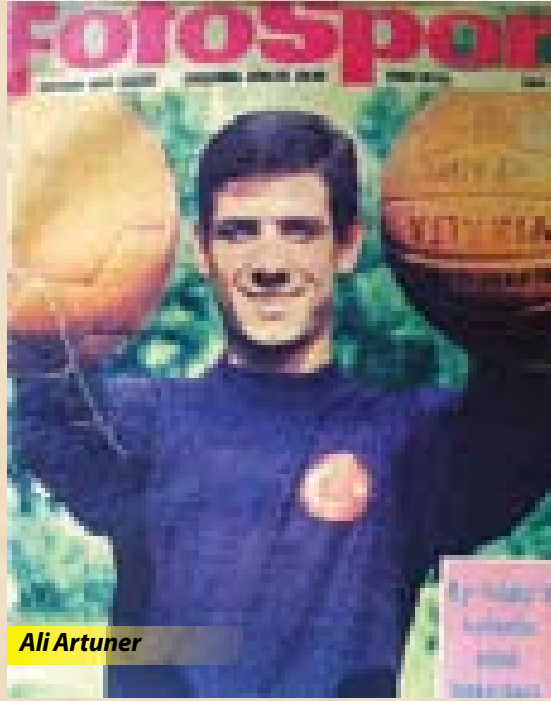
Arif Kocabiyik

takımlar, o yıllarda da dikkati çekecek kadar paralıydılar. Bu takımlar da kadrolarına yıldız oyuncu almak durumundaydılar. Fenerbahçe, Beşiktaş ve Galatasaray'a transfer yapmak önemliydi. Bu takımlara giden oyuncunun radyolarda adı duyulur, gazetelerde boy boy fotoğrafları yer alırdı. Yani dikkat çekerdı ve şöhretli bir oyuncu olma yolunda ilerlerdi. Şöhret olmayı kim istemez ki? Nitekim dönemin en etkili iletişim araçlarından olan gazeteler her maçı yazarlar, o maçın analizini yaparak oyuncuları tanıtırırdı. İzmir ve Ankara'daki gazeteler yereldi, ancak belli bir yöreye hitap ediyorlardı. Oysa İstanbul gazeteleri ve radyoları yurt genelinde etkiliydi. O yıllarda maçları anlatan spikerler, maç analizi yapan radyolar hafta sonu maçlarda kritik yapan gazetecilerin tümü İstanbul'daydı. İzmir, Ankara ya da başka şehirlerden gelen oyuncu bu ortamı bildikleri için kendilerine gelen olumlu bir teklifi kabul ederlerdi. Kısacası o yıllarda da İstanbul ve takımları çoğu yıldız adayı oyuncular için büyük bir şans gibiydi. Bu nedenle yıldız adayı oyuncular bu üç takımın bünyesinde olmak için adeta yarış eder, girenler de orada kalmak için büyük gayret gösterirdi.

Kulüplerin altyapılarında yetişen yıldız oyuncular kadar, onları yetiştirenler de önemlidir. O günlerden bu günlere İzmir'den 'Üç Büyükler'e kimler kimler transfer olmadı ki...

İzmir'den İstanbul'a yıldız oyuncu transferinin baş mimarı Altay'dır.

Altay'dan Beşiktaş'a giden futbolcular; Gürkan Berk, Faik, Doğan Akı, Kaya Köstepen, Bora, Alpay Özalan, Miço Mustafa (Kaplakasan), Mithat Mıhçı ve İbrahim Akın'dı.

Ali Artuner

Ogün Altıparmak

Fenerbahçe'ye giden futbolcular ise; Numan Okumuş, Miço Mustafa, Erol Togay, Toprak ve Ümit idi. Galatasaray'a giden oyuncular da; Erol Kaynak, Ayhan Elmastaşoğlu, Bekir, Ali Yavaş, Yılmaz Yavman, Feridun, Mustafa Denizli, Mustafa Turgat ve Semih idi.

Göztepe'den yetişen ve İstanbul'un yolunu tutan oyuncular da vardı. Beşiktaş'a giden oyuncular; Önder, Ali Artuner, Nihat Yayöz ve Bülent idi. Galatasaray'a gidenler ise; Bahri Altıntabak ve Talat Özkarslı idi. Seracettin Kırklar, Fenerbahçe'ye giden tek futbolcuydu.

İzmirspor'un ünlü kadrosundan İstanbul'a Beşiktaş'a uçan oyuncular; Güven Önüt, Nedim, Rahmi ve Mustafa'ydı. Galatasaray'a gidenler ise; Metin Oktay, Cenap, Hamza, Ertunç, İsmail ve Arif Kocabiyik idi. Fenerbahçe'ye gidenler de; Bülent Buda, Arif Kocabiyik, Bahattin ve Cevdet idi.

Metin Oktay

Altınordu'dan da üç büyük takıma gidenler olmuştu. Aydoğan ve Cenap; Fenerbahçe'ye giden futbolculardı. Ekrem, Beşiktaş'a transfer olmuştu, Mustafa Özgenç ise Galatasaray'a...

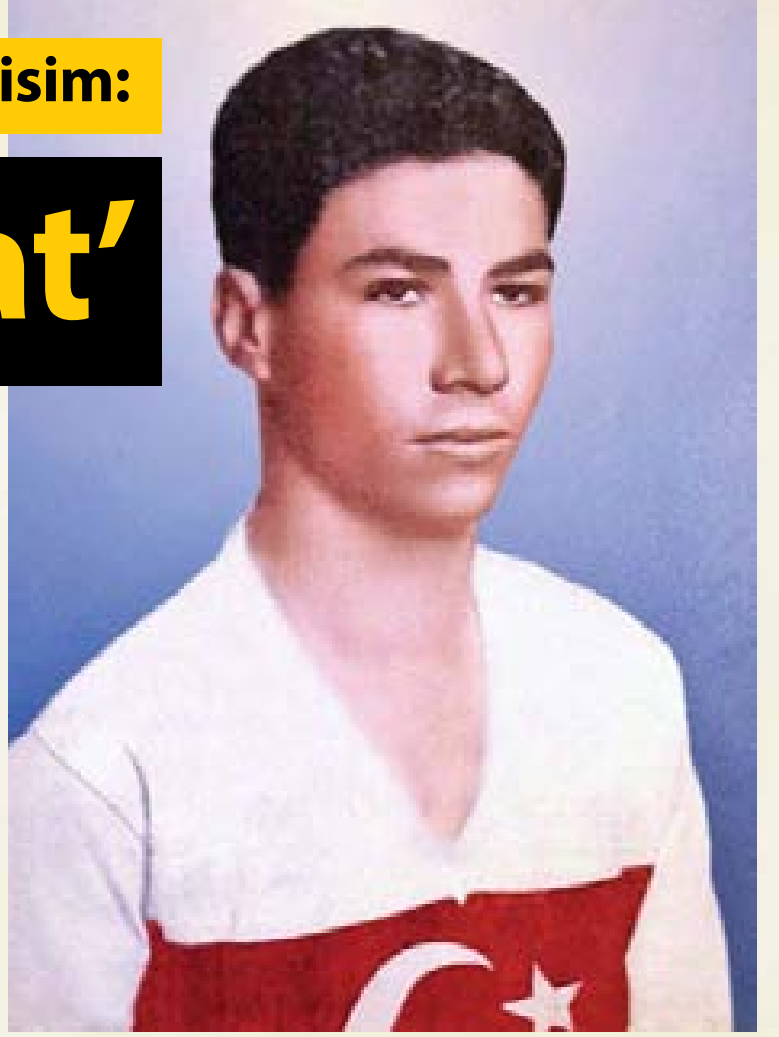
Karşıyaka'dan da özellikle 1959-1960 sezonundan sonra kadrodan ayrılanlar olmuştu. Bu ayrılığın en çarpıcı ismi de Ogün Altıparmak'tı. Mustafa'nın ardından Ahmet Tuna ve Yusuf Galatasaray'a transfer oldular. Bu arada İzmir Mahalli Ligi'nde mücadele eden ancak daha sonra kapatılan Yün Mensucat takımından Beşiktaş'a giden Sabri de transfer kervanına katılanlar arasındaydı. Kısacası altyapılarını daha güçlü hale getiremeyen ve önemli bir gelir kaynağını kurutan akıl bezirganları, İzmir takımlarının bu hale düşmelerine sebep olmuşlardır. Şimdi yıldız oyunculara hasret kalan bölgenin tesisler konusundaki yetersizlikleri de futbolun ilerlemesinde önemli bir engeldir. Zamanın neler getireceğini tahmin etmek hiç de zor olmasa gerek.

Göztepe'yi efsane yapanlardan bir isim:

'İngiliz Nevzat'

Sarı-kırmızılı ekibin Avrupa Kupaları'nda fırtına gibi estiği dönemde her takımdan özel seyircisi olan futbolcuydu kendine özgü stiliyle Nevzat Güzelırmak...

Tam 17 yıl formasını kuşandı Göztepe'nin, 40 kez de milli olma onurunu yaşadı.

■ Atilla KÖPRÜLÜOĞLU

İzmir'in Kahramanlar semtinin kulübü Çayırlihahçe'de futbolla tanıştı Nevzat Güzelırmak. Daha 16-17'sindedir. Bir yandan Namık Kemal Lisesi'nde okumaktadır. Okul takımının da asıdır Ali Artuner, Ertan Öznur ve Galatasaray'da ünlenecek Ayhan Elmastaşoğlu (Yavru) ile!

Abbas Göçmen ise futbolcu keşfetmede çok önemli futbol adamıdır kentte. Nevzat'ı da gölge gibi izlemektedir. 'Futbolun Süvarisi' Teknik Direktör Adnan Süvari'nin de en yakınındaki isimdir. Aynı zamanda Göztepe Genç takımı'ndan da sorumludur. Bir yetenek avcısıdır!

1966-1967-1968'lerin Efsane Göztepe'sinin nüvesinin oluşmasında katkısı küçümsenemezdi.

Uzatmayalım...

Bugünkü Atatürk Spor Salonu'nun bulunduğu yerdeki Halk Sahası'nda bir Çayırlihahçe-Göztepe maçında iki gol de atınca Nevzat'ın Göztepe'ye transferini gerçekleştirdi Abbas Hoca.

Nevzat Güzelırmak bundan böyle 17 yıl aralıksız hiç çıkarmayacağı formayı kuşanmaya başladı.

Orta alanda oynuyordu. Adnan Süvari'nin gözdelelerinden.

Milli Takım Teknik Direktörü olduğunda da Ay-yıldızlı kadroda ilk on bir topçusuydu!

Nevzat Güzelırmak, Türkiye için ilklerin

takımı Sarı-kırmızı armadanın vazgeçilmeziydi.

Avrupa Kupası'nda çeyrek ve yarı final oynandı Göz-Göz!

Ligin büyükleri için de çetin çevizdi. İzmir deplasmanı hepsini ürkütürdü.

Kısacası Anadolu ihtilalinin öncüsüydu 1925 Armalı!

Tüm yurdu sevince boğan galibiyetlerde; Kedi Kaleci Ali Artuner, Papi Mehmet, Çarlı Çağlayan, Taşkafa Hüseyin, Tireli B. Mehmet, Vazo Nihat, Tomi Ertan, Kaynana-Kestane Kaptan Gürsel, Buldozer Fevzi, Bombacı Halil, Ceyhan Yazar, Aliço Ali İhsan ile İngiliz Nevzat'ın da imzası vardı.

Peki neden 'İngiliz' lakabı takılmıştı Nevzat Güzelırmak'a?

O yıllarda Meslek ustam Okan Yüksel'e verdiği röportajda şöyle anlatır Güzelırmak:

"Herhalde futbol stilim yönünden takmışlardır İngiliz'i bana.

Gerçekten gerek fizyonomim gerekse top oynayışım ile İngiliz futbolcularının andırım. Belki de arkadaşlarım ve futbolseverler bu nedenle İngiliz diyorlardı.

Bir de yönetici David Franko bir maçta attığım uzun pastan sonra şeref tribününde ayağa kalkıp, 'Aslanın benim. İngiliz gibi oynuyor' demiş."

Okan Usta eklemiş yazısının sonuna:

"İngiliz bir başkaydı. Yiğit; lakabıyla anılır!"

İlk kez ülkesini bir Macaristan maçında

temsil etme gururunu yaşayan İngiliz Nevzat, tam 40 kez milli formayı giymiştir.

Dolayısıyla Türkiye Futbol Federasyonu onu 25. kez milli olduğu Çekoslovakya maçı öncesi (1967) gümüş madalya ile ödüllendirdi.

'İngiliz' dışında Milli Takım'a çağrılanlar arasında; Fevzi Zembem ve Ali Artuner de yer alırdı!

En samimi arkadaşı da rahmetli takım kaptanı Gürsel Aksel'di.

13 yıl boyunca kamplarda oda arkadaşındı. Ağabeyi, en büyük sırdaşıydı Kaptan!

Aksel de şöyle aktarmıştır samimiyetin başlangıcını:

"Göztepe Stadı'nda idmandaydık. İlk geldiği gündü, antrenmana çıkıyordu. Baktım, sarı bir oğlan altında siyah şortu, üzerinde sarı-kırmızı forma, koşarak geliyor. Birden kanım ısındı işte."

1966'da Sovyetler Birliği'ni 2-0 yendiğimiz ve futbol tarihimizde 'Moskova Zaferi' olarak ünlenen maç, Nevzat Güzelırmak'ın unutulmazları arasında yer alır.

Dinyakos'tan Orhan Berent'e şöyle anlatır o maçı:

"Turgay Şeren'in elli birinci maçıydı. Jübile-sine, Ali ve Fevzi'yi çağırmıştı. B. Almanya maçından sonra Moskova'ya gittik. Maça yine Turgay Abi'yle başladık. Ben Ogün'e derinlemesine bir pas attım. Ogün süratli bir oyuncuydu, sağ kulvarda oynuyordu. Topu çizgiye kadar taşıyıp geri çıkardı ve Fevzi golü attı. Sonra Turgay Abi sakatlandım diyerek çıktı, yerine bizim Ali geçti kaleye. İkinci devrenin başıydı; isimleri hiç unutmuyorum, Sabo diye bir oyuncuları vardı. Önümde bir hareket etti, yirmi pas civarı, ceza sahasının üstünde fevkalade bir şut çekti. Top doksana doğru gidiyordu, Ali o topu çıkardı.

(...) İkinci golü bizim Faruk Karadoğan sol kulvardan sağ iç koridoruna doğru çok uzun bir orta yaptı. Ayhan gelen topa bir çaktı, tam aksi köşeden doksana giden süper bir gol oldu.

(...) Hiç unutmuyorum Lev Yaşin, o da rahmetli oldu, dünyanın en büyük kalecilerinden biriydi. Sonradan ayağını kesmişlerdi... Yaşin maçtan sonra kravatını takmış, giyinmiş kuşanmış, o dev gibi yapısıyla bizim soyunma odasına girdi. Bize Türkçe, 'Tebrik ederim Türkler' dedi ve bizi alkışladı. O büyük centilmence davranışı hayatım boyunca unutmam."

22 Kasım 1967'de Fuar Şehirleri Kupası 2. Turu'nda Atletico Madrid'i 3-0'la geçtikleri maç da İngiliz Nevzat'ın unutamadıkları arasındadır. Gürsel Aksel ve Bombacı Halil'in golleri de.

Hele Halil'in turu getiren 90. dakikada füzisini!

Mağrur İspanyollar'ın Alsancak Stadi'ndan nasıl dövüne dövüne çıktıkları, hakemi kovaladıkları hafızasından çıkmaz. Gürsel Aksel ve Bombacı Halil'in golleri de! Avrupa Göz-

tepe'yi tanırken 8 ay sürececek bir rahatsızlık geçirir Nevzat. Sadece Göztepe, İzmir, Türkiye değil, Avrupa bile yanıtı aramaktadır: "Hani benim İngilizim nerede?"

Devamını yine Okan Yüksel'in yazdığı 'Efsane Göztepe'den (Konak Belediyesi Kültür Yayınları-2015) aktaralım:

"Direncidir Nevzat, inançlıdır Nevzat, daha kramponlarını çıkarıp duvara asacak yaşta değildir. Yener rahatsızlığını. Kendi için, Göztepe için, İzmir için, Türkiye için yener. Ve bir gün Göztepe forması ile ilk antrenmanına çıkar İngiliz.

Bilen bilir ya, ben bilmeyenler için söyleyeyim. Hava Harp Okulu o dönemler Güzel-yalı'dadır. Mavi göklerin delikanlıları da bir hayli Göztepelidir. Üst düzey uçuşları da Çiğli Üssü'nden yaparlar. İşte o gün... İşte Nevzat'ın rahatsızlığını yenip ilk idmana çıktığı gün... İşte İzmir'in, Türkiye'nin gazetecilerinin, foto muhabirlerinin, Güzelyalıların, Göztepelilerin, Altınorduluların, Karşıyakalıların, İzmirsporluların, Altaylıların, forma rengi gözetmeksizin İngiliz Nevzat'ı sevenlerin toplandığı o gün, birden T38 jetleri gözükür göklerde...

Eğitim uçuşlarını Çiğli'de yapması gereken 'Gökyüzü Harbiyelileri' Milli Takım'ın, Göztepe'nin hasılı futbol alanlarının bu güzel insanı için Güzelyalı semalarında uçma izni almışlardır komutanlarından.

Gökyüzü birden sarıya, kırmızıya, sarı-kırmızıya boyanır.

'Gökyüzü kahramanları' Nevzat Güzelırmak'a "Hoş geldin" uçuşları yapmaktadır.

Gökyüzü gökyüzü olalı futbol alanlarında böyle sevgi gösterisi görmemiştir!"

1975'te futbolu bırakır ama kopmaz. Teknik adamlık yapacaktır. Bob Marley'in dediği gibi futbol parçasıydı!

Genç Milli Takımlar Sorumluluğu'nu üstlenir. Liglerde yıllarca çeşitli takımlarda çalıştırıcılık da yapar. Kayserispor'u şampiyon yapar Nevzat Güzelırmak.

O futbol için doğmuştu. Meşin yuvarlağın ayağına çok yakıştığı futbolcuydu İngiliz Nevzat.

Göztepe'de destanlaşan isimlerin başındadır.

Yazmak için ideal ortam

Yazarevi oldukça zevkli döşenmiş. Böylece hem kullanışlı, rahat bir ev hissi verirken hem de koruduğu tarihi dokusuyla hayal gücünü harekete geçirecek bir ortam sunuyor. Giriş katta; Tarık Dursun K. anısına döşenmiş, yazara ait eşyaların, kitapların da bulunduğu oda ara ara yazarla yarenlik ettiğiniz hissi veriyor.

Pelin BUZLUK

Öykü yazma uğraşını geceleri sürdüren biriyim. Gündüz imgelemim geceki kadar işlek değil ya da ben öyle düşünüyorum. İnsan kendisi hakkında çoğunlukla ezbere konuşur, yaşadıkça değişip dönüşüyoruz aslında. Bazen çıktığımız yol bize esenlik vermiyorsa bile bir engelle karşılaşmadıkça yeni yollar için cesaret bulamayabiliyoruz. Mühendis olarak çalıştığım görevimden ihraç edilmemle birlikte evde başka ufak işler yapmaya başlamıştım. Önceleri günün farklı zamanlarında yazabilmek için kendimi zorluyordum. Ancak ihraç edildikten sonra geceler yeniden benim oldu. Sabah altı buçukta kalkmam gerekirken, o saate doğru uymaya gittiğim bile oluyor.

Böyle bir zamanda sevgili Ahmet (Büke), Tarık Dursun K. Yazarevi'ne konuk olmamı önerdiğinde hem tarihi bir köşkte kalacak olmanın hem de geceleyin olduğu kadar gündüzleyin de kullanışlı sayılabilecek bir sürede yazma fırsatının heyecanını duydum.

Yazarevi oldukça zevkli döşenmiş. Böylece hem kullanışlı, rahat bir ev hissi verirken hem de koruduğu tarihi dokusuyla hayal gücünü harekete geçirecek bir ortam sunuyor. Giriş katta; Tarık Dursun K. anısına

hazırlanmış, yazara ait eşyaların, kitapların da bulunduğu oda ara ara yazarla yarenlik ettiğiniz hissi veriyor.

Yatak odasının içinde, odadan kemerle ayrılan bölümdeki yazı masası gece yazanlar için ideal. Konuklarının katkılarıyla da oluşmuş küçük kütüphanede Ece Ayhan'la, Tezer Özlü'yle karşılaşmak oldukça sevindiriciydi. Ayrıca karşıdaki oturma odasında kitap okumak, defterdeki notları toparlamak, televizyon seyretmek için kullanılabilecek rahat bir koltuk var. Yazdıklarını başucu filmleriyle besleyen ben gibiler için DVD oynatıcı bile var bu odada. Maalesef yazma uğraşıma eşlik eden, sevdiğim ve tekrar tekrar izlediğim

filmleri yanımda getirmeyi akıl edemedim ama... Hemen her odada, hatta mutfakta bile yazmak için uygun ortam var. Ev bir bütün olarak okuma yazma uğraşı içinde tutuyor konuyu.

Şu günlerde hava aşırı sıcak. Akşam sekizden sonra deniz kenarına inmek çok iyi geliyor. Yazarevi'nin bulunduğu sokak merdiven. Araç geçmediği için epey sessiz. Mahalle de çok gürültülü değil zaten. İnsanlar sıcak, yardımsever. Kedileri beslemeye de başladysanız giderek evi sahiplenir hale geli-

yorsunuz. Böylece Tarık Dursun K. Yazarevi'nde 28 Haziran - 10 Temmuz 2017 tarihleri arasında hiç unutmayacağım bir konaklama ve yazma deneyimim oldu. Şimdi bu yazıyı da üst kattaki yazı masasında kaleme alıyorum.

Genellikle gündüzleri çeviri yaparak, geceleri öykü çalışarak geçiyor. Yazarevi'nde İzmirli yazar arkadaşlarımı ağırladığım da oldu. Kahvaltı yaptık, köşkün ufak terasında kahve içtik, akşamları gü-

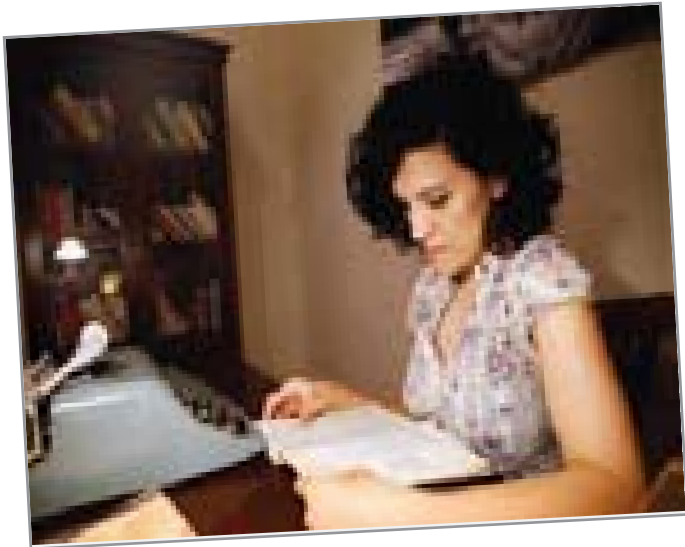
hemen hızlı bir duş almak, kısa bir yürüyüşe çıkmak, bazı akşamlar Alsancak'a kadar gidip birkaç arkadaşı görmek, sonra koşup yeniden eve kapanmak... Böylece yazmak için aradığım yuva hissi, rahatlık da geldi.

Tesadüfen, kurmaya Ankara'da başladığım, bir konakta geçen öyküm için köşkün atmosferi bulunmaz nimet oldu. Özellikle geceleri, ışığı azalttığımda bu yüz elli yıllık köşkün belleği de imgelemim için yardıma koşuyor sanki.

Anmadan geçemeyeceğim, 30 Haziran'da Kabuk Kitabevi'nde imza etkinliği düzenlendi. Sıcğa ve Cuma günü mesai saatleri içinde kalan görece erken bir vakitte olmasına rağmen yoğun geçti, kitabevine imza için getirilen kitaplar tükendi. Birçok yeni insanla tanışma fırsatı buldum. En güzel ve dolu geçen imza günümdü diyebilirim. Sahiden enerji vericiydi İzmirliyle buluşmak.

Konak Belediyesi'nin kültür ve sanata verdiği önem, İzmir'de etkinlik sayı ve çeşidinin artırılması, kültür ve sanat etkinliklerine erişimin kolay ve sık hale getirilmesinin yanı sıra, genel olarak memleketteki kültür ve sanata bir katkı sunmak amacıyla da genişlemiş oluyor yazareviyle. İzmir, başka şehirlerde yaşayan yazarları Yazarevi'nde ağırlayarak edebiyata önemli bir destek sunuyor. Kendi adıma, burada başka bir hava soludum, köşkün saran ve sessiz ortamında kapanarak, yazmak için yeniden cesaret buldum.

Belediyenin sanat ve kültür etkinliklerine yaklaşımını geliştirdiği ve yaygınlaştırdığı, İzmir'i giderek daha sanatsever bir şehir haline getirdiği için başkan Sema Pekdaş'a ve burada kaldığım süre boyunca her türlü konuyla, karşılaştığım ufak aksaklıklarla içten bir şekilde ilgilenen Kültür İşleri'ne, gelip evde benimle röportaj yapan, çok güzel fotoğraflar çeken Basın Yayın emekçilerine de teşekkür ederim.

zel, alçakgönüllü masalar kurduk, rakı içtik. Birkaç gün içinde evdeki gündelik rutine alıştım. Çay demlemek, masaya hızlıca dönebilmek için öğrenci evinde bulunacak türden pratik yemekler yapmak, hemen ardından bulaşık yıkayıp ortalığı toparlamak, yeniden rahat yazı masasına ya da koltuğa dönmek, uyanmak için kahve hazırlamak,

115 yıl önce İzmir

Alman gazeteci, yazar ve tiyatro eleştirmeni Alfred Kerr, 1902 yılının Haziran ayında gerçekleştirdiği İzmir ziyaretini, daha sonra çıkardığı bir kitabında anlatmıştır. Kerr yazısında, o zamanlar İzmir’de gördüğü ilginç sahneleri betimliyor. Özellikle de İzmir’in servilerine ve İzmir’in nargile kültürüne değiniyor.

Hüdaî ÜLKER

Alfred Kerr, 1867 yılında Breslau’da doğdu, 1948 yılında Hamburg’ta öldü. Öğrenimine Breslau’da başladı, Berlin’de devam etti ve Halle’de doktoraasını tamamlayarak ‘Felsefe Doktoru’ unvanını aldı. Kerr, 1933 yılına kadar çeşitli gazetelere tiyatro eleştirileri yazdı. Kendi döneminin en önemli tiyatro eleştirmeniydi. Önceleri Berlin’den Breslau gazetesine ‘Berliner Briefe’ (Berlin Mektupları) başlığı altında tiyatro üzerine yazılar yazdı, sonra Berlin gazetelerinde çalıştı. Alfred Kerr, ölümüne kadar 20 kitap çıkardı, ölümünden sonra da birçok kitabı basıldı. Alfred Kerr’in aşağıda çevirisini sunduğum İzmir üzerine olan yazısı, ‘Smyrnas Zypressen’ (İzmir’in Servileri) ismini taşıyor:

“Türk mezarlarının çürümüş duvarları arındaki dev gibi serviler güzel görün-

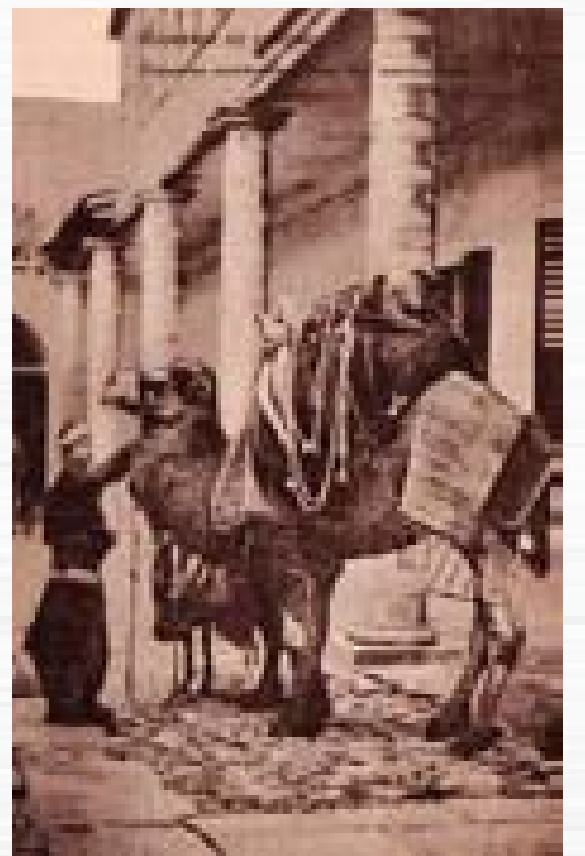
Alfred Kerr

yorlar, fakat insana iç sıkıntısı veren açık bir uyarı gibi duruyorlardı.

Bu yüksek, kalın ve siyah sonsuzluk ağaçları sessizce göklere yükseliyordu. Servileri daha önce Güney İtalya’da görmüştüm. Ancak İzmir’in bu yaşlı ağaçları karşısında İtalya’dakiler pek çelimsiz duruyordu. İzmir’deki serviler, yükseklerle çıkmış uçlarından, kayalıklarla çevrili körfezin dalgalı sularını izliyordu. Harika büyüklükteki vahşi İzmir Körfezi’nin suları mutlaka bu şehrin tüm pisliğini alıp götürüyordu.

Sonraları yaşamımın bir parçası olan, çok sevdiğim ve bu güne değin bırakmadığım nargileyi ilk kez İzmir’de içtim. Önce İstanbul’da bir nargile satın almıştım, daha sonra iki tane daha aldım.

Doğu’da nargile’nin en çok içildiği şehrin İzmir olduğunu gördüm. Her kahvehanede

müşterinin önüne, içine metal bir boru sokulmuş, su ile dolu bir şişe getiriyorlardı. Metal boruya şahane renkleri olan, uzun bir hortum eklenmişti, hortumun ucunda da bir amber ağızlık vardı. Nargilenin en

yukarısında bulunan ızgaraya benzer bölüme İran tütününü yerleştirilmişti ve tütünün ortasında bir kor parçası yanıyordu. İnsan nargilenin ağızlığından bir nefes çekince, şişenin içindeki sudan geçen İran tütününün narin kokusunu hissediyordu.

Afyon gibi uyuşturucu, esrar gibi zararlı değildi, sigaradan daha hafifti. İnsanı rüya görmeye teşvik ediyordu. Ama uyanırken görülen bir rüyaydı bu. İnsan yorgunluğunu atıyor, varlığında güçlü bir keyif ve rahatlık hissediyordu.

Geri döndüğümde evde nargilemi kurdum, harika oldu. Yeşil kadife ile kaplanmış kırmızı deriden hortumu, beyaz ve sarı karışımı amber ağızlığı, taşlama ile şekillendirilmiş şişesi ve en üstte, bir kor parçasının yaktığı Şiraz tömbekisi. Şişenin içindeki gri renge dönmüş sudan süzülen tütün kokusu odayı dolduruyordu. Nargileden çıktıkça suyun fokurtusu duyuluyor, o an insan kendini bambaşka bir dünyada hissediyordu.

Nargilemin marpucu

İzmir'de tercümanla birlikte bir Asyalılar kahvehanesine gittim. Burası Müslüman mahallesinde bir yerdi ve sandalyeler yokuş yukarı çıkan sokağın ortasındaydı. Yeşil bir ağaç, dallarıyla her yeri örtüyordu. Bir nargile rica ettim, tercümanım içeriye ısmarladı. Bu sırada benim için bir sorun

bir bardaktan benim de içtiğimi söyledi. Ben de: 'Ama o bardaklar yıkanıyor' dedim. Sonra bana yardımcı olmaya çalıştı. 'Ağızlığı kendi mendilimle sileyim' dedi. Cebinden siyah ve çok kullanılmış bir bez parçası çıkardı, bununla silmeye çalıştı. 'Bırak' diye bağırdım. Masadaki şeftali suyu dolu bardağı alıp ağızlığa döktüm. Sonra bir köşesinde kalp işlemesi bulunan temiz mendilimi çıkardım ve ağızlığı temizledim, sonra da nargileyi içmeye başladım.

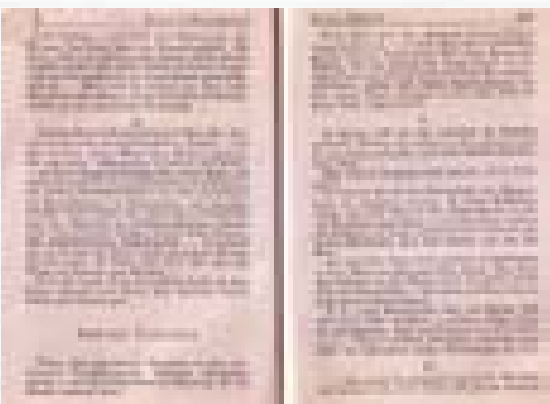
Hesap bir kuruş

Tercüman, Almancadan çok Fransızca biliyordu. Konuşurken Almanca ve Fransızca karışık konuşuyordu. Sorularıma bazen Almanca, bazen de Fransızca karşılık veriyordu. Nargilenin etkisini sorduğumda; bu soruya vereceği cevabın Fransızcasını ya bilmiyordu veya bana nezaket olsun diye Almancayı tercih etti ve "Sarhoş eder" karşılığını verdi. Türk kahvehanesinde hesabı istedim. Tercüman bir şekerli kahve içmişti, benim ise bir şeftali suyu, bir de nargile borcum vardı. Hepsinin fiyatı bir kuruş tuttu, Alman parasıyla on sekiz buçuk fenik. Tercüman bahşiş vermek zorunda olmadığımızı söyledi.

Çevremde türbanlı adamlar oturuyordu. Beyazlaşmış sakalların çevrelediği kahverengi Asya tipi yüzleri vardı ve harika bir görüntüyüdü. Herkes yeşil ağacın altında, Avrupalılar gibi sandalyede oturuyordu. Bazıları da bacak bacak üstüne atmış bankta oturuyordu. Uzakta bulunan pazardan anlaşılmayan ahenkli sesler duyuluyordu. Her iki tarafı da yüklü develer sallana sallana sokaklardan geçiyordu. Hepsi birbiriyle ince bir kayışla bağlanmış, gayet uysalca arka arkaya gidiyorlardı ve tüm kervanı önden giden bir eşek çekiyordu. Develerin bu düzendeki yürüyüşlerini daha sonra çok gördüm. Bu develer dağları aşarak Bursa'ya ve Suriye'ye gidiyordu.

Kervanlar, 'Deve Köprüsü' yanındaki kervansarayda mola veriyorlardı. Avrupalılar buralara sadece gündüz geliyorlardı. Akşamları da Endülüs'ten, Yunanistan'dan, Çerkezistan'dan ve Ermenistan'dan gelen dansözleri izliyorlardı.

İzmir'in eğlence yerleri ve deve barınakları siyah sonsuzluk ağaçlarıyla kuşatılmıştır; yani çürük mezar duvarları ardındaki servi ağaçlarıyla, insanı derin düşüncelere sokan hüznü bir uyarı gibi. Ve düşündüm ki, bu servi ağaçlarının altında yatan ölümler bir daha kalkmayacaklar."

çıkmişti. Refakatçime, nargilenin ağızlığını kullanmakta güçlük çektiğimi, çünkü ben-den önce binlerce kişinin aynı ağızlığı kullandığını söyledim ve yeni bir ağızlık bulup bulamayacağını sordum. Tercüman bana hayretle bakarak sordu: 'Bunun dışında başka bir ağızlık mı?' Elinde tuttuğu amber ağızlığı gururla bana gösteriyordu. Bana dönerek, Avrupa'da da aynı şeyin yapıldığını, mesela birçok kişinin kullandığı

Acil Telefonlar

AKS 110
ACİL SERVİS 112
POLİS İMDAT 155
JANDARMA 156
SU ARIZA 185
CENAZE HİZMETLERİ 188

Ulaşım

Otogar (İzotaş)
0 232 472 10 10
Üçkuyular Terminali
0 232 259 88 62
Adnan Menderes Havalimanı
0 232 274 26 26
THY 0 232 484 12 20
TCDD Basmene Garı
0 232 484 53 53
TCDD Alsancak Garı
0 232 464 77 95
Denizcilik İşl. (Liman)
0 232 425 87 00
Konak Belediyesi
Evlendirme Memurlukları
Fuar Evlendirme Memurluğu
0 232 425 24 60
Eşrefpaşa Evlendirme
Memurluğu
0 232 250 25 05
Gültepe Evlendirme
Memurluğu
0 232 457 49 90
Güzelyalı Ümit Besen
Evlendirme Memurluğu
0 232 285 05 00

**KONAK BELEDİYESİ
MÜDÜRLÜKLERİ**

0 232 484 53 00

Basın Yayın ve Halkla
İlişkiler Müdürlüğü(1202)
Bilgi İşlem Müdürlüğü(1904)
Çevre Koruma ve
Kontrol Müdürlüğü(1681)
Destek Hizmetleri
Müdürlüğü(3606)
Dış İlişkiler Müdürlüğü(2129)
Emlak İstimlak
Müdürlüğü(1531)
Etüd Proje Müdürlüğü(1703)
Fen İşleri Müdürlüğü(1602)
Hukuk İşleri Müdürlüğü(1651)
İmar ve Şehircilik
Müdürlüğü(1302)
İnsan Kaynakları ve
Eğitim Müdürü(1451)
Kadın ve Aile Hizmetleri
Müdürlüğü(2959)
Kentsel Tasarım
Müdürlüğü(3522)
Kültür ve Sosyal İşler
Müdürlüğü(2114)
Kütüphane Müdürlüğü(1555)
Mali Hizmetler
Müdürlüğü(2134)
Muhtarlık İşleri
Müdürlüğü(1218)
Özel Kalem Müdürlüğü(1103)
Park ve Bahçeler
Müdürlüğü(3502)
Plan ve Proje Müdürlüğü(1402)
Ruhsat ve Denetim
Müdürlüğü(1351)
Sağlık İşleri Müdürlüğü(1587)
Sosyal Yardım
İşleri Müdürlüğü(1250)

Spor İşleri Müdürlüğü(2127)
Strateji Geliştirme
Müdürlüğü(3404)
Teftiş Kurulu
Müdürlüğü(2400)
Temizlik İşleri
Müdürlüğü(7000)
Ulaşım Hizmetleri
Müdürlüğü(2500)
Veteriner İşleri
Müdürlüğü(2210)
Yapı Kontrol
Müdürlüğü(1504)
Yazı İşleri Müdürlüğü(1571)
Zabıta Müdürlüğü(1151)
Merbel Genel Müdürlüğü
0 232 464 41 52

Resmi Daireler

Valilik
0 232 455 82 82
Büyükşehir Belediye Başkanı
0 232 293 12 00
İZFAŞ 0 232 497 10 00
Ege Serbest Bölge Md.
0 232 251 35 94
TRT Bölge Md.
0 232 463 02 03
Basın Yayın ve Enformasyon
İl Müdürlüğü
0 232 489 42 91
Emniyet Müdürlüğü
0 232 489 05 00
Güney Deniz
Saha Komutanlığı
0 232 463 01 00
Hava Eğitim Komutanlığı
0 232 285 96 50
İl Gençlik ve
Spor Müdürlüğü.
0 232 464 82 08
İl Müftülüğü
0 232 441 82 01
Meteoroloji Bölge Müdürlüğü
0 232 285 39 65
Defterdarlık
0 232 483 09 25
Milli Eğitim Müdürlüğü
0 232 477 21 00
Ulaştırma Bölge Müdürlüğü
0 232 495 20 00
Ege Bölgesi Sanayi Odası
0 232 441 09 09
İl Sağlık Müdürlüğü
0 232 441 81 11
Çevre İl Müdürlüğü
0 232 341 68 00
Dokuz Eylül Üniversitesi
0 232 464 80 47
Ege Üniversitesi
0232 388 01 10
Yüksek Teknoloji Enstitüsü
0232 750 60 00

Hastaneler

Hastane Poliklinik
AĞIZ BİRLİĞİ AĞIZ VE DİŞ
SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ
Ali Çetinkaya Bulvarı No: 34/1
Alsancak Tel: 0232 463 86 88
ATA DİŞ POLİKLİNİĞİ
Vasıf Çınar Bulvarı Çelebi Apt.
No: 25 K:2 D:4 Alsancak
Tel: 0 232 464 86 26
ATAKALP HASTANESİ
1418 Sok. No: 16 Kahramanlar
Tel: 0 232 483 14 14

DENTAKİD ÖZEL**SAĞLIK HİZMETLERİ**

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 53/4
Alsancak Tel: 0 232 465 11 05

**DENTORİON AĞIZ DİŞ
ESTETİK MERKEZİ**

Mustafa Bey Cad. No:1/1 D:18
Alsancak Tel: 0 232 464 88 11

**DIET INN BESLENME VE
DİYET DANIŞMA MERKEZİ**

Kıbrıs Şehitleri Cad. Mayıs Apt.
No: 4/7 Alsancak

Tel: 0 232 463 53 67 - 463 53 29

DİZDARER ÖZEL SAĞLIK

1394 Sok. No: 11 D:9 Alsancak
Tel: 0 232 464 04 06

**DOĞU-ŞAN ÖZEL AĞIZ VE
DİŞ SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ**

Cumhuriyet Bul. No: 181 D:3
Alsancak Tel: 0 232 421 59 65

**DR. CEVDET TUĞRUL MEME
MER. ANKA ÖZEL SAĞLIK**

Ali Çetinkaya Bul. No: 58/1
Alsancak Tel: 0 232 446 84 75

DUYMER İŞİTME**CİHAZLARI MERKEZİ**

1720 Sok. No: 2 Karşıyaka
Tel: 0 232 364 22 59

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 4
Alsancak Tel: 0 232 463 74 55

EL MİKROCERRAHI

ORTOPEDİ TRAVMATOLOJİ
HASTANESİ

1418 Sok. No: 14 Kahramanlar
Tel: 0 232 441 01 21

GELİŞİM EGE SPECT**TEŞHİS MERKEZİ**

Mimar Sinan Cad. No: 13/1
Kahramanlar Tel: 0 232 464 22 32

İDEAL AĞIZ VE DİŞ**SAĞLIĞI POLİKLİNİĞİ**

Talatpaşa Bul. No:16 D:1
Alsancak Tel: 0 232 463 09 39

**İLGİM KADIN HASTALIKLARI
VE DOĞUM MERKEZİ**

Talatpaşa Bul. 1434 Sok. No: 1/6
Alsancak Tel: 0 232 463 89 29

www.ilgim.com.tr

İRENBE TIP VE TÜP**BEBEK MERKEZİ**

Talatpaşa Bul. 1436 Sok. No:6
Alsancak Tel: 0 232 464 58 88 (pbx)

KENT HASTANESİ

8229 Sok. No:30 Çiğli
Tel:0 232 386 70 70

KÜLTÜR TIP LABORATUVARI

1394 Sok. No: 11 Alsancak
Tel: 0 232 464 42 32

LAMED ÖZEL SAĞLIK HİZM.

1359 Sok. No:1 K:2 D: 5-6
Umut Sitesi Alsancak

Tel:0 232 464 22 33

ÖZEL ÇINARLI HASTANESİ

Anadolu Cad. No: 14 Çınarlı
Tel: 0 232 462 27 27

ÖZEL KENT TIP MERKEZİ

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 140
Alsancak Tel: 0 232 488 28 28

RETİNA GÖZ MERKEZİ

Talatpaşa Bul. 1488 Sok. No:3
Alsancak Tel: 0 232 464 49 49

STAR KADIN SAĞLIĞI

Ali Çetinkaya Bul. No: 66/4
Alsancak Tel: 0 232 464 71 51

TALATPAŞA TIP LAB.

Talatpaşa Bul. No: 61/2
Alsancak Tel: 0 232 463 08 97

**TÜRK KANSER ARAŞTIRMA
VE SAVAŞ KURUMU İZMİR**

Mahmut Bozkurt Cad. No: 47 /2
Alsancak Tel: 0 232 464 85 84

YAŞAM LABORATUVARI

Kıbrıs Şehitleri Cad.
1447 Sok. No: 6/1

Alsancak Tel: 0 232 464 55 64

ZÜBEYDE HANIM TIP MERKEZİ

Zübeyde Hanım Cad. No: 39/B
Alaybey Karşıyaka

Tel: 0 232 366 22 77

**KONAK BELEDİYESİ
SEMT MERKEZLERİ****Mersinli Nazime-Sacide****Akarcılı Semt Merkezi**

2814 Sok. No: 7 Mersinli/İzmir
Tel: 0 232 445 29 06

Basmene Semt Merkezi**Akıncı Mahallesi**

1299 Sok. No: 7 Basmene
(Oteller Sokağı)

Tel: 0 232 445 93 79

Agora Semt Merkezi**Ali Reis Mahallesi**

806 Sok. No: 7 Patlıcan
Yokuşu/Agora

Tel: 0 232 483 05 98

Saadet Mirci Semt Merkezi**Şehit Nedim Tuğaltay Mahallesi**

843 Sok. No: 50 İkiçeşmelik
Tel: 0 232 425 35 10

İsmetpaşa Semt Merkezi**İsmetpaşa Mahallesi**

3660/1 Sok. No: 5 İsmetpaşa
Tel: 0 232 457 37 40

Ballıkuyu Semt Merkezi

Kocatepe Mah. Hacı Efendi Cad.
No: 232 Ballıkuyu

Tel: 0 232 446 00 40

Eşrefpaşa Semt Merkezi**Selçuk Mahallesi**

İkiçeşmelik Cad. No: 5 Cicipark İçi
Tel: 0 232 250 71 00

Gültepe Semt Merkezi**Anadolu Mahallesi**

Plevne Cad. No: 18 Gültepe
Tel: 0 232 433 25 77

Kadın Danışma Merkezi

442 Sokak No:73 Konak
Tel: 0 232 425 35 01

Mehmet Ali Akman**Semt Merkezi**

4/1 Sokak No: 6/A Diyarbakır
Apartmanı Üçkuyular

Tel:0 232 425 45 55

İleri Yaş Sağlıklı Yaşam Merkezi

442 Sokak No: 73 Konak/İzmir
Tel: 0 232 425 35 01

Tarık Dursun K.Yazar Evi

269 Sokak No:12 Karataş
Tel: 0 232 422 52 36

Oteller**AKSAN OTELİ**

Gaziler Cad. No: 214-216
Basmene Tel: 0 232 441 70 61

ANEMON İZMİR

Mürsel Paşa Bul. No: 40
Kahramanlar Tel: 0 232 446 36 56

ANEMON FUAR OTEL

1362 Sok. No: 57 Montrö Alsancak
Tel: 0 232 446 06 46

BALCA OTEL

1484 Sok. No:11
Alsancak Tel: 0 232 422 30 74

BEYOND HOTEL

Kızılay Cad. 1376 Sok. No: 5
Alsancak Tel: 0 232 463 05 85

NE NEREDE?... NE NEREDE?... NE NEREDE?...

BLUE BOUTIQUE HOTEL

Mürselpaşa Bul. 1265 Sok. No: 13
Basmene Tel: 0 232 484 25 25

COMFORT OTEL

Mürselpaşa Bul. No: 159
Tel: 0 232 425 26 00

CROWNE PLAZA

Crowne Plaza İzmir 10 Sok. No: 67
İnciraltı Tel: 0 232 292 13 00

OTEL DOKUZ EYLÜL

Mustafa Kemal Sahil Bul. No: 273
Küçükyalı Tel: 0 232 445 94 80

EGE PALAS OTELİ

Cumhuriyet Bul. No: 210
Alsancak Tel: 0 232 463 90 90

EGE SAĞLIK OTELİ

Ege Üniversitesi Arkası
Bornova Tel: 0 232 373 48 62

İSMİRA OTEL

Gazi Osman Paşa Bul. No: 26
Alsancak Tel: 0 232 445 60 60

İZMİR HİLTON

Gazi Osman Paşa Bul. No: 7
Alsancak Tel: 0 232 497 60 60

İZMİR PALACE

Vasıf Çınar Bul. No: 2
Alsancak Tel: 0 232 421 55 83

KARACA OTELİ

1379 Sok. No: 55
Alsancak Tel: 0 232 489 19 40

KAYA PRESTİGE

Tel: 0 232 483 03 23

KİLİM OTEL

Atatürk Bulvarı Alsancak
Tel: 0 232 484 53 40

KORDON OTEL

Akdeniz Cad. No: 2
Pasaport Tel: 0 232 425 04 45

MOVENPICK HOTEL İZMİR

Cumhuriyet Bul. No: 138
Pasaport Tel: 0232 488 14 14

MERKEZ OTELİ

Anafartalar Caddesi No: 755
Konak/İzmir Tel: 0 232 483 93 83

OLİMPİYAT OTEL

945 Sokak No: 2 Basmene/İzmir
Tel: 0 232 425 1269

OTEL MARLA

Kazım Dirik Cad. No: 7
Pasaport İZMİR

Tel: 0 232 441 40 00

Faks: 0 232 441 11 50

OTEL BAYLAN

1299 Sok. No: 8
Basmene Tel: 0 232 483 01 52

OTEL KAYA

Gazi Osman Paşa Bul. No: 45
Alsancak Tel: 0 232 483 97 71

PALM CITY OTEL

Mürsel Paşa Bul. No: 149
Basmene Tel: 0 232 445 80 80

RESİDENCE BUTİK OTEL

Mürsel Paşa Bul. No: 28
Basmene Tel: 0 232 441 90 90

SC INN BOUTIQUE HOTEL

Mürsel Paşa Bul. No: 2
Basmene Tel: 0 232 446 54 00

SUSUZLU ATLANTİS OTEL

Gazi Bul. No: 128
Çankaya Tel: 0 232 483 55 48

SWISSOTEL GRAND EFES

Gazi Osman Paşa Bul. Heykel
Tel: 0 232 414 00 00

OGLAKCIOGLU PARK

BOUTIQUE HOTEL
1367 Sokak No: 9 Basmene

Tel: 0232 425 33 33

YUMUKOĞLU OTEL

Şair Eşref Bul. 1371 Sok. No: 8
Çankaya Tel: 0 232 483 65 65

Tiyatrolar - Sahneler

ATATÜRK İL HALK KÜTÜPHANESİ

Tel: 0 232 425 08 97

İZMİR DEVLET TİYATROSU

Tel: 0 232 445 89 41

İDT KONAK SAHNESİ

Tel: 0 232 483 50 35

İSMET İNÖNÜ SANAT MERKEZİ

Tel: 0 232 489 09 26

İZMİR TİYATRO

BAB-I SANAT SAHNESİ

Şehit Fethi Bey Caddesi Pasaport
Tel: 0 232 446 77 95

DEÜ SABANCI

KÜLTÜR SARAYI

Tel: 0 232 441 90 09

HAMLE TİYATROSU

Tel: 0 232 446 88 57

İZMİR DEVLET

OPERA VE BALESİ

Tel: 0 232 441 01 73

İZMİR DEVLET SENFONİ

ORKESTRASI

Tel: 0 232 489 09 26

İZMİR SANAT

Tel: 0 232 483 63 34

KARŞIYAKA AÇIK HAVA

TİYATROSU

Tel: 0 232 362 61 61

Kültür Merkezi

KONAK BELEDİYESİ

TÜRKAN SAYLAN

ALSANC AK KÜLTÜR

SANAT MERKEZİ

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 12

Alsancak Tel: 0 232 422 52 36

KONAK BELEDİYESİ

SELAHATTİN AKÇİÇEK

EŞREFFAŞA KÜLTÜR MERKEZİ

İnönü Cad. No: 2/1 Bayramyeri

Tel: 0 232 262 45 90 - 262 99 84

KONAK BELEDİYESİ GÜZELYALI

KÜLTÜR MERKEZİ

32 Sok. No: 4 Fuat Göztepe Parkı

Güzelyalı Tel: 0 232 224 24 30

KARATAŞ DARIO MORENO

SANAT MERKEZİ

Turgut Reis Mahallesi

Dario Moreno Sokak

Tel: 0 232 422 52 36

AHMED ADNAN SAYGUN

SANAT MERKEZİ (AASSM)

Mithatpaşa Cad. 1087 Sok.

Güzelyalı Tel: 0 232 293 38 00

ALMAN KÜLTÜR MERKEZİ

Tel: 0 232 489 56 87

EÜ ATATÜRK KÜLTÜR MER.

Tel: 0 232 483 85 20

FRANSIZ KÜLTÜR MERKEZİ

Cumhuriyet Bul. No: 152

Alsancak Tel: 0 232 466 00 13

KEDİ KÜLTÜR SANAT MER.

Atatürk Cad. No: 86/A

Alsancak Tel: 0 232 464 99 35

www.kedikultursanat.org

NARLIDERE BELEDİYESİ

KÜLTÜR SANAT MERKEZİ

Tel: 0 232 238 80 55

TÜRK-AMERİKAN DERNEĞİ

Tel: 0 232 464 20 95

TÜRK-İTALYAN KÜLTÜR DER.

Kıbrıs Şehitleri Cad. No: 58

Alsancak Tel: 0 232 421 52 42

ZİYA GÖKALP KÜLTÜR MER.

Tel: 0 232 366 44 59

Sinemalar

AFM PASTEL

Tel: 0 232 489 22 00

AGORA

Tel: 0 232 277 25 25

BATI

Tel: 0 232 347 58 25

CİNEBONUS KONAK PİER

Tel: 0 232 446 90 40

DESEM SİNEMALARI

Tel: 0 232 422 53 10

KARACA

0232 445 87 13- 445 87 76

Müzeler

KONAK BELEDİYESİ

NEŞE VE KARİKATÜR MÜZESİ

Tel: 0 232 465 31 05

KONAK BELEDİYESİ

İZMİR MASK MÜZESİ

Tel: 0 232 465 31 07

KONAK BELEDİYESİ

ÜMRAN BARADAN OYUN

VE OYUNCAK MÜZESİ

Tel: 0 232 425 75 13

KONAK BELEDİYESİ

RADYO VE DEMOKRASİ MÜZESİ

Tel: 0 232 484 14 83

KONAK BELEDİYESİ

KADIN MÜZESİ

Tel: 0 232 484 04 81-489 45 22

AGORA AÇIKHAVA MÜZESİ

Tel: 0 232 483 46 96

ARKEOLOJİ MÜZESİ

Tel: 0 232 489 07 96

ATATÜRK MÜZESİ

Tel: 0 232 464 80 85

BERGAMA MÜZESİ

Tel: 0 232 631 28 83

ÇEŞME MÜZESİ

Tel: 0 232 712 66 09

EFES MÜZESİ

Tel: 0 232 892 60 10

ETNOGRAFYA MÜZESİ

Tel: 0 232 489 07 96

İNÖNÜ ANI EVİ

Tel: 0 232 422 52 36

İZMİR RESİM VE

HEYKEL MÜZESİ

Tel: 0 232 482 03 93

ÖDEMiŞ MÜZESİ

Tel: 0 232 545 11 84

TABİAT TARİHİ MÜZESİ

Tel: 0 232 388 26 01

TCDD MÜZE VE

SANAT GALERİSİ

Tel: 0 232 464 31 31

EGE ÜNİVERSİTESİ

KAĞIT VE KİTAP

SANATLARI MÜZESİ

Tel: 0 232 374 59 31

Dernekler

ÇAĞDAŞ YAŞAMI DES. DERNEĞİ

1451 Sok. No: 17/3

Alsancak Tel: 0 232 464 33 59

EGE ORMAN VAKFI

1452 Sok. No: 10/A K:3

Tel: 0 232 464 51 60

İZMİR DAĞCILIK VE DOĞA

SPORLARI İHTİSAS KULÜBÜ

1456 Sok. No: 96/3 Alsancak

Tel: 0 232 421 30 10

0 541 421 30 90

İZMİR FOTOĞRAF SANATI DER.

1457 Sok. No: 12/3

Alsancak Tel: 0 232 464 32 12

İZMİR KÜLTÜR SANAT

EĞİTİM VAKFI

Mithatpaşa Cad. No: 38

Karataş Tel: 0 232 482 00 90

YENİ YÜKSEKTEPE

KÜLTÜR DER.

1482 Muzaffer İzgü Sokağı No: 5

Alsancak Tel: 0 232 464 57 39

1710 Sok. No: 11 Karşıyaka

Tel: 0 232 381 67 76

Turizm Danışma

ADNAN MENDERES

HAVALİMANI

Tel: 0 232 274 26 26

İL TURİZM MÜDÜRLÜĞÜ

Tel: 0 232 483 51 17

BERGAMA Tel: 0 232 631 28 51

ÇEŞME Tel: 0 232 712 66 53

FOÇA Tel: 0 232 812 12 22

SELÇUK Tel: 0 232 892 63 28

Konsolosluklar

ABD Tel: 0 232 464 87 55

İNGİLTERE Tel: 0 232 463 51 51

İTALYA Tel: 0 232 463 66 76-96

YUNANİSTAN Tel: 0 232 464 31 60

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	H	E	M	H	A	L		L	İ	P	O	M
2	O	N	A		P	A	G	O	D	A		A
3	R	E	Z	E	R	V		S	E	R	E	N
4	O		İ	N	İ		A	Y	A	K	T	A
5	N	M		G	L	İ	K	O	L		T	
6		İ	T	İ		F	A	N		B	İ	R
7	S	K	A	N	D	A	L		C	U	R	A
8	İ	R	Z		İ	D	A	R	İ		G	B
9	K	O	M	P	L	E		E	N	S	E	
10	Ç		İ	R	S		E	F	S	A	N	E
11	A	Y	N		E	T	K	İ		B		M
12		U		O	V	A		K	L	A	P	A
13	E	V	E	R	E	S	T		A	H	İ	R
14	Y	A	R	A	R		H	A	R	A	R	E

BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA... BULMACA...

SOLDAN SAĞA

1. Aynı durumda olan - Yağ uru 2. O zamirinin -e eki almış biçimi - Çin, Japonya gibi Uzak Doğu ülkelerindeki tapınak 3. Yedek, ihtiyat - Yatay yelken gönderi 4. Kadın veya kocaya göre birbirlerinin erkek kardeşi, kayın - Mecazi anlamda 'telaşlı, heyecanlı bir biçimde' 5. Kısaca 'Newton-metre' - Sentetik kumaşta kullanılan dialkol 6. İtici güç, ilham verici - Havalandırma aracı, vantilatör - Sayıların ilki 7. Büyük yankı uyandıran, utanç verici olay - Mızrap ile çalınan iki veya üç teli olan halk sazı 8. Namus, iffet - Yönetimsel - Birleşik Krallık'ın İnternet kodu 9. Eksiksiz, gerekli her şeyi tamam olan, tam - Boyun arkası 10. Kalıtım, soya çekim - Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayalî hikâye, söylence 11. Eski dilde göz - Bir kimse üzerinde bırakılan izlenim 12. Eğimi az düzlük - Yakanın göğüse doğru inen devrik bölümü 13. Dünyanın en yüksek dağı - Evcil büyükbaş hayvanların barındığı kapalı yer, hayvan damı 14. Bir işten elde edilen iyi sonuç, fayda, avantaj - Zimbabve'nin başkenti.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												
11												
12												
13												
14												

YUKARIDAN AŞAĞIYA

1. Karadeniz bölgesinde kemençe ile oynanan halk oyunu - Aralarında oldukça az aralık bulunan - Bir seslenme sözü 2. Arapça'da ben - Küçük, dar, makro karşıtı - Kuşların yaptığı barınak 3. Geçmiş zaman - Zararı ödeme - Geç olmayan

4. Açık deniz - Praseodim elementinin simgesi - O yer 5. Nisan - Yeni bir dil öğrenmeye meraklı olan 6. Yanardağın püskürttüğü madde - Anlam - Genellikle içine sulu şeyler konulan metal kap 7. Amerikan tohumundan üretilen bir tür pamuk - İki borunun birbirine birleştirildiği yer - Toryum elementinin simgesi 8. Deri ve saç bakımında kullanılan

kokulu sıvı - Arkadaş, dost 9. Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan - Tür, çeşit - Bir çoğul eki 10. Araçlar için ayrılmış yer - En yakın olanı gösteren işaret sıfatı - Yarın sabah 11. İş başkasına yaptıran - Kuş kanatlarının çıkardığı ses 12. Anlam - Yaradan, Allah - Belirti, iz ipucu.

BAĞIŞLARIMIZLA
GÖRME ENGELLİLER KİTAPLIĞINI
BİRLİKTE ZENGİNLEŞTİRELİM

bir kitapla bin yaşa

Görme engelli herkese, ücretsiz olarak kabartma ve sesli kitap ulaştıran Türkiye Görme Özürlüler Kitaplığı'nın (TÜRGÖK) yanındayız. Şehrimizin bu eşsiz kitaplığını zenginleştirmeye çalışıyoruz.

Gelin omuz omuza verelim; bir kitapla bin yaşama ışık olalım, onlara binlerce kapı açıp geleceği umutla örelim.

Sema PEKDAŞ | Konak Belediye Başkanı

Destekleriniz için:
(232) 224 26 27

Alanyalı Konağı

Tarihi Yapıları Şehir Hayatına Kazandırıyoruz

İkizevler

Şehrimizde 3 binin üzerinde tescilli tarihi yapı bulunuyor. Her birinin yeniden sosyal ve kültürel hayata katılması idealimizdir.

Bu çerçevede sürdürdüğümüz çalışmalar kapsamında Alanyalı Konağı ve İkizevler üzerine gerçekleştirdiğimiz projeleri tamamladık.

Koruma kurulundan onay alan projelerin uygulamasına başlıyoruz.

KONAK BELEDİYESİ